

**Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΕΠΙΤΑΓΗ,
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ – ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΣΙΔΙΚΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ
ΩΣ ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “NE BIS IN IDEM”**

**ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ
(με έρεισμα το Δίκαιο Περιβάλλοντος)**

**Γεώργιος Ναπ. Ξανθούλης
Δρ. Ν. Δικηγόρος**

**Μαρία Γεωργ. Ξανθούλη
Δικηγόρος**

Αθήνα, Μάρτιος 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

§	ΤΙΤΛΟΣ	ΣΕΛ.
	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ:	2
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι:	
	Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM» ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ:	6
1.	Η διευρυμένη ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής « <i>ne bis in idem</i> », τόσο στις ποινικές όσο και στις διοικητικές διαδικασίες.	6
2.	Η δέουσα διαδικασία διερεύνησης των προϋποθέσεων της εφαρμογής της αρχής.	8
3.	Τα κριτήρια ελέγχου του ποινικού χαρακτήρα στις διοικητικές κυρώσεις.	10
α.	Κατά πόσο συντρέχουν δύο εκ παραλλήλου διαδικασίες για το ίδιο αδίκημα.	10
β.	Ο εντοπισμός του ίδιου αδικήματος ως προς την «ουσία» και το «χρόνο».	10
β.1.	Η διερεύνηση ως προς την «ουσία».	11
β.2.	Η Διερεύνηση ως προς το «χρόνο».	12
4.	Η έννοια της απαιτούμενης από τον ορισμό της αρχής « <i>τελεσίδικης</i> » απόφασης.	12
5.	Πότε επιτρέπεται η σόρευση διοικητικών και ποινικών κυρώσεων (η εξαίρεση της αρχής).	13
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ:	
	ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM»:	14
1.	Η ταύτιση της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων του Δ.Ε.Ε. με εκείνη του Ε.Δ.Α.Δ.	15
2.	Αποφάσεις απόρριψης των ισχυρισμών της Ελλάδος σε ελληνικές υποθέσεις ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ. ως προς την εφαρμογή της αρχής.	16
(α)	Ως προς την αθώωση.	17
(β)	Ως προς τα ίδια πραγματικά περιστατικά.	19
(γ)	Ως προς το δεδικασμένο.	19
(δ)	Ως προς τον ποινικό χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων.	20

(ε)	Ως προς την προβαλλόμενη από την Ελλάδα της συνταγματικής αρχής της αυτοτέλειας διοικητικής και ποινικής διαδικασίας.	24
(στ)	Ως προς την έλλειψη εύλογης προθεσμίας.	24
(ζ)	Ως προς την έλλειψη αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος στον προσφεύγοντα.	25
(η)	Ως προς τη μη αναστολή της ποινικής διαδικασίας μετά την έναρξη της διοικητικής δίκης.	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III:		
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗ “NE BIS IN IDEM” ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΕΙΣΑΧΘΕΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ Ε.Δ.Α.Δ.		
		27
ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ως προς το Συμβούλιο της Επικρατείας		
		27
1.	Η αρχή « <i>ne bis in idem</i> » ως απόρροια τεσσάρων άλλων θεμελιακών αρχών.	28
2.	Ο εννοιολογικός προσδιορισμός των τεσσάρων αρχών και η ερμηνεία αυτών.	29
2.1.	Ως προς τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της αρχής:	29
	Οι προϋποθέσεις της εφαρμογής της διπλής κύρωσης.	31
	(α) Ως προς την περίπτωση των διαφορετικών ποινών της ίδιας παραβατικής συμπε – ριφοράς [(περ. β(i)]	32
	(β) Ως προς την περίπτωση πρόβλεψης μηχανισμού αναλογικότητας των συνολικών καταλογιζομένων ποινών ως προϋπόθεση της διπλής κύρωσης [περ. β (iv)].	33
2.2.	Η ερμηνεία των προϋποθέσεων.	34
2.2.1.	Το αμετάκλητο ως προς την ποινική απόφαση και η δέσμευση του διοικητικού ως προς την ενοχή του υπαιτίου και μόνο και η συνεκτίμηση αυτής.	34
2.2.2.	Η υποχρέωση στενής ερμηνείας της τυχόν διάταξης νόμου ως προς την εκτίμηση της ουσίας της υπόθεσης από τον ποινικό δικαστή.	36
2.2.3.	Η αναστολή της ποινικής διαδικασίας ως απόρροια της πρωτεύουσας κρίσης του διοικητικού ως «φυσικού» δικαστή, ως προς την νομιμότητα της διοικητικής πράξης κύρωσης.	38
2.2.4.	Η αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης ώστε ο ποινικός δικαστής να επιλαμβάνεται της υπόθεσης μετά την έκδοση απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου, ως προς τη νομιμότητα των διοικητικών πράξεων κύρωσης.	39

2.2.5.	Η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου προκειμένου να μειωθεί στο απολύτως αναγκαίο η πρόσθετη επιβάρυνση «ποινών», διώξεων και κυρώσεων.	40
3.	Οι συνέπειες της μη εφαρμογής των κριτηρίων της αρχής οι οποίες αναδεικνύουν την αναγκαιότητα της αναστολής της ποινικής διαδικασίας.	43
ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ως προς τον Άρειο Πάγο (Ποινική σύνθεση)		45
1.	Η αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης ως προς την αποδεικτική δέσμευση του δικαστηρίου από την οριστική απόφαση άλλου δικαιοδοτικού δικαστηρίου	46
2.	Το τεκμήριο της αθωότητας δεν αποκλείει την εκδίκαση της υπόθεσης από δικαστή – ριο άλλου έννομου αγαθού.	47
3.	Τα διοικητικά πρόστιμα ενέχοντα «ποινικό» χαρακτήρα.	50
4.	Η δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από αμετάκλητη δικαστική απόφαση ως προς την ενοχή του δράστη και μόνο.	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “NE BIS IN IDEM”		51
ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Οι βασικές αρχές και διαπιστώσεις		51
1.	Η διφυής δικαιοακή νομοθετική ρύθμιση ποινών.	52
1.1.	Το Διοικητικό Δίκαιο Περιβάλλοντος.	52
1.2.	Το Ποινικό Δίκαιο Περιβάλλοντος.	54
2.	Οι τιμωρητικές διατάξεις του ελληνικού δικαίου περιβάλλοντος υπό τον χαρακτήρα της ποινικής δίωξης (σύντομη αναφορά).	55
2.1.	Οι βασικές διατάξεις του ν. 1650/1986, άρθρα 28 & 30 συνοπτικά.	55
	1. Ποινικές κυρώσεις (αρθ. 28).	56
	2. Διοικητικές κυρώσεις (αρθ. 30):	56
2.2.	Η υπερτροφία του ποινικού δικαίου έναντι του διοικητικού.	56
3.	Η προβληματική, βάσει των μέχρι σήμερα δεδομένων, της τάσης της εσφαλμένης εφαρμογής των διατάξεων των προστίμων και ποινών του δικαίου περιβάλλοντος ως προς τα επιβαλλόμενα κριτήρια της αρχής “ne bis in idem”.	57

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗ “*NE BIS IN IDEM*” ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

	58
1. Η μη εφαρμογή της αρχής « <i>ne bis in idem</i> » εφόσον πρόκειται για δύο διαφορετικά έννομα αγαθά.	58
2. Η συμπλήρωση της αιτιολογίας της δικαστικής απόφασης από την Έκθεση Αυτοψίας.	60
3. Ο προπαρασκευαστικός και μη εκτελεστός χαρακτήρας των Εκθέσεων Ελέγχου και της σχετικής υπηρεσιακής εισήγησης ως προς τις παραβάσεις και την επιβολή προ – στίμου.	61
4. Η πληρότητα, σαφήνεια και νομιμότητα των κριτηρίων της επιβολής προστίμου, ως προς την αναλογικότητα αυτών κατά το Δίκαιο Περιβάλλοντος.	62
5. Η εξειδίκευση των κριτηρίων επιβολής των προστίμων στα πλαίσια του δικαίου περιβάλλοντος στη βάση της αναλογικότητας.	64
6. Η μη υποχρέωση της Διοίκησης αντιστοίχισης επιβολής προστίμου κατά περίπτωση παράβασης, καθότι αρκεί η επιβολή ενιαίου προστίμου υπό την προϋπόθεση της τήρησης της αναλογικότητας.	68
7. Το κριτήριο της αρμοδιότητας του διοικητικού οργάνου επιβολής του προστίμου κρίνεται από το συνολικό ύψος αυτού.	71

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “*NE BIS IN IDEM*” ΣΕ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.

	72
1. Η απόφαση του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών.	73
1.1. Διατάξεις και Διοικητική Πράξη Επιβολής Προστίμου.	73
1.2. Οι κατά περίπτωση Υποέργου παραβάσεις.	75
2. Η εκ παραλλήλου απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών ως προς το (β΄) Υπο – έργο περί ακυρότητας της πλειοψηφίας των καταλογιζομένων παραβάσεων.	77
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	82
ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αρχή του ατομικού δικαιώματος “*ne bis in idem*” σύμφωνα με την οποία κανείς δεν επιτρέπεται να δικαστεί σε ποινική διαδικασία για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη τελεσίδικα καταδικασθεί ή αθωωθεί, διέτρεξε και συνεχίζει να διατρέχει τόσο στην ευρωπαϊκή, όσο και στην ελληνική έννομη τάξη μία διαρκή, όχι όμως πάντα σταθερή εξελισσόμενη νομολογιακή διαμόρφωση ως προς τις προϋποθέσεις και κριτήρια εφαρμογής της.

Η αρχή της απαγόρευσης της διπλής κύρωσης για τα ίδια πραγματικά περιστατικά (κατ’ ουσία και κατά χρόνο) στο αυτό πρόσωπο, από την αρχική της εφαρμογή στη βάση του ποινικού δικαίου διευρύνθηκε στη συνέχεια μέσω της νομολογίας των ευρωπαϊκών δικαστηρίων, αλλά και «*καθ’ εναρμόνιση*» και εκείνων των ευρωπαϊκών κρατών στο εφαρμοστικό πεδίο και του διοικητικού δικαίου.

Μέσω της εξελισσόμενης αυτής νομολογιακής πορείας προσδιορίστηκαν (και συνεχίζουν και εμπλουτίζονται) σε ευρωπαϊκό νομολογιακό επίπεδο ένα ενιαίο εννοιολογικό περιεχόμενο, οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια εφαρμογής, οι έννομες συνέπειες και τα αιτιολογικά ερείσματα της αρχής αυτής.

Η αρχή “*ne bis in idem*” αποτελεί αναμφίβολα εκδήλωση του κράτους δικαίου και του δεδουλευμένου, καθώς και των συναφών επίσης θεμελιωδών αρχών της ασφάλειας δικαίου και της σταθερότητας της έννομης κατάστασης των προσώπων (φυσικών και νομικών). Εξάλλου, η βαρύτητα των κυρώσεων δεν είναι και συνταγματικά ανεκτό να υπερβαίνουν το μέτρο της παραβίασης.

Η παρούσα «*Μονογραφία*» επιδιώκει πρώτιστα μέσω της εξέτασης της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ε.Δ.Α.Δ.) και εκείνης του Ελληνικού Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), να εντοπίσει και καταχωρήσει τις αδιαμφισβήτητες και παγιωμένες πλέον νομολογιακές αιτιάσεις της εφαρμογής της αρχής αυτής στην έννομη τάξη. Κατά δεύτερο λόγο, με βάση τα εξεταζόμενα, νομολογιακό σκεπτικό, αιτιολογικό και διατακτικό των αποφάσεων, όπως έχουν διατυπωθεί και διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, επιδιώκεται να εντοπιστεί και αναδειχθεί η αναγκαιότητα της κάλυψης τυχόν δικονομικού ρυθμιστικού κενού, ώστε να «*διασφαλίζεται*» στο επίπεδο της έννομης τάξης και στη συνείδηση του διοικούμενου και διαδίκων, η ορθότητα και πληρότητα των κριτηρίων της επίκλησης

της αρχής αυτής ενώπιον των δικαστηρίων, ώστε η επιβολή των κυρώσεων από τα ελληνικά δικαστήρια να τελεί κατ' αντιστοιχία προς το μέτρο της παράβασης του υπαιτίου.

Η επιδίωξη αυτή δεν μπορεί να βρει αντίκρισμα παρά μόνο μέσω υποβολής Πρότασης της διατύπωσης της δικονομικής διάταξης ενώπιον της Διοίκησης για νομοθετική αποδοχή και ρύθμιση.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η αρχή «*ne bis in idem*», σύμφωνα με την οποία κανείς **δεν επιτρέπεται να δικάσσει σε ποινική διαδικασία** για αδίκημα για το οποίο **έχει ήδη τελεσίδικα καταδικαστεί ή αθωωθεί για τα ίδια περιστατικά («*idem factum*»)**, ενσωματώθηκε στην «*Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*» (Ε.Σ.Δ.Α.) μέσω του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 7 (άρθρο 4) το οποίο υπογράφηκε στις 22.11.1984.

Το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 7 κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 1705/1987 (ΦΕΚ τ. Α' αρ. φ. 89/12.6.1987).

Η ίδια αρχή «*ne bis in idem*» αποτελεί και γενική αρχή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ρυθμίζεται με το άρθρο 50 του «*Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*» (Χάρτης Θ.Δ.) έχοντας και την τυπική ισχύ θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της Ένωσης.

Σύμφωνα και με τη νομολογία⁽¹⁾ η εγγυητική αρχή «*ne bis in idem*» αποτελεί ατομικό δικαίωμα, του ευρωπαϊκού δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κατά τον ίδιο λόγο της τυπικής αρχής της «*εξάντλησης των διαδικασιών*» οι οποίες, αμφότερες αποσκοπούν στη θωράκιση της ασφάλειας δικαίου και της αποφυγής αντιφατικών αποφάσεων.

Με τις διατάξεις του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 7 της Ε.Σ.Δ.Α. ορίζεται ότι:

⁽¹⁾ Βλ. ειδικότερα αποφάσεις της 29^{ης} Ιουνίου 2006, C – 308/04 P, «*SGL Carbon AG κατά Επιτροπής*» της 15^{ης} Οκτωβρίου 2002, C – 238/99 P, C – 244/99 P, C – 245/99 P, C – 247/99 P, C – 250/99 P έως C – 252/99 P και C – 254/99 P, «*Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*», σκ. 59 και της 29^{ης} Ιουνίου 2006, C – 289/04 P, «*Showa Denko κατά Επιτροπής*» σκ 50.

«1. Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους για μία παράβαση, για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάσθηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού.

2. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εμποδίζουν την επανάληψη της διαδικασίας σύμφωνα με το δίκαιο και την ποινική διαδικασία του ενδιαφερόμενου Κράτους, εάν υπάρχουν αποδείξεις περί νέων ή πρόσφατα ανακαλυφθέντων περιστατικών ή εάν υπήρξε θεμελιώδες σφάλμα στην προηγούμενη διαδικασία, που θα μπορούσε να επηρεάσει την έκβαση της υπόθεσης.

3. Δεν επιτρέπεται καμία απόκλιση από το παρόν άρθρο με βάση το Άρθρο 15 της Σύμβασης»⁽²⁾.

Πρόσθετα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Ε.Σ.Α.Δ.) και ως προς την «εύλογη προθεσμία» της εκδίκασης μίας δικαστικής υπόθεσης, αλλά και το «τεκμήριο της αθωότητας» του ατόμου (παρ. 1 και 2 αντίστοιχα) ορίζεται ότι:

«6. Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως.... ..

2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματα τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα: ...».

Εξάλλου στην ίδια την Ε.Σ.Δ.Α., στο άρθρο 13 ως προς το ατομικό δικαίωμα **αποτελεσματικής προσφυγής** σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του και ελευθερίας, είτε αφορά ιδιώτη, είτε πρόσωπο που ασκεί δημόσια καθήκοντα ορίζεται ότι:

«Δικαίωμα πραγματικής [= αποτελεσματικής] προσφυγής. Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία

⁽²⁾ Στο άρθρο 15 της Ε.Σ.Δ.Α. προβλέπεται η δυνατότητα παρέκκλισης της εφαρμογής αυτής σε περίπτωση έκτασης ανάγκης (πολέμου κ.λπ.)

παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής [= αποτελεσματικής] προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των».

Επιπλέον, στο άρθρο 50 του «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» της «Ευρωπαϊκής Ένωσης» (2012/ε 326/02), τιτλοφορούμενο, «Δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη» ορίζεται ότι: «Κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για **αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί** εντός της Ένωσης με **οριστική απόφαση** ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο».

Ειδικότερα μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 51 του «Χάρτη Θ.Δ.», επισημαίνεται ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από τις διατάξεις του πρέπει να γίνονται σεβαστά, όταν εθνική κανονιστική ρύθμιση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

Ως προς το Ελληνικό δίκαιο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 §§ 1 και 2 του Συντάγματος προβλέπεται ότι «1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.

2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του».

Πρόσθετα, επίσης σύμφωνα με το άρθρο 25 § 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι:

«1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν **την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκησή τους**. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και **να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας** (Όπως η παρ. 1 αντικαταστάθηκε με το Ψήφισμα της 6.4.2001)».

Ειδικότερα, στον «Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας» ως προς την δέσμευση των δικαστηρίων από τις τελεσίδικες αποφάσεις άλλων δικαστηρίων, στο άρθρο 5 ορίζονται τα εξής:

*«Άρθρο 5. – Δέσμευση από αποφάσεις άλλων δικαστηρίων. 1. Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις άλλων διοικητικών δικαστηρίων, κατά το μέρος που αυτές αποτελούν **δεδικασμένο**, σύμφωνα με όσα ορίζουν οι σχετικές διατάξεις.*

2. Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν έναντι όλων. Δεσμεύονται, επίσης, από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη, από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από α αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης. [Όπως η παρ. 2 του άρθρου 5 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 17 του Ν 4446/2016 (ΦΕΚ Α' 240/22.12.2016)]».

Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το άρθρο 57 του Κ.Ποιν.Δ. με τίτλο, «Κώλυμα για νέα δίωξη» στην παράγραφο 1 αυτού ορίζεται ότι: «Αν κάποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει ποινική δίωξη εναντίο του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν έχει δοθεί σ' αυτή διαφορετικός χαρακτήρας». Η διάταξη αυτή ενσαρκώνει στην ελληνική έννομη τάξη του ποινικού δικαίου την αρχή “*ne bis in idem*”.

Το Ε.Δ.Α.Δ. με μία σειρά σταθερών αποφάσεών του επισημαίνει ότι η Ε.Σ.Δ.Α. σε αντίθεση προς τις διεθνείς Συνθήκες κλασικού τύπου, υπερβαίνει το πλαίσιο της απλής αμοιβαιότητας μεταξύ των συμβαλλομένων Κρατών. Εκτός από τον χαρακτήρα ενός πλέγματος διμερών δεσμεύσεων, **δημιουργεί αντικειμενικές συμβατικές υποχρεώσεις**, οι οποίες κατοχυρώνονται, κατά το προοίμιό της, από μία «**συλλογική εγγύηση**»⁽³⁾.

Πρόσθετα, αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα του ενιαίου του πνεύματος της εφαρμογής της Ε.Σ.Δ.Α., ως μοναδικό ιχνηλάτη της ορθής εφαρμογής, επισημαίνει και στην περίπτωση αυτή ότι κάθε ερμηνεία των αναφερόμενων και απαριθμούμενων

⁽³⁾ Βλ. «*Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*», 18 Ιανουαρίου 1978, παραγραφ. 239, σειρά Α αρ. 25 και «*Mmatkouilon και Askaron Κατά Τουρκίας*» (GC), αριθμ. 46827/99 και 46951/99, παραγραφ. 100, ΕΔΔΑ 2005 – I.

δικαιωμάτων και ελευθεριών, πρέπει να συμβιβάζεται με το «γενικό πνεύμα [της Σύμβασης] που στόχο έχει τη διασφάλιση και την προώθηση των ιδεών και αξιών μίας δημοκρατικής κοινωνίας»⁽⁴⁾.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM» ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.

Το Ε.Δ.Α.Δ. ερμήνευσε ως προς την εφαρμογή της αρχής «*ne bis in idem*» ότι το εγγυητικό αυτό ατομικό δικαίωμα διέπει όχι μόνο τις περιπτώσεις επιβολής ποινών, βάσει του αμιγούς ποινικού δικαίου, αλλά και τις εκ παραλλήλου προς αυτό ανοιγείσες δίκες διοικητικού δικαίου, εφόσον το ύψος των επαπειλούμενων προστίμων ενέχει τελικά τον χαρακτήρα της ποινικής κύρωσης (§ 1).

Με βάση την διευρυμένη αυτή, επί των δύο δικαίων (διοικητικό και ποινικό), εφαρμογή της αρχής της απαγόρευσης της επιβολής διπλής ποινής για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, προσδιόρισε τη δέουσα διαδικασία διερεύνησης των προϋποθέσεων της εφαρμογής της αρχής (§ 2), τα κριτήρια του ποινικού χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων (§ 3), την έννοια της «*τελεσίδικης*» απόφασης ως προϋπόθεση της εφαρμογής της αρχής (§4) και τα κατ' εξαίρεση κριτήρια βάσει των οποίων σε έναν παραβάτη δύναται να επιβληθούν σωρευτικά διοικητικές και ποινικές κυρώσεις (§ 5)

1. Η διευρυμένη ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής «*ne bis in idem*», τόσο στις ποινικές όσο και στις διοικητικές διαδικασίες.

Η αρχή «*ne bis in idem*» ερμηνεύεται από το «*Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*» (Ε.Δ.Α.Δ.) όχι περιοριστικά ως προς την αυστηρή έννοια της ποινικής και μόνο κύρωσης, αλλά και υπό την παράλληλη εφαρμογή σε περιπτώσεις διοικητικών κυρώσεων του διοικητικού δικαίου **οι οποίες όμως, λόγω**

⁽⁴⁾ «*Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου*», 7 Ιουλίου 1989, παραγρ. 87, σειρά Α αρ. 161, και «*Mutatis Mutandis, Klass και λοιποί κατά Γερμανίας*», 6 Σεπτεμβρίου 1978, παραγραφ. 34, σειρά Α αρ. 28.

του αυστηρού χαρακτήρα των κυρώσεων, ενέχουν τελικά την έννοια της ποινικής κύρωσης⁽⁵⁾.

Το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 7 ως προς την εφαρμογή του από το εθνικό δίκαιο του κράτους, σε σχέση προς τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις ενέχει ερμηνευτικά κατά το Ε.Δ.Α.Δ. **ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων**.

Λαμβανομένου υπόψη ότι υφίσταται ουσιαστικά, σε όλα τα ευρωπαϊκά δίκαια «κατηγορίες ποινικής φύσης» διαφορετικού βαθμού βαρύτητας, επιφέροντας και ως συνέπεια το «στιγματισμό» του ατόμου, τα θεσμικά όργανα της Ε.Σ.Α.Δ. στη βάση των κριτηρίων της υπόθεσης «Engel»⁽⁶⁾ έθεσαν τις βάσεις για μία ερμηνευτική διεύρυνση του χαρακτήρα της **ποινικής φύσης** σε θέματα που αντιμετωπίζονται από άλλα δίκαια και που δεν ανήκουν στις εννοιολογικές κατηγορίες του κλασικού ποινικού δικαίου. Ως τέτοιες **ποινικού χαρακτήρα κυρώσεις δύνανται να θεωρούνται και κυρώσεις προβλεπόμενες από το τυπικό διοικητικό δίκαιο, αλλά και τελωνειακό, δίκαιο ανταγωνισμού, περιβάλλοντος, φορολογικό (και άλλα)**, όπου οι προβλεπόμενες κυρώσεις οικονομικού χαρακτήρα, διαφέρουν από τον σκληρό πυρήνα του ποινικού δικαίου.

Κατά συνέπεια, **εφόσον οι διοικητικές κυρώσεις έχουν χαρακτηριστικό «στιγματισμού»**, με την έννοια της νομικής, ηθικής και κοινωνικής αποδοκιμασίας της συμπεριφοράς του παραβάτη, που προσομοιάζουν – σε μεγάλο βαθμό – με εκείνες της ποινικής διαδικασίας ενισχύεται ο κίνδυνος οι κοινωνικοί τιμωρητικοί σκοποί που επιδιώκονται με τις κυρώσεις, σε διαφορετικές διαδικασίες, **να αλληλοκαλύπτονται (bis) και να μην συμπληρώνονται**.

Επίσης, το Ε.Δ.Α.Δ. σημειώνει, ότι το άρθρο 4 του υπ' αριθμ. 7 Πρωτοκόλλου **δεν απαγορεύει κατά κανόνα την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής και προστίμου για τα ίδια επίδικα γεγονότα**, υπό τον όρο να τηρείται η αρχή “*ne bis in idem*”.

Υπό το προηγούμενο σκεπτικό, το Ε.Δ.Α.Δ., σε υποθέσεις που αφορούσαν π.χ. τη Σουηδία⁽⁷⁾ (φορολογικές κυρώσεις ύψους 40% και 20%) έκρινε ότι η εν λόγω

⁽⁵⁾ Κύρια απασχόληση υποθέσεων Ε.Δ.Α.Δ.

⁽⁶⁾ «Υπόθεση Engel και λοιποί κατά Κάτω Χωρών», προσφυγές 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72 – 6.6.1976 (στη γαλλική).

⁽⁷⁾ Βλ. Αναφερόμενες παραπομπές «Janosevic κατά Σουηδίας», No. 34619/97, §§68-71, ECHR 2002-VII, και «Västberga Taxi Aktieföretag και Vulic κατά Σουηδίας», No. 36985/97, §§79-82, 23 Ιουλίου

διαδικασία (διοικητικού δικαίου) ήταν ποινικής φύσης. Επίσης, υπό το ίδιο πνεύμα, το ανώτατο εθνικό δικαστήριο της Νορβηγίας έκρινε π.χ. ότι **οι φορολογικές κυρώσεις προσ αυξήσεων του ύψους 30% του φόρου (που δεν καταβλήθηκε) αποτελούν «κατηγορία ποινικής φύσεως» τόσο για τους σκοπούς του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 7 όσο και υπό την έννοια του άρθρου 6 της Ε.Σ.Α.Δ.**

2. Η δέουσα διαδικασία διερεύνησης των προϋποθέσεων της εφαρμογής της αρχής.

Κατά την ερμηνεία του Ε.Δ.Α.Δ., η αρχή «*ne bis in idem*» του άρθρου 4, αφορά κυρίως τη **δέουσα διαδικασία** και λιγότερο την ίδια την ουσία του ποινικού δικαίου όπως είναι η περίπτωση του άρθρου 7, το οποίο απαγορεύει την επιβολή ποινής άνευ νόμου⁽⁸⁾.

Σε κάθε περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξετάζει ως προς την εφαρμογή της αρχής τα εξής προαπαιτούμενα:

(α) ως προς το σύνολο των διατάξεων της Σύμβασης (Ε.Σ.Δ.Α.),

(β) υπό το πρίσμα της «*βαθμονομημένης προσέγγισης σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο η αρχή αυτή εφαρμόζεται στις διαδικασίες που συνδυάζουν διοικητικές και ποινικές κυρώσεις*»⁽⁹⁾ και

(γ) υπό το δεδομένο του «*συγγνωστού*» από τον υπαίτιο της δυαδικής εφαρμογής των ποινών που διατρέχει από το διοικητικό και ποινικό δίκαιο.

(δ) υπό το πρίσμα της εκδίκασης της υπόθεσης εντός «*εύλογης προθεσμίας*» (αρθρ. 6 Σ.Α.Δ.Α.) και

2002), αλλά και για τους σκοπούς του Άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου Νο.7 (βλ. «*Manasson κατά Σουηδίας*» (dec.), No. 41265/98, 8 Απριλίου 2003, «*Rosenquist*», όπ.π., «*Synnelius και Edsbergs Taxi AB κατά Σουηδίας*» (dec.), No. 44298/02, 17 Ιουνίου 2008, «*Carlberg κατά Σουηδίας*» (dec.), No. 9631/04, 27 Ιανουαρίου 2009, και «*Lucky Dev*», όπ.π., §§6 και 51).

⁽⁸⁾ «Άρθρο 7 – Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου. 1. Ουδείς δύναται να καταδικασθεί να πράξει ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμήν διεπράχθη, δεν αποτελεί αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερα ποινή από εκείνην η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμήν της διαπράξεως του αδικήματος.

2. Το παρόν άρθρον δεν σκοπεύει να επηρεάση την δίκην και τιμωρίαν ατόμων ενόχων δια πράξεις ή παραλείψεις αι οποίαι καθ' ην στιγμήν διεπράχθησαν, ήσαν εγκληματικοί συμφώνως προς τας αναγνωρισμένας υπό των πολιτισμένων εθνών γενικάς αρχάς δικαίου.

⁽⁹⁾ Βλ. «Υπόθεση A. & B. κατά Νορβηγίας», σελ. 53 παρ. 107.

(ε) την εξασφάλιση από το εθνικό δίκαιο στον προσφεύγοντα «*αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα*» (αρθ. 13 Ε.Σ.Δ.Α.) που να επιτρέπει την υπεράσπιση των ατομικών του δικαιωμάτων.

Ως προς τη **Σύμβαση**, (α) πρέπει να διαβάζεται ως **σύνολο** και να ερμηνεύεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η εσωτερική συνοχή των διατάξεων και η αρμονία μεταξύ αυτών⁽¹⁰⁾.

Ως προς την εφαρμογή **μηχανισμού «βαθμονόμησης»**, (β) προκειμένου να αποτρέπονται οι υπερβολικές ποινές για το ίδιο αδίκημα στη βάση δυαδικής εφαρμογής διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, εναπόκειται στα Κράτη ο σχεδιασμός ενός **τέτοιου αντισταθμιστικού μηχανισμού**, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι το συνολικό ποσό των κυρώσεων που επιβάλλονται είναι **αναλογικό** στη βάση της συνολικής τιμωρίας. Δηλαδή ενός μηχανισμού, κατά τον οποίο π.χ. στην ποινική δίκη ελήφθη υπόψη και η διοικητική ποινή («*αρχή του συνυπολογισμού*»).

Ως προς τη διεξαγωγή των διπλών διαδικασιών με τη δυνατότητα διαφορετικών σωρευτικά διοικητικών και ποινικών κυρώσεων για την επιβολή υπερβολικής ποινής και αποτροπή αυτής θα πρέπει, η **σώρευση αυτή να ήταν γνωστή προηγουμένως στον υπαίτιο (γ)**. **Εν προκειμένω** ότι η ποινική δίωξη και η επιβολή π.χ. διοικητικών κυρώσεων για περιβαλλοντικές παραβάσεις ήταν προβλέψιμη ή και ακόμα πιθανή σε σχέση προς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

Ως προς την «*εύλογη προθεσμία*» **εκδίκασης**, (δ) ειδικότερα,

σύμφωνα με το Ε.Δ.Α.Δ., όπως εξάλλου προβλέπεται στην Ε.Σ.Α.Δ. από το άρθρο 6 «*Δικαίωμα στην χρηστή απονομή δικαιοσύνης*» στην παρ.1 επισημαίνεται ότι ο χαρακτήρας της διάρκειας μίας διαδικασίας αξιολογείται βάσει των περιστατικών της υπόθεσης (εύλογης) και σε σχέση με τα καθιερωμένα από τη νομολογία κριτήρια. Ως τέτοια κριτήρια θεωρούνται η πολυπλοκότητα της υπόθεσης, η συμπεριφορά του προσφεύγοντα και εκείνη των αρμοδίων εμπλεκόμενων αρχών, καθώς και το βάρος του διακυβεύματος της διαφοράς για τους ενδιαφερόμενους.

⁽¹⁰⁾ Βλ. «*Υπόθεση Klass κλπ. κατά Γερμανίας*», 6 Σεπτεμβρίου 1978, §68, Series A no 28, καθώς και «*Μααουία κατά Γαλλίας*» [GC], no 39652/98, §36, ECHR 2000-X, «*Kudla κατά Πολωνίας*» [GC], no 30210/96, § 152, ECHR 2000 XI, και «*Stec κλπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*» (déc.) [GC], αρ 65731/01 και 65900/01, §48, ECHR 2005 X.

Ως προς την ύπαρξη **αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος για τον προσφεύοντα (ε)**, όπως εξάλλου προβλέπεται από το άρθρο 13 της Ε.Σ.Δ.Α.⁽¹¹⁾ «αποτελεσματική προσφυγή», είναι ο προσδιορισμός τέτοιου ένδικου μέσου, το οποίο κρίνεται ικανό και αναγκαίο για την ασφαλή δικαστική διεκδίκηση της εφαρμογής των δικαιωμάτων και της ελευθερίας του ατόμου τα οποία παραβιάσθηκαν από αρχή εσωτερικού δικαίου.

3. Τα κριτήρια ελέγχου του ποινικού χαρακτήρα στις διοικητικές κυρώσεις.

Η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου 7 που επιτάσσει την εφαρμογή της αρχής ως προς την άσκηση του δικαιώματος του ατόμου για την ορθή εκδίκαση μίας υπόθεσης, προϋποθέτει τα εξής υπό διερεύνηση και διαπίστωση συνδρομής δεδομένων:

α. Κατά πόσο συντρέχουν δύο εκ παραλλήλου διαδικασίες για το ίδιο αδίκημα.

Ως προς τον καθορισμό κατά πόσο τα υπό εξέταση αδικήματα είναι ίδια (*idem*) προϋποθέτει και εξαρτάται από την εκτίμηση βάσει **πραγματικών «περιστατικών»**⁽¹²⁾ και όχι «ουσιωδών στοιχείων».

Η απαγόρευση της διπλής διαδικασίας (ποινικής και διοικητικής) αφορά τη δίωξη ή τη δίκη για μία δεύτερη παράβαση (ή αδίκημα) στο βαθμό που η δεύτερη προκύπτει και βασίζεται είτε «**στα ίδια πραγματικά περιστατικά**», είτε σε περιστατικά που είναι **ουσιαστικά τα ίδια**.

β. Ο εντοπισμός του ίδιου αδικήματος ως προς την «ουσία» και το «χρόνο»

⁽¹¹⁾ «Άρθρο 13. - Δικαίωμα πραγματικής [αποτελεσματικής] προσφυγής
Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παραβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής [αποτελεσματικής] προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των».

⁽¹²⁾ Βλ. «*Maresti v. Croatia*», no 55759/07, §63, 25 Ιουνίου 2009, και «*Muslija v. Bosnia and Herzegovina*», no 32042/11, §34, 14 Ιανουαρίου 2014). Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε.) υιοθέτησε παρόμοια θέση για τους σκοπούς του Άρθρου 54 της CISA (βλ. «*Van Esbroeck*», όπ.π. §§27, 32 και 36, «*Kretzinger*», όπ.π. §§33 και 34, «*Van Straaten*», όπ.π. §§41, 47 και 48, και «*Kraaijenbrink*», όπ.π. §30).

Ο εντοπισμός του ίδιου αδικήματος ως προς την ποινική και διοικητική δίωξη προκύπτει και διαπιστώνεται, κατά το Ε.Δ.Α.Δ., από την διερεύνηση της εφαρμογής του κριτηρίου «επαρκώς στενού συνδέσμου... *ως προς την ουσία και το χρόνο*». Επισημαίνεται ότι τα δύο αυτά στοιχεία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και η δυαδική συνύπαρξη («συνεκτικό σύνολο») διοικητική και ποινική διαδικασία δεν συντρέχει εφόσον λείπει ένα από τα δύο αυτά πραγματικά αποδεικτικά στοιχεία – «ουσιαστικό» ή «χρονικό» – στο πλαίσιο μία ενιαίας διαδικασίας.

Η διπλή διαδικασία πρέπει να είναι αρκούντως συνδεδεμένη – αλληλοσυνδεδεμένες – ως προς την ουσία και το χρόνο (“*idem factum*”) ακόμη και μέχρι τέλους ώστε να είναι συμβατές προς το κριτήριο “*bis*” του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου υπ’ αριθμ. 7. Το Ε.Δ.Α.Δ. όρισε το «*idem factum*» ως «*την ίδια συμπεριφορά από τα ίδια πρόσωπα την ίδια ημερομηνία*».

β.1. Η διερεύνηση ως προς την «ουσία»

Προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχει ικανός στενός δεσμός ως προς την «ουσία» των εκ παραλλήλου εξελισσομένων δύο διαδικασιών από το Ε.Δ.Α.Δ., εξετάζονται οι εξής παράγοντες συνοπτικά:

«- κατά πόσον οι διαφορετικές διαδικασίες *επιδιώκουν συμπληρωματικούς σκοπούς και, επομένως, αντιμετωπίζουν, όχι μόνο in abstracto αλλά και in concreto, διαφορετικές πτυχές της εν λόγω κοινωνικής παραβατικής συμπεριφοράς,*

- *κατά πόσον η δυαδικότητα των σχετικών διαδικασιών είναι μια προβλέψιμη συνέπεια, τόσο βάσει νόμου όσο και στην πράξη, της ίδιας αμφισβητούμενης συμπεριφοράς (idem),*

- *κατά πόσον οι σχετικές σειρές διαδικασιών διεξάγονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται κατά το δυνατόν οποιαδήποτε αλληλοεπικάλυψη στη συλλογή και στην εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων, ιδίως μέσω επαρκούς αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφόρων αρμοδίων αρχών να καταδείξουν ότι η διαπίστωση πραγματικών περιστατικών στη μία σειρά χρησιμοποιείται και στην άλλη σειρά,*

- *και, πάνω απ’ όλα, κατά πόσον η κύρωση που επιβάλλεται στο πλαίσιο της διαδικασίας που κατέστη τελεσίδικη πρώτη λαμβάνεται υπ’ όψιν στη διαδικασία*

που κατέστη τελεσίδικη τελευταία, έτσι ώστε να αποφευχθεί ότι το συγκεκριμένο άτομο θα επιβαρυνθεί τελικά με υπερβολικό βάρος.

Αυτός ο τελευταίος κίνδυνος είναι λιγότερο πιθανό να ανακύψει εάν εφαρμόζεται αντισταθμιστικός μηχανισμός που έχει σχεδιαστεί για να διασφαλίσει ότι το συνολικό ποσό των τυχόν κυρώσεων που επιβάλλονται είναι αναλογικό»⁽¹³⁾.

β.2 Η διερεύνηση ως προς το «χρόνο»

Η διερεύνηση του αδικήματος ως προς την εκ παραλλήλου σύμπτωση ως προς την «ουσία» και τον «χρόνο», **δεν σημαίνει ότι οι δύο διαδικασίες πρέπει να εξετάζονται ταυτόχρονα και από την αρχή μέχρι την ολοκλήρωση αυτών.** Ειδικότερα και ως προς την περίπτωση της εξέτασης και συνδρομής του στοιχείου του «χρόνου» η σύνδεση των διαδικασιών πρέπει να είναι αρκετά στενή, σε τέτοιο βαθμό ώστε ο υπαίτιος να προστατεύεται από την αβεβαιότητα τυχόν καθυστερήσεων και παρατεταμένων διαδικασιών.

Το κριτήριο αυτό απαντά στην κρίσιμη ερώτηση αν υπήρξε επανάληψη της δικαστικής διαδικασίας.

Είναι προφανές ότι όσο ασθενέστερη είναι η σύνδεση «ουσίας» και «χρόνου» τόσο δυσχερέστερη καθίσταται και η νομική υποχρέωση του Κράτους να δικαιολογήσει την καθυστέρηση της διεξαγωγής της διαδικασίας. Το επιδιωκόμενο πρέπει να είναι η αποτελεσματικότητα και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης.

4. Η έννοια της απαιτούμενης από τον ορισμό της αρχής «τελεσίδικης» απόφασης.

Το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Νο.7 **απαγορεύει την επανάληψη διαδικασιών που έχουν ολοκληρωθεί με «αμετάκλητη απόφαση».**

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Πρωτοκόλλου Νο.7, η οποία και παραπέμπει στην «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Διεθνή Ισχύ των Ποινικών Αποφάσεων», μια απόφαση θεωρείται τελεσίδικη, «εάν, σύμφωνα με την παραδοσιακή έκφραση, έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. Αυτό συμβαίνει όταν είναι αμετάκλητη,

⁽¹³⁾ Ε.Δ.Α.Δ. «Υπόθεση A & B κατά Νορβηγίας» 15.11.2016 σ. 64 και 65 § 132.

δηλαδή όταν δεν διατίθενται περαιτέρω ένδικα μέσα ή όταν οι διάδικοι έχουν εξαντλήσει τα ένδικα αυτά μέσα ή επέτρεψαν να λήξει η προθεσμία χωρίς να κάνουν χρήση αυτών».

Στην υπόθεση Sergey Zolotukhin, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η απόφαση, η οποία επιδέχεται τακτική προσφυγή, εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της εγγύησης της αρχής που προβλέπεται στο Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου Νο.7 εφ' όσον δεν έχει λήξει η προθεσμία για την άσκηση αυτής της προσφυγής.

Γίνεται δηλαδή σαφές, κατά τη διατύπωση της διάταξης του άρθ. 4 ως προς την αρχή περί έκδοσης «αμετάκλητης απόφασης» («... για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση...») ότι **οι αποφάσεις για τις οποίες επιδέχονται τακτικό ένδικο μέσο, αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της αρχής εφόσον η άσκηση του ενδίκου μέσου δεν έχει λήξει ως προς την προθεσμία.**

Η παραπάνω προϋπόθεση της εφαρμογής της αρχής, δεν απαγορεύει τη νομική δυνατότητα να μην τιμωρείται ο υπεύθυνος δύο φορές, αλλά αφορά το δικαίωμα να μην διώκεται ή να μην δικάζεται δύο φορές για τα ίδια πραγματικά περιστατικά και εξικνείται και στην περίπτωση ακόμη και όταν ο υπεύθυνος έχει απλώς διωχθεί στο πλαίσιο μίας δικονομικής ή επί της ουσίας νομικής διαδικασίας η οποία τελικά δεν οδήγησε στην επιβολή ποινής.

Η Ε.Σ.Δ.Α. επιτάσσει να διακοπεί η δεύτερη σειρά διαδικασιών μόλις καταστεί τελεσίδικη η πρώτη σειρά διαδικασιών⁽¹⁴⁾.

Στην αντίθετη περίπτωση το Δικαστήριο αποφαινεται για την παραβίαση του δικαιώματος και της αρχής.

5. Πότε επιτρέπεται η σώρευση διοικητικών και ποινικών κυρώσεων (η εξαίρεση της αρχής).

Σύμφωνα με το Ε.Δ.Α.Δ., για να είναι αποδεκτές και επιτρεπτές σωρευτικά οι διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για το ίδιο αδίκημα, θα πρέπει να πληρούνται τέσσερις ουσιαστικές προϋποθέσεις:

⁽¹⁴⁾ «Υπόθεση A & B κατά Νορβηγίας», σελ. 37 § 75.

α. Να συντρέχουν διαδικασίες οι οποίες επιδιώκουν **συμπληρωματικούς στόχους** (διοικητικές και ποινικές) και αντιμετωπίζουν διαφορετικούς σκοπούς κοινωνικής παραβατικότητας.

β. Να υφίσταται η δυνατότητα **προβλεψιμότητας** από τον παραβάτη του συνδυασμού των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων στο πλαίσιο της ίδια κοινωνικής παραβατικότητας⁽¹⁵⁾.

γ. Να μην υφίσταται η **αλληλοκάλυψη της συλλογής και αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων** μεταξύ των διοικητικών δικαστηρίων και των ποινικών, προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι η διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών στη μία σειρά διαδικασιών δεν χρησιμοποιείται και στην άλλη σειρά.

δ. Να είναι σε ισχύ ένας **αντισταθμιστικός μηχανισμός** του κράτους μεταξύ των διοικητικών και των ποινικών κυρώσεων προκειμένου να διασφαλίζεται ότι **το ποσό των κυρώσεων που επιβάλλονται είναι αναλογικό**⁽¹⁶⁾.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΙ: ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM».

Εξετάζοντας τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε.), υπό το πρίσμα της συμβατότητας αυτών προς εκείνες του Ε.Δ.Α.Δ., προκύπτει ταύτιση της εφαρμογής των κριτηρίων της εγγυητικής αρχής του ατομικού δικαιώματος “*ne bis in idem*” από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (§ 1).

Εσφαλμένης όμως εφαρμογής τυγχάνει η προαναφερόμενη ευρωπαϊκή νομολογία από την Ελληνική Δικαιοσύνη (§2). Πρόσθετα δε, το Ε.Δ.Α.Δ. σε ελληνικές υποθέσεις που εισήχθησαν ενώπιόν του, επικρίνει τα ελληνικά δικαστήρια

⁽¹⁵⁾ Στην περίπτωση π.χ., προσθέτων στους οφειλόμενους φόρους φορολογικών επιβαρύνσεων στον παραβάτη, κατά τον έλεγχο, οι κυρώσεις επιβάλλονται αντικειμενικά χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ενοχή αλλά για αποζημιωτικό σκοπό, δηλαδή για τα έξοδα που πραγματοποίησε το κράτος κατά τον έλεγχο.

⁽¹⁶⁾ Έχει όμως έντονα σχολιασθεί ότι η προαναφερόμενη προϋπόθεση είναι περιορισμένης εφαρμογής δεδομένου ότι δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε αντιστάθμιση σε περίπτωση φυλάκισης. Η νομολογία του Ε.Δ.Α.Δ. περιορίζει τις υποτιθέμενες επιπτώσεις της αντισταθμιστικής επίδρασης σε υποθέσεις μικρότερης βαρύτητας, αλλά τις αρνείται στις σοβαρότερες υποθέσεις (βλ. απόφαση «*A & B. κατά Νορβηγίας*», μειοψηφούσα γνώμη του Δικαστού PIONTO DE ALBUQUERQUE, σελ 129 § 75).

για τη μη εφαρμογή της αρχής, επαναλαμβάνοντας τα κριτήρια τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη σύννομη εφαρμογή και διασφάλιση αυτού του ατομικού δικαιώματος κατ' επίκληση της αρχής (§ 3).

1. Η ταύτιση της νομολογίας των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων του Δ.Ε.Ε. με εκείνη του Ε.Δ.Α.Δ.

Στην απόφασή του «*Hans Akerberg Fransson*» (υπόθεση C-617/10), της 26ης Φεβρουαρίου 2013, το «*Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*» (σε μείζονα σύνθεση) έκρινε ότι:

1.1. Το άρθρο 50 του «*Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*» («*Χάρτη Θ.Δ.*») δεν εμποδίζει την εκ μέρους Κράτους Μέλους επιβολή, για την ίδια πράξη παράβασης των υποχρεώσεων που αφορούν στην υποβολή δηλώσεων στον τομέα του Φ.Π.Α., ενός συνδυασμού φορολογικών [διοικητικών] και ποινικών κυρώσεων. Πράγματι, προκειμένου να εξασφαλίζουν την είσπραξη του συνόλου των εσόδων από Φ.Π.Α. και, κατ' επέκταση, την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα Κράτη μέλη διαθέτουν ελευθερία επιλογής των κυρώσεων που επιβάλλουν⁽¹⁷⁾. Οι κυρώσεις αυτές μπορούν συνεπώς να λαμβάνουν τη μορφή διοικητικών ή ποινικών κυρώσεων ή ενός συνδυασμού των δύο. **Μόνον όταν η φορολογική [διοικητική] κύρωση έχει ποινικό χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, και έχει καταστεί τελεσίδικη, η εν λόγω διάταξη εμποδίζει την άσκηση ποινικής δίωξης για την ίδια πράξη κατά του ίδιου προσώπου.**

1.2. Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διέπει τις σχέσεις μεταξύ της «*Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών*», που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και των εννόμων τάξεων των Κρατών μελών, ούτε καθορίζει τις συνέπειες που πρέπει να

⁽¹⁷⁾ Βλ. Αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 68/88, «*Επιτροπή κατά Ελλάδας*», 68/88, Συλλογή σ. 2965, σκέψη 24, της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-213/99, de Andrade, Συλλογή σ. I-11083, σκέψη 19, και της 16ης Οκτωβρίου 2003, C-91/02, Hannl-Hofstetter, Συλλογή σ. I-12077, σκέψη 17.

συνάγουν τα εθνικά δικαστήρια σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η εν λόγω Σύμβαση και ενός κανόνα του εθνικού δικαίου.

Η εκτίμηση της ποινικής φύσης των φορολογικών [διοικητικών] κυρώσεων στηρίζεται σε τρία κριτήρια:

Στο νομικό χαρακτηρισμό της παράβασης κατά το εσωτερικό δίκαιο

Στην ίδια τη φύση της παράβασης και

Στη φύση και τη σοβαρότητα της κύρωσης που ενδέχεται να επιβληθεί στον παραβάτη⁽¹⁸⁾ (απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, C-489/10, Bonda, σκέψη 37).

Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει, με γνώμονα τα κριτήρια αυτά, αν πρέπει να προβεί σε εξέταση της προβλεπόμενης από την εθνική νομοθεσία σώρευσης φορολογικών και ποινικών κυρώσεων σε σχέση με τα εθνικά πρότυπα, υπό την προϋπόθεση ότι οι εναπομένουσες κυρώσεις είναι αποτελεσματικές, ανάλογες των παραβάσεων και αποτρεπτικές⁽¹⁹⁾.

Ένα Κράτος μπορεί να επιβάλλει διπλή κύρωση (διοικητική και ποινική) για τα ίδια πραγματικά περιστατικά μόνο υπό τον όρο ότι η πρώτη κύρωση δεν έχει ποινικό χαρακτήρα.

2. Αποφάσεις απόρριψης των ισχυρισμών της Ελλάδος σε υποθέσεις ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ. ως προς την εφαρμογή της αρχής.

Σύμφωνα με δύο υποθέσεις (μεταξύ πολλών άλλων) που εισήχθησαν στο Ε.Δ.Α.Δ. προσφευγόντων κατά του Ελληνικού δημοσίου, «Υπόθεση Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδα» (Προσφυγές αριθμ. 3453/12, 42941/12 και 9028/13), απόφαση Δικαστηρίου 30.4.2015, που αφορούν «υπόθεση μη καταβολής δασμών» και «Υπόθεση Σισμανίδη και Σιταρίδη κατά Ελλάδας» (Προσφυγές αριθμ. 66602/09 και 71879/12), απόφαση δικαστηρίου 9.6.2016, η οποία αφορά υπόθεση λαθρεμπορίας, κρίθηκε ότι υπήρξε παράβαση της αρχής “*ne bis in idem*” από την Ελλάδα ως προς:

⁽¹⁸⁾ “*Engel και λοιποί κατά Κάτω Χωρών*” 8 Ιουνίου 1976, παραγραφ. 82 σειρά Α΄ αρ. 22, «*Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδα*» οπ.π. σελ. 20 § 52.

⁽¹⁹⁾ Βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση «*Επιτροπή κατά Ελλάδα*», σκέψη 24, της 10ης Ιουλίου 1990, C-326/88, Hansen, Συλλογή σ. I-2911, σκέψη 17, της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-167/01, Inspire Art, Συλλογή σ. I-10155, σκέψη 62, της 15ης Ιανουαρίου 2004, C-230/01 Penycosed, Συλλογή σ. I-937, σκέψη 36, και της 3ης Μαΐου 2005, C-387/02, C-391/02 και C-403/02, Berlusconi κ.λπ., Συλλογή σ. I-3565, σκέψη 65.

- (α) Την αθώωση,
- (β) Τα ίδια πραγματικά περιστατικά,
- (γ) Το δεδικασμένο,
- (δ) Τον ποινικό χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων,
- (ε) Την προβαλλόμενη από την Ελλάδα συνταγματική αρχή της αυτοτέλειας διοικητικής και ποινικής διαδικασίας,
- (στ) Την εύλογη προθεσμία,
- (ζ) Την έλλειψη αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος στον προσφεύγοντα,
- (η) Τη μη λήψη υπόψη του τεκμηρίου της αθωότητας, τέλος και κυρίως,
- (θ) Την μη αναστολή από το ποινικό δικαστήριο της διαδικασίας διαρκούσης της διοικητικής διαδικασίας.

(α) Ως προς την αθώωση

Το ανώτατο εθνικό διοικητικό δικαστήριο (ΣτΕ) που επέβαλλε τις διοικητικές κυρώσεις **παρέλειψε να λάβει υπόψη του την αθώωση των προσφευγόντων** σε ποινικές διαδικασίες, τόσο στην πρώτη περίπτωση των παράλληλων προσφυγών (Προσφυγές υπ' αριθμ. 3453/12, 42941/12), αλλά και σε μεταγενέστερη (Προσφυγή υπ' αριθμ. 9028/13), που αφορούσε την ίδια παραβατικότητα όσο και στην δεύτερη υπόθεση (προσφυγές υπ' αριθμ. 66604/09 και 71879/12) που αφορούσε επίσης παράλληλες διοικητικές και ποινικές διαδικασίες.

Το Ε.Δ.Α.Δ. επισημαίνει ως προς το χειρισμό των προαναφερόμενων υποθέσεων ενώπιον των διοικητικών και ποινικών διαδικασιών ότι:

*«... 66. ... από την στιγμή αυτή, δηλαδή από την επίκληση ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων της πρώτης ποινικής διαδικασίας, όφειλε το διοικητικό δικαστήριο που είχε επιληφθεί της υπόθεσης να εξετάσει με δική του πρωτοβουλία τις επιπτώσεις που οι επίμαχες αθωωτικές αποφάσεις μπορούσαν να επιφέρουν στο πλαίσιο της εκκρεμούς διοικητικής διαδικασίας. Σε αντίθετη περίπτωση, η μη συνεκτίμηση του στοιχείου της πρώτης «ποινικής διαδικασίας» θα ισοδυναμούσε με την εκούσια ανοχή μίας κατάστασης στην εσωτερική έννομη τάξη που ενδεχομένως να παραγνωρίζει την αρχή *ne bis in idem*.*

67. Ενόψει των ανωτέρω, **το Δικαστήριο θεωρεί ότι από την στιγμή που οι αθωωτικές αποφάσεις στις πρώτες ποινικές διαδικασίες απέκτησαν ισχύ δεδικασμένου, το 1992, το 2000 και το 1998 αντίστοιχα, έπρεπε να θεωρηθεί ότι οι προσφεύγοντες «είχαν ήδη αθωωθεί με αμετάκλητη απόφαση» κατά την έννοια του άρθρου 4 του υπ' αριθ.7 Πρωτοκόλλου. Παρά ταύτα, οι «νέες ποινικές διαδικασίες», οι οποίες ξεκίνησαν σε βάρος τους δεν τερματίστηκαν αφού τα δικαστήρια που επιλήφθηκαν της υπόθεσης έλαβαν γνώση αυτών. Πράγματι, συνεχίστηκαν και κατέληξαν, πολλά χρόνια μετά την ολοκλήρωση των ποινικών διαδικασιών, στην έκδοση των αποφάσεων από το Συμβούλιο της Επικρατείας, το 2011 και το 2012 αντίστοιχα, σε τελευταίο βαθμό»⁽²⁰⁾.**

Το Ε.Δ.Α.Δ., επί της αρχής του δικαιώματος, επισημαίνει στην Ελλάδα σε άλλη υπόθεση ενώπιον του⁽²¹⁾ ότι το **τεκμήριο της αθωότητας**, ως δικονομικό δικαίωμα, συμβάλλει κατά κύριο λόγο στην διασφάλιση του δικαιώματος υπεράσπισης, αλλά και ενισχύει ταυτόχρονα τον σεβασμό της τιμής και της αξιοπρέπειας του διωκόμενου ατόμου, καθότι αυτό που διακυβεύεται μόλις τελειώσει η ποινική δίκη είναι η φήμη αυτού στην κοινωνία.

Εφόσον δεν υφίσταται προστασία που αποσκοπεί στην τήρηση σε κάθε μεταγενέστερη διαδικασία μίας αθώωσης ή μίας δικαστικής απόφασης παύσης της ποινικής δίωξης, οι εγγυήσεις μίας δίκαιης δίκης που προβλέπει τόσο το άρθρο 6 § 2, όσο και το εθνικό δίκαιο καθίστανται ψευδεπίγραφες και απατηλές⁽²²⁾.

Σε άλλη επίσης ελληνική υπόθεση ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ.⁽²³⁾ επισημαίνει ότι το διατακτικό της αθωωτικής απόφασης πρέπει να γίνει σεβαστό από κάθε αρχή ή δικαστήριο που αποφαινεται ευθέως ή παρεμπιπτόντως από της ποινικής ευθύνης του ενδιαφερομένου.

⁽²⁰⁾ «Υπόθεση Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος» οπ.π.

⁽²¹⁾ Βλ. «Κώνστας κατά Ελλάδος» αρ. 53466/07 § 32, 24.5.2011)

⁽²²⁾ Βλ. και «Ταλιαδόρου και Στυλιανού κατά Κύπρου», αρ. 39627/05 και 39631/05 § 27 και 56 – 59, 16.11.2008).

⁽²³⁾ Βλ. «Βασίλειος Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος» αρ. 35522/04, § 39, 27.9.20007).

(β) Ως προς τα ίδια πραγματικά περιστατικά.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι **ο αθωωθής κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να μην προσαχθεί εκ νέου σε δίκη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά ανεξάρτητα από τη διαφορετική φύση των εμπλεκόμενων διοικητικών και δικαστικών φορέων και διαδικασιών.**

Βάσει της νομολογίας του Ε.Δ.Α.Δ. υπάρχει απόλυτη απαγόρευση νέας απόφασης για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, τα οποία ήταν ουσιαστικά όμοια με εκείνα τα οποία έγιναν αντικείμενο της οριστικής αθώωσης⁽²⁴⁾.

(γ) Ως προς το δεδικασμένο.

Πρόσθετα μάλιστα η υποχρέωση των διοικητικών και ποινικών οργάνων του Κράτους να λαμβάνουν υπόψη τους την ισχύ **του δεδικασμένου** της απόφασης της αθώωσης, **συνιστά αυτοδίκαιη υποχρέωση των αρχών** αυτών στη βάση της απόλυτης και μη παρεκκλίσιμης φύσης του δικαιώματος του παραβάτη.

Ειδικότερα μάλιστα, προς διευκόλυνση της διαδικασίας του ελέγχου από τα δικαστήρια του «**δεδικασμένου**» στη βάση των ίδιων πραγματικών περιστατικών το ΕΔΑΔ επισημαίνει μία δικονομική πρακτική της συγκρότησης των φακέλων δικογραφίας επισημαίνοντας ότι:

«63. Η εγγύηση, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 4 του υπ' αριθ. 7 Πρωτοκόλλου, τίθεται σε εφαρμογή όταν ασκείται νέα ποινική δίωξη και η προηγούμενη αθωωτική ή καταδικαστική απόφαση έχει ήδη αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. Στο στάδιο αυτό, τα στοιχεία του φακέλου θα περιλαμβάνουν υποχρεωτικά την απόφαση με την οποία η πρώτη «ποινική διαδικασία» περατώθηκε και τον κατάλογο των κατηγοριών σε βάρος του προσφεύγοντος στη νέα διαδικασία. Κανονικά, τα έγγραφα αυτά θα περιέχουν μία έκθεση των γεγονότων αναφορικά με την παράβαση για την οποία έχει ήδη δικαστεί ο προσφεύγων και μία άλλη αναφορικά με την δεύτερη παράβαση για την οποία κατηγορείται. Οι εκθέσεις αυτές αποτελούν χρήσιμο σημείο εκκίνησης για την εξέταση από το Δικαστήριο του ζητήματος εάν τα πραγματικά περιστατικά των δύο διαδικασιών είναι όμοια ή ουσιαστικά τα ίδια. Αδιάφορο ποια τμήματα των νέων

⁽²⁴⁾ Βλ. «Serguei Zolotoukhine κατά Ρωσίας» (GC), αριθμ. 14939/03, § 82, Ε.Δ.Δ.Α. 2009).

αυτών κατηγοριών λαμβάνονται τελικά υπόψη ή απορρίπτονται στην μεταγενέστερη διαδικασία εφόσον το άρθρο 4 του υπ' αριθ.7 Πρωτοκόλλου προβλέπει εγγύηση κατά νέων διώξεων ή του κινδύνου νέων διώξεων, και όχι απαγόρευση μίας δεύτερης καταδίκης ή μίας δεύτερης αθώωσης (Sergueï Zolotoukhine, προαναφερθείσα, παραγρ.83).

64. Το Δικαστήριο πρέπει επομένως να εξετάσει τα **πραγματικά περιστατικά** που περιγράφονται στις εκθέσεις αυτές, τα οποία αποτελούν ένα σύνολο συγκεκριμένων περιστάσεων που εμπλέκουν τον ίδιο παραβάτη και είναι αδιαχώριστα συνδεδεμένες μεταξύ τους στον χρόνο και τον χώρο, και η συνδρομή των περιστάσεων αυτών θα πρέπει να αποδεικνύεται για να απαγγελθεί καταδίκη ή να κινηθεί ποινική δίωξη (Sergueï Zolotoukhine, προαναφερθείσα, παραγρ.84)⁽²⁵⁾.

(δ) Ως προς τον ποινικό χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων.

Επίσης στην προαναφερόμενη απόφαση της υπόθεσης «Καπετάνιος» το Ε.Δ.Α.Δ. ως προς τον τιμωρητικό – ποινικό χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων που κρίνει ότι επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες, υπογραμμίζει τη μη εφαρμογή της αρχής «*ne bis in idem*» από το ελληνικό δικαστήριο με το εξής σκεπτικό:

«86. Το Δικαστήριο σημειώνει ευθύς εξ αρχής ότι σε ό,τι αφορά στην φύση των διοικητικών διαδικασιών και το πλαίσιο στο οποίο εκδόθηκαν οι αποφάσεις των διοικητικών δικαστηρίων, αυτές αναφέρονταν στην ύλη του ποινικού δικαίου (βλέπε παράγραφο 74 παραπάνω). Με άλλα λόγια, μέσω των διαδικασιών που ακολούθησαν την αθώωση των προσφευγόντων από τα ποινικά δικαστήρια, τα διοικητικά δικαστήρια εξέτασαν, κατά την έννοια της Σύμβασης, τη «**βασιμότητα**» των κατηγοριών ποινικής φύσης. Στις δύο σειρές διαδικασιών, ποινικές και διοικητικές, **οι προβλεπόμενες κυρώσεις παρουσίαζαν τιμωρητικό χαρακτήρα**. Επιπροσθέτως, όπως προκύπτει από τον φάκελο, οι αποδιδόμενες στους προσφεύγοντες **πράξεις ήταν όμοιες και τα στοιχεία που συνθέτουν τις επίμαχες παραβάσεις ήταν τα ίδια**.

87. Η παρούσα υπόθεση διακρίνεται επομένως σαφώς από τις ήδη εξετασθείσες από το Δικαστήριο υποθέσεις στις οποίες η διοικητική αρχή με πειθαρχική εξουσία είχε

⁽²⁵⁾ Υπόθεση «Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος» οπ.π., σελ. 32.

τιμωρήσει πράξεις που προσάπτονταν σε κρατικό υπάλληλο μετά από αθώωσή του από ποινικό δικαστήριο (βλέπε Moullet κατά Γαλλίας (αρ.2) (déc.), αρ.27521/04, ΕΔΔΑ 2007-X). Στις περιπτώσεις αυτές, η πειθαρχική διαδικασία παρουσίαζε μία κάποια αυτοτέλεια σε σχέση με την ποινική διαδικασία, ιδίως ως προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής της και τον μη κατασταλτικό σκοπό της (βλέπε, στην κατεύθυνση αυτή, Βαγενάς κατά Ελλάδος, (déc.), αρ.53372/07, 23 Αυγούστου 2011). Λόγω της αυτοτέλειας αυτής, η επιβολή διοικητικής κύρωσης στον εν λόγω υπάλληλο δεν είχε θεωρηθεί ότι παραγνώριζε η ίδια την αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας, στο μέτρο που η απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου δεν περιείχε δήλωση που να αποδίδει ποινική ευθύνη στον προσφεύγοντα (βλέπε Vanjak, προαναφερθείσα, παραγρ.69-72, Hrdalo, προαναφερθείσα, παραγρ.54-55).

88. Εν προκειμένω, τα διοικητικά δικαστήρια της ουσίας θεώρησαν, αφού προέβησαν σε εκτίμηση των στοιχείων των φακέλων διαφορετική από εκείνη των ποινικών δικαστηρίων, ότι οι προσφεύγοντες είχαν τελέσει τις ίδιες παραβάσεις λαθρεμπορίας για τις οποίες είχαν προηγουμένως αθωωθεί από τα ποινικά δικαστήρια. Οι σκέψεις τούτες επικυρώθηκαν, στη συνέχεια, σε τελευταίο βαθμό, από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Δεδομένης της ταυτότητας της φύσης των δύο επίμαχων σειρών διαδικασιών, των επίδικων πραγματικών περιστατικών και των συστατικών στοιχείων των εν λόγω παραβάσεων, **το Δικαστήριο θεωρεί ότι το προαναφερόμενο συμπέρασμα των διοικητικών δικαστηρίων παραγνώρισε την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας των προσφευγόντων, την οποία είχαν ήδη καθιερώσει οι αθωωτικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παραγρ.2 της Σύμβασης»⁽²⁶⁾.**

Και πρόσθετα,

«52. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του κατά την οποία προκειμένου να προσδιοριστεί εάν συντρέχει **«κατηγορία ποινικής φύσης»**, τρία κριτήρια λαμβάνονται υπόψη: ο νομικός χαρακτηρισμός του επίδικου μέτρου κατά το εθνικό δίκαιο, η ίδια η φύση αυτού, και η φύση και ο βαθμός σοβαρότητας της «κύρωσης» (Engel και λοιποί κατά Κάτω Χωρών, 8 Ιουνίου 1976, παραγρ.82, σειρά Α

⁽²⁶⁾ Βλ. «Υπόθεση Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος», οπ. π. σελ. 33 και 34 §§ 86, 87 και 88.

αρ.22). Τα κριτήρια αυτά είναι εξάλλου διαζευκτικά και όχι σωρευτικά: για να προσδιοριστεί η ύπαρξη «κατηγορίας ποινικής φύσης», αρκεί η εν λόγω παράβαση να είναι, εκ φύσης, «ποινική» κατά την Σύμβαση ή να έχει επισύρει κύρωση σε βάρος του ενδιαφερόμενου, κύρωση η οποία, από την φύση της και το βαθμό βαρύτητάς της, ανήκει γενικά στην «ύλη του ποινικού δικαίου». Αυτό δεν εμποδίζει την υιοθέτηση σωρευτικής προσέγγισης εάν η ξεχωριστή ανάλυση κάθε κριτηρίου δεν επιτρέπει την εξαγωγή σαφούς συμπεράσματος ως προς την ύπαρξη «κατηγορίας ποινικής φύσης» (Jussila κατά Φινλανδίας (GC), αριθ.73053/01, παραγρ.30 και 31, ΕΔΔΑ 2006-XIII, και Zaicevs κατά Λεττονίας, αριθ.65022/01, παραγρ.31, ΕΔΔΑ 2007-IX (αποσπάσματα)).

53. Επίσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι στην υπόθεση Μαμιδάκης κατά Ελλάδα (αριθ.35533/04, απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007) η οποία αφορούσε στην επιβολή διοικητικού προστίμου στον προσφεύγοντα λόγω παράβασης του Τελωνειακού Κώδικα κατά την πώληση πετρελαιοειδών προϊόντων, δέχθηκε ως αποδεδειγμένη την ύπαρξη «κύρωσης ποινικής φύσης» κατά την έννοια του άρθρου 6 της Σύμβασης. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε τα εξής:

«(...) το επιβαλλόμενο στον προσφεύγοντα πρόστιμο προβλεπόταν στον Τελωνειακό Κώδικα και δεν χαρακτηριζόταν στο εσωτερικό δίκαιο ως ποινική κύρωση. Εντούτοις, σε σχέση με τη βαριά φύση της παράβασης της λαθρεμπορίας, με τον αποτρεπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα της επιβληθείσας κύρωσης, καθώς και με το αυξημένο ποσό του προστίμου, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το διακύβευμα για τον προσφεύγοντα ήταν εν προκειμένω αρκετά σημαντικό για να δικαιολογεί την εφαρμογή του ποινικού τμήματος του άρθρου 6 εν προκειμένω.» (Μαμιδάκης, προαναφερθείσα, παραγρ.21).

54. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, κατά το παράδειγμα των παρούσων υποθέσεων, η απόφαση Μαμιδάκης είχε να κάνει με την εφαρμογή των διατάξεων του Τελωνειακού Κώδικα, το οποίο προέβλεπε την επιβολή προστίμων ύψους διπλάσιου έως δεκαπλάσιου των τελών επί του αντικειμένου της διοικητικής παράβασης (βλ.Μαμιδάκης, προαναφερθείσα, παραγρ.7). Το Δικαστήριο δεν βρίσκει επομένως κανένα λόγο να απομακρυνθεί από τα προαναφερόμενα συμπεράσματά του στην

απόφαση Μαιμιδάκης, δηλαδή ότι οι εν λόγω διοικητικές κυρώσεις ανήκαν στην ύλη του ποινικού δικαίου.

55. Το Δικαστήριο κρίνει χρήσιμο στο σημείο αυτό να σημειώσει ότι τα εν λόγω πρόστιμα που επιβλήθηκαν δεν ήταν τα μέγιστα. Κυμαίνονταν μεταξύ του διπλάσιου και του τριπλάσιου των οφειλομένων τελών και τελωνειακών δασμών. Ταυτόχρονα, ανέρχονταν σε εκατόν τριάντα χιλιάδες ευρώ περίπου στην περίπτωση του δεύτερου προσφεύγοντα και σε πολλές εκατοντάδες χιλιάδες ευρώ στην περίπτωση των υπολοίπων προσφευγόντων.

Επομένως, τα πρόστιμα ήταν, από το ύψος τους, αδιαμφισβήτητης αυστηρότητας και επέφεραν στα φυσικά πρόσωπα στα οποία αφορούσαν πολύ σημαντικές οικονομικές συνέπειες. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εξάλλου ότι η ποινική χροιά μιας δίκης εξαρτάται από το βαθμό βαρύτητας της κύρωσης στην οποία υπόκειται α priori το πρόσωπο για το οποίο πρόκειται (Engel και λοιποί, προαναφερθείσα, παραγρ.82) και όχι από τη βαρύτητα της κύρωσης που τελικά επιβλήθηκε (Dubus S.A. κατά Γαλλίας, αριθ.5242/04,παραγρ.37, 11 Ιουνίου 2009). Εν προκειμένω, το άρθρο 97 του υπ'αριθ.1165/1918 νόμου προέβλεπε ότι το επιβαλλόμενο πρόστιμο μπορούσε να φτάσει το δεκαπλάσιο του ποσού, αντικείμενο του οφειλόμενου φορολογικού ή τελωνειακού τέλους. Εάν ίσχυε η περίπτωση αυτή εν προκειμένω, είναι εμφανές ότι οι επιπτώσεις στην οικονομική κατάσταση των προσφευγόντων θα ήταν ακόμη βαρύτερες.

56. Υπό το φως των ανωτέρω και δεδομένου του μεγάλου ύψους των επιβαλλομένων προστίμων και εκείνων στα οποία υπόκειντο οι προσφεύγοντες, το Δικαστήριο εκτιμά ότι οι εν λόγω κυρώσεις ανήκουν στην ύλη του ποινικού δικαίου λόγω της αυστηρότητάς τους και του αποτρεπτικού τους χαρακτήρα (βλέπε, Grande Stevens και λοιποί κατά Ιταλίας, αριθ.18640/10, 18647/10, 18663/10, 18668/10 και 18698/10, παραγρ.99, 4 Μαρτίου 2014 και, a contrario, Inocencio κατά Πορτογαλίας (déc.), αριθ.43862/98, ΕΔΔΑ 2001-I). Συντρέχει λοιπόν λόγος να απορριφθεί η ένσταση της Κυβέρνησης στο σημείο τούτο.

57. Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 παραγρ.3 α) της Σύμβασης. Τονίζει εξάλλου

ότι δεν προσκρούει σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή»⁽²⁷⁾.

(ε) Ως προς την προβαλλόμενη από την Ελλάδα της συνταγματικής αρχής της αυτοτέλειας διοικητικής και ποινικής διαδικασίας.

Ως προς την επίκληση από την Ελλάδα της αυτοτέλειας της διοικητικής διαδικασίας σε σχέση προς εκείνη των ποινικών δικαστηρίων, βάσει της Συνταγματικής διάταξης (άρθρο 94 § 1 & 2 και 96 § 1)⁽²⁸⁾, το Ε.Δ.Α.Δ. επισήμανε υπογραμμίζοντας προς την Ελλάδα, σε αντίθεση προς τον προβαλλόμενο ισχυρισμό, ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν είναι υποχρεωμένα εφαρμογής «...της αυστηρής αυτοτέλειας του διοικητικού και του ποινικού τομέα⁽²⁹⁾», καθότι σύμφωνα με τον «Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας» «Άρθρο 5. – Δέσμευση από αποφάσεις άλλων δικαστηρίων. 1. Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις άλλων διοικητικών δικαστηρίων, κατά το μέρος που αυτές αποτελούν δεδουλευμένο, σύμφωνα με όσα ορίζουν οι σχετικές διατάξεις.

2. Τα δικαστήρια δεσμεύονται, επίσης, από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν, έναντι όλων, καθώς και από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη».

(στ) Ως προς την έλλειψη εύλογης προθεσμίας.

Το Ε.Δ.Α.Δ. επισήμανε⁽³⁰⁾ επίσης ότι:

⁽²⁷⁾ Βλ. «Υπόθεση Καπετάνιος», σελ. 20 – 22.

⁽²⁸⁾ «Άρθρο 94. – 1. Στο Συμβούλιο της Επικρατείας και τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια υπάγονται οι διοικητικές διαφορές, όπως νόμος ορίζει, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου. 2. Στα πολιτικά δικαστήρια υπάγονται οι ιδιωτικές διαφορές, καθώς και υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 96. – 1. Στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη όλων των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι.

2. Μπορεί με νόμο:

Α) να ανατεθεί και σε αρχές που ασκούν αστυνομικά καθήκοντα η εκδίκαση αστυνομικών παραβάσεων που τιμωρούνται με πρόστιμο».

⁽²⁹⁾ Βλ. Υπόθεση «Καπετάνιος», οπ.π. σελ. 28 § 71.

⁽³⁰⁾ Βλ. «Υπόθεση Καπετάνιος» οπ.π. σελ. 36 § 95 αλλά και «Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά της Ελλάδος» αρ. 50973/08, 21.12.2010»

«95. Ακόμη και αν υποτεθεί ότι ο προσφεύγων ευθύνεται για αναβολή της δικασίμου ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και ότι η διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου αυτού παρουσίασε κάποια πολυπλοκότητα, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η διαδικασία διήρκησε στο σύνολο της είκοσι δύο χρόνια για τρεις δίκες. Λαμβανομένης υπόψη της σχετικής νομολογίας του, το Δικαστήριο θεωρεί ότι εν προκειμένω η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας υπήρξε υπερβολική και δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση για «εύλογη προθεσμία».

96. Επομένως, όσον αφορά στην υπ' αριθ.3453/12 προσφυγή, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παραγρ.1 ως προς τη διάρκεια της διαδικασίας».

(ζ) Ως προς την έλλειψη αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος στον προσφεύγοντα.

Στην περίπτωση αυτή, όπως και σε προαναφερόμενη της Ελλάδος («Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά της Ελλάδος») το Ε.Δ.Α.Δ. έκρινε επισημαίνοντας αναλυτικά σε απάντηση των ισχυρισμών της Ελληνικής Κυβέρνησης ως προς την έλλειψη αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος στους προσφεύγοντες ότι:

«97. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 εγγυάται αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα ενώπιον εθνικής αρχής που να επιτρέπει σε κάποιον να παραπονεθεί για παραγνώριση της υποχρέωσης, που επιβάλλει το άρθρο 6 παραγρ.1, για εκδίκαση των υποθέσεων μέσα σε εύλογη προθεσμία (βλέπε, Kudla κατά Πολωνίας (GC), αρ.30210/96, παραγρ.156, ΕΔΔΑ 2000-XI).

98. Εξάλλου, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν παρείχε στους ενδιαφερόμενους αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα με την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης που να τους επιτρέπει να παραπονεθούν για τη διάρκεια μιας διαδικασίας (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα, προαναφερθείσα, παραγρ.33-35).

99. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι στις 12 Μαρτίου 2012 δημοσιεύθηκε ο υπ' αριθ.4055/2012 νόμος περί δίκαιης δίκης και εύλογης διάρκειας αυτής, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 2 Απριλίου 2012. Δυνάμει των άρθρων 53 επ. του άνω νόμου, εισήχθη ένα νέο ένδικο βοήθημα που επιτρέπει στους ενδιαφερόμενους να παραπονεθούν για τη διάρκεια κάθε δίκης μιας διοικητικής διαδικασίας μέσα σε

προθεσμία έξι μηνών από την ημερομηνία δημοσίευσης της σχετικής απόφασης (βλέπε παράγραφο 41 παραπάνω). Με την απόφασή του Τεχνική Ολυμπιακή Α.Ε. κατά Ελλάδας, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ένδικο αυτό βοήθημα είναι αποτελεσματικό με την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης (Τεχνική Ολυμπιακή Α.Ε. κατά Ελλάδας (déc.), αρ.40547/10, 1η Οκτωβρίου 2013, παραγρ.58). Ωστόσο, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι **ο νόμος αυτός δεν έχει αναδρομική ισχύ. Κατά συνέπεια, δεν προβλέπει τέτοιο ένδικο βοήθημα για τις υποθέσεις που έχουν ήδη περατωθεί έξι μήνες πριν την έναρξη ισχύος του.**

100. Εν προκειμένω, η υπ'αριθ.1999/2011 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας δημοσιεύθηκε στις 28 Ιουνίου 2011, δηλαδή πάνω από έξι μήνες πριν τεθεί σε ισχύ ο υπ'αρ.4055/2012 νόμος. Επομένως, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ασκήσει το εν λόγω ένδικο βοήθημα. Ενόψει των άνω σκέψεων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι **υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω της απουσίας στο εσωτερικό δίκαιο, την εποχή των γεγονότων, ενός ένδικου βοηθήματος που να επιτρέπει στον προσφεύγοντα στην υπ'αριθ.3453/12 προσφυγή, να πετύχει την κατοχύρωση του δικαιώματός του για εκδίκαση της υπόθεσής του μέσα σε εύλογη προθεσμία, κατά την έννοια του άρθρου 6 παραγρ.1 της Σύμβασης».**

(η) Ως προς τη μη αναστολή της ποινικής διαδικασίας μετά την έναρξη της διοικητικής δίκης.

Το Ε.Δ.Α.Δ. επισημαίνει, ως προς την περίπτωση της «Υπόθεσης Καπετάνιος»⁽³¹⁾ αλλά και σε πληθώρα άλλων υποθέσεων⁽³²⁾ που έχουν παγιώσει τη θέση αυτή, ότι για τη διασφάλιση και την αρχή της αναλογικότητας, **ο ποινικός δικαστής όφειλε να αναστείλει τη διαδικασία της εκδίκασης μέχρι την τελεσιδικία της διοικητικής διαδικασίας και επισημαίνει:**

«... Εξάλλου, το γεγονός ότι στις υπ'αριθ.3453/12 και 42941/12 προσφυγές, η ποινική διαδικασία δεν είχε ακόμη τελειώσει κατά την έναρξη της διοικητικής

⁽³¹⁾ «Καπετάνιος» οπ.π. σελ. 28 και 29 § 72 εδ. 2.

⁽³²⁾ Βλ. «Glantz κατά Φινλανδίας», αριθ.37394/11, §§ 59-60, 20 Μαΐου 2014, «Häkka κατά Φινλανδίας», αριθ.758/11, §§ 48-49, 20 Μαΐου 2014 και «Nykänen κατά Φινλανδίας», αριθ.11828/11, §§ 49-50, 20 Μαΐου 2014. Επίσης στην υπ' αριθμ 9028/13 προσφυγή, ύστερα από την αμετάκληση αθώωση του προσφευγοντα, τα επίμαχα διοικητικά πρόστιμα δεν έπρεπε να του είχαν επιβληθεί

⁽³²⁾ «Καπετάνιος», σελ. 29 § 72.

διαδικασίας, δεν είναι καθεαυτό προβληματικό ως προς την αρχή *ne bis in idem*. Η τήρηση της άνω αρχής θα διασφαλιζόταν εάν ο ποινικός δικαστής είχε αναστείλει τη δίκη μετά την έναρξη της διοικητικής διαδικασίας και, στη συνέχεια, τερματίσει την ποινική δίωξη μετά την οριστική επικύρωση του επίμαχου προστίμου από το Συμβούλιο της Επικρατείας»⁽³³⁾.

Εξάλλου ως προς την περίπτωση αυτή της αναστολής της ποινικής διαδικασίας αποσαφηνίζεται από το σκεπτικό του Ε.Δ.Α.Δ. ότι:

«... το άρθρο 4 του ν' αριθ.7 Πρωτοκόλλου δεν απαγορεύει κατά κανόνα την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής και προστίμου για τα ίδια επίδικα γεγονότα, υπό τον όρο να τηρείται η αρχή *ne bis in idem*. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση της καταστολής της λαθρεμπορίας, η αρχή αυτή δεν παραβιάζεται εάν οι δύο κυρώσεις, στερητική της ελευθερίας και χρηματική, επιβάλλονται στο πλαίσιο μιας ενιαίας δικαστικής διαδικασίας...».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗ “NE BIS IN IDEM” ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΕΙΣΑΧΘΕΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ Ε.Δ.Α.Δ.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ως προς το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Από το σύνολο των μέχρι σήμερα αποφάσεων του ΣτΕ⁽³⁴⁾, και οι οποίες δεν έχουν εισαχθεί προς εκδίκαση στα ευρωπαϊκά δικαστήρια, σχετικές με τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της αρχής «*ne bis in idem*», ως προς την καθ' ερμηνεία και εφαρμογή αντιστοίχως των προαναφερομένων διατάξεων του άρθρου 4 §1 του 7^{ου} Π.Π. της Ε.Σ.Δ.Α. και εκείνων των άρθρων 50 και 52 § 1 του «Χάρτη Α.Δ.» και της αντίστοιχης ευρωπαϊκής νομολογίας Ε.Δ.Α.Δ. (αλλά και Δ.Ε.Ε.), παραθέτουμε τα βασικότερα σκεπτικά των αποφάσεων αυτών, βάσει των οποίων προκύπτει, ως προς ένα μέρος αυτών, η ορθή νομική υπαγωγή στο ισχύον ευρωπαϊκό δίκαιο και κατά ένα δεύτερο, στη συνέχιση της μη «υπακοής» τους.

⁽³³⁾ Βλ. «Καπετάνιος» οπ. π. σελ. 28 § 72 εδ. 1

⁽³⁴⁾ Γενικά ως προς την αρχή και την εφαρμογή της στο Διοικητικό Δίκαιο, βλ. «Η αρχή *ne bis in idem* και το Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο», Μελέτιος Μουστάκας, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2018.

Αποσαφηνίζουμε όμως πως τελικός σκοπός της παρούσας «Μονογραφίας» δεν είναι ο εντοπισμός των εσφαλμένων κρίσεων των ελληνικών δικαστηρίων σε σχέση προς την ευρωπαϊκή νομολογία όπως αυτές επισημάνθηκαν στο **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι**, αλλά η διερεύνηση και καταγραφή των αιτιολογιών, των κρίσεων και αποφάσεων, κυρίως του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου ΣτΕ, **βάσει των οποίων παροτρύνεται ή και απαιτείται από τη δικαιοσύνη η λήψη νομοθετικών μέτρων για την ορθή και πληρέστερη εφαρμογή της αρχής “ne bis in idem” στο δικαιοσύνη σύστημα της χώρας.** Αυτό δηλαδή που θα διαμορφώσει, κατά το σύστημα της αρχής της αναλογικότητας των κυρώσεων, ως προς την ποινική και διοικητική κύρωση ένα εναρμονισμένο και ισοσταθμισμένο σύστημα με σεβασμό του ατομικού δικαιώματος, της ασφάλειας δικαίου έναντι της αυτοτελούς και εσωστρεφούς λειτουργίας των δύο διαδικασιών των οποίων οι προσθετικές ποινές υπερβαίνουν τη δίκαιη και ισοβαρή τιμωρία του υπαιτίου σε σχέση προς τη φύση της παράβασης.

Υπενθυμίζουμε ότι:

(α) Η μέχρι σήμερα νομολογιακή εφαρμογή της αρχής της απαγόρευσης της διπλής ποινικής και διοικητικής κύρωσης αφορά **περιπτώσεις διοικητικών προστίμων και χρηματικών ποινών και όχι ποινικές διαδικασίες που αποφαίνονται περί στέρησης της ελευθερίας του υπαιτίου.**

(β) Οι αποφάσεις αυτές, να μεν δεν αποτελούν άμεσα αντικείμενο του Δικαίου Περιβάλλοντος (στην εφαρμογή του οποίου και στοχεύει η παρούσα «Μονογραφία»), πλην όμως διαμορφώνουν και συμπληρώνουν, λόγω του διοικητικού τους χαρακτήρα, τις όσες στη συνέχεια θα παραθέσουμε ως προς το άμεσα επιλαμβανόμενο από αυτές, καθότι ενέχουν αρχές οι οποίες εφαρμόζονται και στο Δίκαιο αυτό.

(γ) Προς πληρέστερη νομική αξιολόγηση των αποφάσεων παραθέτουμε αποσπάσματα των σκεπτικών αυτών.

1. Η αρχή «ne bis in idem» ως απόρροια τεσσάρων άλλων θεμελιακών αρχών.

Σύμφωνα με την πρόσφατη απόφαση του ΣτΕ 359/2020 σε Ολομέλεια, η οποία αφορούσε την μη καταβολή δασμών και φόρων από την αναιρεσείουσα, το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικάσαν Διοικητικό Εφετείο, να μεν έλαβε υπόψη του την

αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, πλην όμως κατά τρόπο που παραβιάζει την αρχή «*ne bis in idem*», όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 § 1 του 7^{ου} Π.Π. της Ε.Σ.Α.Δ. και στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο στο σκεπτικό της οποίας και διατυπώθηκαν οι τέσσερις θεμελιακές αρχές επί των οποίων εδράζεται η εν λόγω εγγυητική αρχή, όπως τη διατυπώνει το Ανώτατο Δικαστήριο:

«...το άρθρο 4 παρ. 1 του (κυρωθέντος με τον ν. 1705/1987, Α' 89) 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (Π.Π.) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ορίζει ότι: «Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους για μια παράβαση για την οποία **ήδη αθωώθηκε ή καταδικάσθηκε με αμετάκλητη απόφαση** σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού». Κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως, προκειμένου να ενεργοποιηθεί η προβλεπόμενη σε αυτήν απαγόρευση (*ne bis in idem*), η οποία αποτελεί εκδήλωση των αρχών του κράτους δικαίου και του δεδουλευμένου, καθώς και των συναφών, επίσης θεμελιωδών, αρχών της ασφάλειας δικαίου και της σταθερότητας της έννομης κατάστασης των προσώπων (βλ. ΣτΕ 1102-1104/2018 επταμ. – πρβλ. ΔΕΕ 3.4.2019, C-617/17, *Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie S.A.*, σκ. 33), απαιτείται να συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις: ...».³⁵

2. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός των τεσσάρων αρχών και η ερμηνεία αυτών.

2.1. Ως προς τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της αρχής:

Κατά την κρίση της ίδιας της προαναφερόμενης απόφασης του ΣτΕ, την οποία επικαλούμαστε πρώτιστα λόγω της ολομεικτικής της σύνθεσης, αλλά και της χρονικής της επικαιρότητας (2020), διατύπωσε ως εξής τις τέσσερις προϋποθέσεις εφαρμογής της αρχής επικαλούμενη και τις σχετικές αποφάσεις επί ελληνικών υποθέσεων του Ε.Δ.Α.Δ. και ειδικότερα:

---

³⁵ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 5

«...(α) να υπάρχουν περισσότερες της μίας διακεκριμένες διαδικασίες [διοικητική – ποινική] επιβολής κύρωσης, οι οποίες [δεν]³⁶ συνδέονται στενά μεταξύ τους, κατ' ουσίαν και κατά χρόνον,

(β) οι διαδικασίες αυτές πρέπει να είναι “ποινικές” κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, ήτοι βάσει των κριτηρίων Engel, κατ' εφαρμογή των οποίων μπορούν να θεωρηθούν ως “ποινικές” και κυρώσεις που επιβάλλονται από διοικητικά όργανα, ενόψει της φύσεως των σχετικών παραβάσεων ή/και του είδους και της βαρύτητας των προβλεπόμενων για αυτές διοικητικών κυρώσεων,

(γ) η μία από τις εν λόγω διαδικασίες πρέπει να έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση (είτε καταδικαστική είτε αθωωτική, υπό τον όρο ότι η αθώωση στηρίζεται σε επαρκή έρευνα και εκτίμηση σχετικά με την ουσία της υποθέσεως, δηλαδή την τέλεση ή μη της παραβάσεως: βλ. ΣτΕ 1102- 1104/2018 επταμ. και ΕΔΔΑ ευρ. συνθ. 8.7.2019, 54012/10, *Mihalache v. Romania*, σκ. 97-98) και

(δ) οι διαδικασίες [διοικητική – ποινική] πρέπει να στρέφονται κατά του ίδιου προσώπου και να αφορούν στην ίδια κατ' ουσίαν παραβατική συμπεριφορά, ήτοι στο αυτό σύνολο συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, τα οποία συνδέονται αναπόσπαστα μεταξύ τους, χρονικά και τοπικά, και η συνδρομή των οποίων είναι απαραίτητη για την επιβολή της κυρώσεως (πρβλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., ΣτΕ 951/2018 επταμ., 175/2018, 2987/2017 επταμ., 680/2017 επταμ., 167-169/2017 επταμ., 1992/2016 επταμ. κ.ά.). Συνακόλουθα, όπως έχει ήδη κριθεί (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ., 2987/2017 επταμ., 167-169/2017 επταμ. κ.ά.), ενόψει και των αποφάσεων του ΕΔΔΑ *Ruotsalainen* κατά Φινλανδίας της 16.6.2009 (13079/03), *Καπετάνιος και άλλοι κατά Ελλάδος* της 30.4.2015 (3453/12, 42941/12 και 9028/13), *Σισμανίδης κατά Ελλάδος* της 9.6.2016 (66602/09) και *A and B κατά Νορβηγίας* της 15.11.2016 (24130/11 29758/11), το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ αντιτίθεται, καταρχήν, στην εκκίνηση και εξακολούθηση διοικητικής, κατά το εθνικό δίκαιο, διαδικασίας και δίκης περί της επιβολής διοικητικής χρηματικής κυρώσεως για φορολογική ή τελωνειακή παράβαση, όταν για την ίδια κατ' ουσίαν

---

³⁶ Θεωρούμε ότι εκ παραδρομής και σε πλήρη αντιφατικότητα προς το συνολικό σκεπτικό διατυπώνεται η εν λόγω άρνηση της πρότασης της απόφασης.

παράβαση έχει ήδη περατωθεί αμετάκλητα η αντίστοιχη ποινική, κατά το εθνικό δίκαιο, διαδικασία»³⁷.

Οι παραπάνω αιτιάσεις εναρμονίζονται πλήρως προς εκείνες των προϋποθέσεων της εφαρμογής της αρχής που τέθηκαν από το Ε.Δ.Α.Δ.

Οι προϋποθέσεις της εφαρμογής της διπλής κύρωσης.

Στην ίδια απόφαση ολομέλειας το ΣτΕ επανέλαβε τις ήδη διαμορφωθείσες νομολογιακά προϋποθέσεις του Ε.Δ.Α.Δ.:

«7. Επειδή, σε σχέση με την πρώτη των προαναφερόμενων (βλ. ανωτέρω σκέψη 5) προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ (αναγόμενη στο “bis”), η ευρεία σύνθεση του ΕΔΔΑ, με την από 15.11.2016 απόφασή της στην υπόθεση A and B κατά Νορβηγίας,

(α) έκρινε ότι η εν λόγω διάταξη της ΕΣΔΑ δεν απαγορεύει τη διπλή, ποινική και διοικητική (κατά το εθνικό δίκαιο), διαδικασία επιβολής κυρώσεων για ... παραβάσεις, εάν οι δύο διαδικασίες συνδέονται αρκούντως στενά μεταξύ τους, τόσο κατ’ ουσίαν όσο και κατά χρόνον, ώστε να αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο, καθόσον εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και αντιμετωπίζουν διαφορετικές όψεις/πτυχές της παραβάσεως και, μάλιστα, κατά τρόπο προβλέψιμο και χωρίς να επιβάλλεται δυσανάλογο βάρος στον καθού και

(β) θεώρησε ότι τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για να εξεταστεί ο κατ’ ουσίαν σύνδεσμος μεταξύ των δύο διαδικασιών είναι, ιδίως,

(i) εάν οι διαδικασίες επιδιώκουν συμπληρωματικούς σκοπούς και, επομένως, αφορούν όχι μόνο in abstracto αλλά και in concreto διαφορετικές όψεις/πτυχές της σχετικής παραβατικής συμπεριφοράς, [π.χ. στέρηση της ελευθερίας]

(ii) εάν η διπλή διαδικασία είναι προβλέψιμη συνέπεια, κατά τον νόμο και στην πράξη, της ίδιας επίμαχης συμπεριφοράς,

(iii) εάν οι διαδικασίες διεξάγονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται, κατά το δυνατό, η επανάληψη τόσο της συλλογής όσο και της εκτιμήσεως των αποδείξεων, ιδίως μέσω επαρκούς διάδρασης μεταξύ των αρμόδιων αρχών,

---

³⁷ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 5

προκειμένου η κρίση περί του πραγματικού στη μία διαδικασία να χρησιμοποιηθεί και στην άλλη, και

(iv) εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται αμετάκλητα λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη, ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ' ου υπέρμετρου βάρους, πράγμα το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών»³⁸.

Ειδικότερα ως προς τις δύο προϋποθέσεις, εκείνης της επιδίωξης συμπληρωματικών σκοπών των διαδικασιών [περ. β(i)] και εκείνη της πρόβλεψης από το εσωτερικό δίκαιο μηχανισμού επιβολής κυρώσεων στη βάση της αναλογικότητας [περ. β(iv)] το Ανώτατο Δικαστήριο έχει κρίνει τα παρακάτω:

(α) Ως προς την περίπτωση των διαφορετικών ποινών της ίδιας παραβατικής συμπεριφοράς [περ. β(i)].

Το ΣτΕ σε επίσης πρόσφατη απόφασή του (1971/2019), έκρινε ως προς επιτρεπτό της επιβολής της διπλής κύρωσης, εφόσον εξυπηρετούν **διαφορετικούς σκοπούς** («έννομα αγαθά») και αντιμετωπίζουν διαφορετικές όψεις / πτυχές της παράβασης [περίπτωση β(i)], όπως στη συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την παράβαση των διατάξεων της τηλεπικοινωνιακής νομοθεσίας και εκείνων περί ανταγωνισμού έκρινε ότι³⁹:

«16. Επειδή, η παραβίαση των διατάξεων της τηλεπικοινωνιακής νομοθεσίας και η επιβολή των σχετικών κυρώσεων δεν αποκλείει την εφαρμογή των διατάξεων περί ανταγωνισμού και την επιβολή των προβλεπόμενων από αυτές κυρώσεων, όταν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, διότι τα έννομα αγαθά που προστατεύονται από τις δύο νομοθεσίες και οι σκοποί που επιδιώκονται με αυτές δεν ταυτίζονται και επομένως η επιβολή σωρευτικά των αντίστοιχων διοικητικών κυρώσεων για μία συμπεριφορά, η οποία πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής αμφοτέρων των εν λόγω νομοθεσιών, δεν συνιστά από την άποψη αυτή (της ταυτότητας εννόμων αγαθών) παραβίαση της αρχής «non bis in idem» (βλ. ΣτΕ 2202/2017 σκ. 9,

---

³⁸ Οπ.π. σκ. 7

³⁹ Βλ. ΣτΕ 971/2019 Ολομ.

2796/2015 7μ σκ. 9-10, 715/2013, 2475/2011 επτ., πρβλ. ΣτΕ 3545/2002 7μ., 3473/2017 7μ., 134/2018). Εξάλλου, το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ δεν απαγορεύει τη διπλή (κατά το εθνικό δίκαιο) διαδικασία επιβολής κυρώσεων, **εάν οι δύο διαδικασίες συνδέονται αρκούτως στενά μεταξύ τους, τόσο κατ' ουσίαν όσο και κατά χρόνον, ώστε να αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο**, καθόσον εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και αντιμετωπίζουν διαφορετικές όψεις της παράβασης και, μάλιστα, κατά τρόπο προβλέψιμο και χωρίς να επιβάλλεται δυσανάλογο βάρος στον καθού (βλ. ΕΔΔΑ απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Α και Β κατά Νορβηγίας σκ. 123, 130-132, ΣτΕ 680/2017 7μ σκ.17, 39/2018, βλ. και ΔΕΕ απόφαση της 20 Μαρτίου 2018, C-524/15, *Menci*, σκ.53, 55, 60-61). **Εν προκειμένω, οι δύο ένδικες κυρώσεις επιβλήθηκαν στο πλαίσιο μιας ενιαίας διαδικασίας που διεξήγαγε η αυτή διοικητική αρχή για την διαπίστωση με βάση τα ίδια πραγματικά περιστατικά της παραβίασης τόσο της νομοθεσίας περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών όσο και της νομοθεσίας περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, η δε επιμέτρηση των δύο προστίμων έγινε κατά τον ίδιο χρόνο, με μία πράξη μετά από συνεκτίμηση του συνόλου των συνθηκών. Συνεπώς, ο λόγος που προβάλλεται περί παραβίασης της αρχής της μη σωρεύσεως των κυρώσεων (*ne bis in idem*), όπως αυτή κατοχυρώνεται στο ενωσιακό δίκαιο και στην ΕΣΔΑ, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος»⁴⁰.**

(β) Ως προς την περίπτωση πρόβλεψης μηχανισμού αναλογικότητας των συνολικών καταλογιζομένων ποινών ως προϋπόθεση της διπλής κύρωσης [περ. β (iv)].

Κατά συνέπεια, επί του θέματος της αναλογικότητας της επιβολής των κυρώσεων έχει ιδιαίτερη σημασία για το σκοπό της παρούσας Μελέτης, πως το Δικαστήριο έκρινε ότι υπό το καθεστώς της ισοτιμίας της διαδικασίας «... και iv) **εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται αμετάκλητα [διοικητική] λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη [ποινική], ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ' ου χρηματική κύρωση υπέρμετρου βάρους, πράγμα**

---

⁴⁰ ΣτΕ 1971/2019 σκ. 16

το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών...»⁴¹.

Προϋπόθεση, κατά συνέπεια, της επιβολής της διπλής κύρωσης σε περίπτωση που οι δύο διαδικασίες επιλαμβάνονται συμπληρωματικών σκοπών είναι η απαγόρευση επιβολής:

α. «... υπέρμετρου βάρους ...», το οποίο ελέγχεται εφόσον,

β. «... υπάρχει μηχανισμός...»,

γ. «... με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών», όπως προπαραθέσαμε από τη σχετική απόφαση του ΣτΕ ως περίπτωση (iv)⁴² και ⁴³.

2.2. Η ερμηνεία των προϋποθέσεων.

2.2.1. Το αμετάκλητο ως προς την ποινική απόφαση και η δέσμευση του διοικητικού ως προς την ενοχή του υπαιτίου και μόνο και η συνεκτίμηση αυτής.

Ερμηνεύοντας μάλιστα την προηγούμενη αναφερόμενη διάταξη περί της απαγόρευσης διπλής κύρωσης, το ΣτΕ, εκτός από τις συνήθεις αναφορές στο άρθρο 5 του «Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας», ως προς τη δέσμευση των δικαστηρίων σε σχέση προς το δεδικασμένο απόφασης άλλου δικαστηρίου⁴⁴, επισημαίνει ειδικότερα

⁴¹ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 7, βλ. όμως παραπάνω σελ. .... στις υποθέσεις «Καπετάνιος και άλλων κατά Ελλάδα» και «Σισμανίδης κατά Ελλάδα» ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ. κατά τις οποίες τα ελληνικά διοικητικά δικαστήρια επέβαλλαν υπέρογκα διοικητικά πρόστιμα για την ίδια παραβατική συμπεριφορά παρά την ποινική αθώωση των προσφευγόντων.

⁴² Αλλά και αμοιβαίως υπό το καθεστώς της ισοτιμίας της διαδικασίας «... και iv) εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται αμετάκλητα [διοικητική] λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη [ποινική], ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ' ου χρηματική κύρωση υπέρμετρου βάρους, πράγμα το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών...».

⁴³ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 7, βλ. όμως παραπάνω σελ. 30 στις υποθέσεις «Καπετάνιος και άλλων κατά Ελλάδα» και «Σισμανίδης κατά Ελλάδα» ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ. κατά τις οποίες τα ελληνικά διοικητικά δικαστήρια επέβαλλαν υπέρογκα διοικητικά πρόστιμα για την ίδια παραβατική συμπεριφορά παρά την ποινική αθώωση των προσφευγόντων.

⁴⁴ Κατά το άρθρο 5 του «Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας»: «Δέσμευση από αποφάσεις άλλων δικαστηρίων.

1. Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις άλλων διοικητικών δικαστηρίων, κατά το μέρος που αυτές αποτελούν **δεδικασμένο**, σύμφωνα με όσα ορίζουν οι σχετικές διατάξεις.

2. Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν έναντι όλων. Δεσμεύονται, επίσης από τις αμετάκλητες καταδικαστικές

ως προς την περίπτωση του «δεδικασμένου», εφόσον συντρέχουν εκ παραλλήλου οι δύο δικαστικές διαδικασίες διοικητική και ποινική [την «ισοτιμία» των δύο διαδικασιών] και υπό την έννοια της προπορευόμενης ορίζει ότι «(γ) η μία από τις δυο διαδικασίες πρέπει να έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση ...» απαγορεύοντας τη διπλή ποινική και διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων επικαλούμενο τις σχετικές ευρωπαϊκές διατάξεις:

«...το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ αντιτίθεται, **καταρχήν**, στην εκκίνηση και εξακολούθηση διοικητικής, κατά το εθνικό δίκαιο, διαδικασίας και δίκης **περί της επιβολής διοικητικής χρηματικής κυρώσεως για φορολογική ή τελωνειακή παράβαση, όταν για την ίδια κατ' ουσίαν παράβαση έχει ήδη περατωθεί αμετάκλητα η αντίστοιχη ποινική, κατά το εθνικό δίκαιο, διαδικασία**»⁴⁵.

Αποσαφηνίζοντας στη συνέχεια πως σε κάθε περίπτωση η δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από το ποινικό συντρέχει μόνο «... από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων **ως προς την ενοχή του δράστη ...**», όπως εξάλλου προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 5 § 2 του Κ.Δ.Δικ.⁴⁶.

«...Η αυτοτέλεια των δύο διαδικασιών (ποινικής και διοικητικής) έχει την έννοια ότι το διοικητικό δικαστήριο, **όταν αποφασίζει περί του αν ετελέσθη η διοικητική παράβαση**, δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα σχετική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, εκτός εάν πρόκειται για αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, **οπότε δεσμεύεται ως προς την ενοχή του δράστη** (βλ. ΣτΕ 990/2004 Ολομ., 1522/2010 επταμ., 2067/2011 επταμ., 1741/2015 Ολομ. κ.ά.)...»⁴⁷.

αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη, από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από τα αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης. [Όπως η παρ. 2 του άρθρου 4 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 17 του Ν. 4446/2016 (ΦΕΚ Α' 240/22.12.2016)].

3. Ως προς τις αποφάσεις των αλλοδαπών πολιτικών δικαστηρίων, έχουν ανάλογη εφαρμογή όσα ορίζονται στην προηγούμενη παράγραφο, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 323 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, όπως αυτό εκάστοτε ισχύει.

4. Το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη το δεδικασμένο και αυτεπαγγέλτως, εφόσον τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας.

⁴⁵ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 5

⁴⁶ αρθ. 5 § 2 Κ.Δ.Δ.

⁴⁷ Στε 359/2020 Ολοκ. σκ. 4

Σε προηγούμενή του απόφαση, που αφορούσε επιβολή προστίμου λόγω παράνομης εκχέρσωσης αναδασωτέας έκτασης, το ΣτΕ έκρινε ως προς την δεσμευτικότητα του διοικητικού δικαστηρίου από την τελεσίδικη απόφαση του ποινικού δικαστηρίου ως προς την δικονομική έννοια της «ενοχής» του υπαίτιου ότι, ναι μεν **δεν δεσμεύεται από την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου**, πλην όμως **οφείλει να τη συνεκτιμήσει** κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του.

«... “Όπως προκύπτει από την ανωτέρω διάταξη η επιβολή του διοικητικού προστίμου για την εκχέρσωση, υλοτόμηση, αποψίλωση ή καλλιέργεια έκτασης που κηρύχθηκε αναδασωτέα ακολουθεί και συνδέεται με την έκδοση τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου εις βάρος του προσώπου που προέβη στην τέλεση των ανωτέρω πράξεων. Κατά την αιτιολογική έκθεση της διάταξης του άρθρου 1 παρ. 14 του ν. 3208/2003, η τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 70 παρ. 1 του ν. 998/1979 είχε ως σκοπό να “καθίσταται δυνατή η ανάκληση του διοικητικού προστίμου όταν υφίσταται αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου και συνεπώς αναίρεση της αιτιολογικής βάσης στην οποία στηρίχθηκε η επιβολή του προστίμου”. 4. Επειδή, εξάλλου, το άρθρο 5 του κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ορίζει ότι “1. ... 2. Τα δικαστήρια δεσμεύονται... από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη... 4. **Το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη το δεδικασμένο και αυτεπαγγέλτως, εφ’ όσον τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας**”. Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, όταν το διοικητικό δικαστήριο κρίνει επί διοικητικής παράβασης, δεσμεύεται μεν, ως προς την ενοχή του δράστη, από την τυχόν προηγηθείσα, επί της οικείας ποινικής υπόθεσης, αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, **δεν δεσμεύεται δε από την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, την οποία, όμως, υποχρεούται να συνεκτιμήσει κατά την διαμόρφωση της κρίσης του (ΣτΕ 2543/2015)...**»⁴⁸.

2.2.2. Η υποχρέωση στενής ερμηνείας της τυχόν διάταξης νόμου ως προς την εκτίμηση της ουσίας της υπόθεσης από τον ποινικό δικαστή.

⁴⁸ ΣτΕ 1346/2019 Ολομ. εκ. 3 και 4

Το ΣτΕ, έχοντας αποσαφηνίσει το χαρακτήρα του «φυσικού» δικαστή του διοικητικού δικαστηρίου για τις υποθέσεις που εισάγονται στα ποινικά δικαστήρια πρόσθετα επισημαίνει, ότι ακόμα και στην περίπτωση που τυχόν διάταξη νόμου από την οποία να προκύπτει επίδραση της αμετάκλητης περατωθείσας ποινικής διαδικασίας, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται «στενά»:

«...Οι προαναφερόμενες συνταγματικές διατάξεις [αναφέρονται στο άρθρο 94 1 του Συντάγματος που αφορά την αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων ως προς τις διοικητικές διαφορές] έχουν την παραπάνω έννοια, καθώς και την έννοια ότι ο κοινός νομοθέτης κωλύεται να εξαρτήσει την άσκηση των ως άνω εξουσιών της Διοίκησης ή/και της αρμοδιότητας των διοικητικών δικαστηρίων για επίλυση των σχετικών διαφορών από την προηγούμενη ποινική καταδίκη του φορολογούμενου για το αντίστοιχα προβλεπόμενο ποινικό αδίκημα φοροδιαφυγής ή λαθρεμπορίας, αλλά, πάντως, σε περίπτωση που προβλέπονται για την ίδια παραβατική συμπεριφορά τόσο διοικητικές όσο και ποινικές κυρώσεις, δεν αποκλείουν τη θέσπιση και την εφαρμογή διατάξεων νόμου (όπως εκείνη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7^{ου} Π.Π. της ΕΣΔΑ) από τις οποίες να προκύπτει επίδραση της αμετακλήτως περατωθείσας ποινικής διαδικασίας και δίκης περί φοροδιαφυγής/λαθρεμπορίας στην αντίστοιχη διοικητική διαδικασία και δίκη (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ., 680/2017 επταμ., 1992/2016 επταμ.). Πάντως, τέτοιες διατάξεις, στο μέτρο που προβλέπουν δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από τις κρίσεις του ποινικού δικαστή, όσον αφορά την εκτίμηση της ουσίας της υποθέσεως, πρέπει να ερμηνεύονται στενά, δεδομένου ότι η ποινική διαδικασία περί φοροδιαφυγής/λαθρεμπορίας προϋποθέτει, κατ' αρχήν, την έκδοση σχετικής διοικητικής καταλογιστικής πράξεως, εξοπλισμένης με το τεκμήριο νομιμότητας, το οποίο μπορεί να ανατραπεί (εν όλω ή εν μέρει) μόνον μέσω της ακυρώσεως ή της τροποποιήσεώς της από τον διοικητικό δικαστή, που είναι, κατά το Σύνταγμα, ο “φυσικός” δικαστής του ελέγχου του νόμου και ουσία βασίμου της (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ.)...»⁴⁹.

---

⁴⁹ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 6

2.2.3. Η αναστολή της ποινικής διαδικασίας ως απόρροια της πρωτεύουσας κρίσης του διοικητικού ως «φυσικού» δικαστή, ως προς την νομιμότητα της διοικητικής πράξης κύρωσης.

Κατά την ερμηνεία του ΣτΕ, σε σχέση προς τις διατάξεις του άρθρου 96 § 1 του Συντάγματος («*Στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη όλων των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι*») και κατ' ανάλογη εφαρμογή προς εκείνες των φορολογικών και τελωνειακών κυρώσεων – όπως αφορούσε το ουσιαστικό αντικείμενο της υπόθεσης – τα διοικητικά δικαστήρια ως «φυσικοί δικαστές των διαφορών μεταξύ του Κράτους και των διοικούμενων» αποσαφηνίζει τα εξής:

«...Ο “φυσικός” δικαστής των διαφορών μεταξύ του Κράτους και των διοικουμένων όσον αφορά την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας, η διπλή, διοικητική και ποινική, διαδικασία, που προβλέπεται στον νόμο για την αντιμετώπιση παραβάσεων φοροδιαφυγής [Περιβάλλοντος], πρέπει, ανεξαρτήτως του ποσού του διαφυγόντος φόρου ή δασμού, να οργανώνεται νομοθετικά και να διενεργείται κατά τρόπο ώστε ο ποινικός δικαστής να επιλαμβάνεται (μετά από διακοπή της προθεσμίας παραγραφής του ποινικού αδικήματος) κατόπιν της τελεσίδικης κρίσεως της ουσίας της υποθέσεως από τον διοικητικό δικαστή, δοθέντος, άλλωστε, ότι δεν θα ήταν συνταγματικώς ανεκτή ποινική καταδίκη για φοροδιαφυγή σε περίπτωση που ο διοικητικός δικαστής κρίνει ότι δεν είναι νόμιμη η σχετική καταλογιστική⁵⁰ (του φόρου ή/και συναφούς προστίμου) πράξη της Διοικήσεως (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ., 680/2017 επταμ.). Οι προαναφερόμενες συνταγματικές διατάξεις ναι μεν έχουν την παραπάνω έννοια, καθώς και την έννοια ότι ο κοινός νομοθέτης κωλύεται να εξαρτήσει την άσκηση των ως άνω εξουσιών της Διοίκησης ή/και της αρμοδιότητας των διοικητικών δικαστηρίων για επίλυση των σχετικών διαφορών από την προηγούμενη ποινική καταδίκη του φορολογούμενου για το αντίστοιχα προβλεπόμενο ποινικό αδίκημα φοροδιαφυγής ή λαθρεμπορίας, αλλά, πάντως, σε περίπτωση που προβλέπονται για την ίδια παραβατική συμπεριφορά τόσο διοικητικές όσο και

⁵⁰ Προσθήκη στη συνταγματική διάταξη της διπλής κύρωσης

ποινικές κυρώσεις, δεν αποκλείουν τη θέσπιση και την εφαρμογή διατάξεων νόμου (όπως εκείνη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7^{ου} Π.Π. της ΕΣΔΑ) από τις οποίες να προκύπτει επίδραση της αμετακλήτως περατωθείσας ποινικής διαδικασίας και δίκης περί φοροδιαφυγής/λαθρεμπορίας στην αντίστοιχη διοικητική διαδικασία και δίκη (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ., 680/2017 επταμ., 1992/2016 επταμ.)...»⁵¹.

2.2.4. Η αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης ώστε ο ποινικός δικαστής να επιλαμβάνεται της υπόθεσης μετά την έκδοση απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου, ως προς τη νομιμότητα των διοικητικών πράξεων κύρωσης.

Η αναγκαιότητα της νομοθετικής ρύθμισης ώστε ο ποινικός δικαστής να επιλαμβάνεται της υπόθεσης μετά την έκδοση της απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου ως προς τη νομιμότητα των διοικητικών πράξεων κύρωσης αποτελεί καθοριστικής σημασίας δικονομικό μέτρο για τη νομιμότητα της ισοσταθμισμένης προς το μέτρο της βαρύτητας της παράβασης, επιβαλλόμενης ποινής, καθότι υπενθυμίζουμε (§ 2.2.3.) ότι το προαναφερόμενο σκεπτικό της απόφασης του ΣτΕ, σύμφωνα με το οποίο «...πρέπει, ανεξαρτήτως του ποσού του διαφυγόντος φόρου ή δασμού, να οργανώνεται νομοθετικά και να διενεργείται κατά τρόπο ώστε ο ποινικός δικαστής να επιλαμβάνεται (μετά από διακοπή της προθεσμίας παραγραφής του ποινικού αδικήματος) κατόπιν της τελεσίδικης κρίσεως της ουσίας της υποθέσεως από τον διοικητικό δικαστή, δοθέντος, άλλωστε, ότι δεν θα ήταν συνταγματικώς ανεκτή ποινική καταδίκη για φοροδιαφυγή σε περίπτωση που ο διοικητικός δικαστής κρίνει ότι δεν είναι νόμιμη η σχετική καταλογιστική (του φόρου ή/και συναφούς προστίμου) πράξη της Διοικήσεως (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ., 680/2017 επταμ.)»⁵².

Αλλά και πρόσθετα «...(iv) εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται αμετάκλητα λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη, ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ' ου υπέρμετρου βάρους, πράγμα το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη

⁵¹ ΣτΕ 359/2020 Ολομ. σκ. 6

⁵² ΣτΕ 359/2020, Ολομ. σκ. 6

διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών. Συναφώς, το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, στις υποθέσεις που είχαν κριθεί με τις αποφάσεις του Καπετάνιος και άλλοι κατά Ελλάδα και Σισμανίδης κατά Ελλάδα ως παραδείγματα περιπτώσεων ελλείψεως τέτοιου ουσιαστικά συνδέσμου, σημειώνοντας ότι, στις υποθέσεις αυτές, παρά την αθώωση των προσφευγόντων από τα ποινικά δικαστήρια, τα διοικητικά δικαστήρια που επέβαλαν βαριά διοικητικά πρόστιμα για την ίδια παραβατική συμπεριφορά» (ΣτΕ / ΟΛΟΜ – 359/2020 / σκ. 7).

Το παραπάνω σκεπτικό αποτελεί νομολογιακή επιταγή του Ε.Δ.Α.Δ. και συμμόρφωση της Ελλάδος προς αυτήν για τη λήψη τέτοιου μέτρου, καθώς ρητώς αποφάνθηκε (όπως προαναφέραμε σελ. 30) στην περίπτωση της υπόθεσης «Καπετάνιος» ότι «... Εξάλλου, το γεγονός ότι στις υπ'αριθ.3453/12 και 42941/12 προσφυγές, η ποινική διαδικασία δεν είχε ακόμη τελειώσει κατά την έναρξη της διοικητικής διαδικασίας, δεν είναι καθεαυτό προβληματικό ως προς την αρχή *ne bis in idem*. Η τήρηση της άνω αρχής θα διασφαλιζόταν εάν ο ποινικός δικαστής είχε αναστείλει τη δίκη μετά την έναρξη της διοικητικής διαδικασίας και, στη συνέχεια, τερματίσει την ποινική δίωξη μετά την οριστική επικύρωση του επίμαχου προστίμου από το Συμβούλιο της Επικρατείας»⁽⁵³⁾.

2.2.5. Η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου προκειμένου να μειωθεί στο απολύτως αναγκαίο η πρόσθετη επιβάρυνση «ποινών», διώξεων και κυρώσεων.

Στην ίδια Ολομελειακή του σύνθεση το ΣτΕ έκρινε ως προς τη διασφάλιση της αναλογικότητας των κυρώσεων ότι «...10. Επειδή, η αρχή *ne bis in idem*, η οποία κατοχυρώνεται στην προεκτεθείσα διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ, αποτελεί, επίσης, γενική αρχή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. ΣτΕ Ολομ. 1741/2015 και τις εκεί παραπομπές στη νομολογία του ΔΕΚ), η οποία έχει πλέον ενσωματωθεί στο άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης (2000/C 364/01 – στο εξής, Χάρτης) και βρίσκει πεδίο εφαρμογής σε υπόθεση όπως η παρούσα, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης δεσμεύονται από τις

⁽⁵³⁾ Βλ. «Καπετάνιος» οπ. π. σελ. 28 § 72 εδ. 1

γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου κατά τη θέσπιση και επιβολή κυρώσεων για παραβάσεις της ενωσιακής τελωνειακής/φορολογικής νομοθεσίας (βλ. ΣτΕ Ολομ. 1741/2015, 1887/2018 επταμ.). Η ανωτέρω αρχή του ενωσιακού δικαίου και το άρθρο 50 του Χάρτη έχουν ανάλογο κανονιστικό περιεχόμενο με εκείνο του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 1102- 1104/2018 επταμ. και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C-524/15, *Menci*, σκ. 60-62), λαμβανομένου, ιδίως, υπόψη ότι

(α) κατά τους ανωτέρω κανόνες του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, ο “ποινικός” χαρακτήρας των διοικητικών κυρώσεων εκτιμάται βάσει κριτηρίων παρόμοιων με τα κριτήρια *Engel* που έχει υιοθετήσει το ΕΔΔΑ και, κατ’ ακολουθίαν, έχουν “ποινική” φύση διοικητικά πρόστιμα σημαντικού ύψους, όπως το ένδικο πολλαπλό τέλος, που επιβάλλονται για την αποτροπή και την καταστολή παραβάσεων της φορολογικής/τελωνειακής νομοθεσίας (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ. και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C-514/15, *Menci*, σκ. 26-33) και

(β) κατά την ως άνω γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου και τα άρθρα 50 και 52 (παρ. 1) του Χάρτη, η εξακολούθηση διαδικασίας ή δίκης για την επιβολή τέτοιου (“ποινικής” φύσης) διοικητικού προστίμου βαίνει, κατ’ αρχήν, προδήλως πέραν των όσων απαιτούνται για την επίτευξη του δημοσίου συμφέροντος σκοπού της καταπολεμήςεως της δασμοφοροδιαφυγής και της εισπράξεως των οφειλόμενων φόρων ή/και δασμών, εφόσον υπάρχει είτε αμετάκλητη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, που διαπιστώνει ότι δεν στοιχειοθετείται η επίμαχη φορολογική παράβαση (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ. και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C-596/16 και C-597/16, *Di Puma & Zecca*, σκ. 33-34 και 41-45, σε συνδυασμό με ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C- 524/15, *Menci*, σκ. 41, 46 και 52), είτε αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, με την οποία επιβλήθηκε ποινή δυνάμενη να καταστείλει τη διαπραχθείσα παράβαση κατά τρόπο αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ. και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C-537/16, *Garlsson Real Estate SA* και άλλοι, σκ. 48 και 57-59, σε συνδυασμό με ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C-524/15, *Menci*, σκ. 41, 46 και 52). Ειδικότερα, σε υπόθεση τελωνειακής παραβάσεως λαθρεμπορίας, όπως η παρούσα, δεν δικαιολογείται η εξακολούθηση της διοικητικής δίκης περί της επιβολής πολλαπλού τέλους, μετά την έκδοση τέτοιας αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης

ποινικού δικαστηρίου, ενόψει και του ότι (i) οι δύο επίμαχες “ποινικές” διαδικασίες ...»⁵⁴.

Επιδιώκουν, κατ’ αρχήν, κοινούς (και όχι πρόσθετους) σκοπούς και δεν αφορούν σε διαφορετικές όψεις της ίδια παράνομης συμπεριφοράς (βλ. ανωτέρω σκέψη 7), σε συνδυασμό με ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C – 596/16 και C – 597/16, *Di Puma & Zecca*, σκ. 42 – 44 και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, C – 524/15, *Menci*, σκ. 44 – 45) και (ii) το οικείο νομοθετικό πλαίσιο (βλ. ανωτέρω σκέψη 4) δεν περιέχει κανόνες (εκτός της δεσμεύσεως του διοικητικού δικαστηρίου από αμετάκλητη καταδικαστική ποινική απόφαση, όσον αφορά την ενοχή του δράστη), οι οποίοι να διασφαλίζουν συντονισμό των δύο διαδικασιών, προκειμένου να μειωθεί στο απολύτως αναγκαίο η πρόσθετη επιβάρυνση που συνεπάγεται για τους καθ’ ων η σόρευση “ποινικών” διώξεων και κυρώσεων (πρβλ. ΔΕΕ μειζ. συνθ. 20.3.2018, *Ψ* – 524/15, *Menci*, σκ. 52 – 55)».

Υπενθυμίζεται, ότι ως προς τα προαναφερόμενα στο σκεπτικό της απόφασης του ΣτΕ ως προς τα «κριτήρια *Engel*» ότι με την «Υπόθεση *Engel* και λοιπών κατά της Ολλανδίας» επί της οποίας δημοσιεύθηκε η θεμελιώδης απόφαση του Ε.Δ.Α.Δ. σε Ολομ. (8.6.1976) προσδιόρισε τρία κριτήρια, βάσει των οποίων, μία «κατηγορία» διοικητικής φύσης μπορεί να ενέχει χαρακτηριστικά ποινικής φύσης βάσει των διατάξεων του άρθρου 4 § 1 του 7^{ου} Π.Π. της Ε.Σ.Δ.Α. και τα οποία, όπως έχουν παγιωθεί και επαναδιατυπώνονται στην υπόθεση «Α. και Β. κατά Νορβηγίας» (Α.Δ.Α.Δ. – 15.11.2016):

(α) στο νομικό χαρακτηρισμό του αδικήματος κατά το εθνικό δίκαιο,

(β) στη φύση της παράβασης και

(γ) στη φύση και βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης, αποσαφηνίζοντας στην προαναφερόμενη αυτή δεύτερη υπόθεση το Δικαστήριο ότι, «... το δεύτερο και τρίτο κριτήριο είναι εναλλακτικά και όχι κατ’ ανάγκην σωρευτικά, και δεν αποκλείεται μία αθροιστική προσέγγιση» (σκ. 105).

---

⁵⁴ ΣτΕ 359/2020 Ολομ.

3. Οι συνέπειες της μη εφαρμογής των κριτηρίων της αρχής οι οποίες αναδεικνύουν την αναγκαιότητα της αναστολής της ποινικής διαδικασίας.

Εάν οι δύο διαδικασίες – διοικητική και ποινική – στην περίπτωση κατά την οποία δεν αποτελούν ένα «**συνεκτικό σύνολο**» (ώστε να επιτρέπεται η επιβολή ποινικής και διοικητικής κύρωσης) εφόσον εξυπηρετούν **διαφορετικούς σκοπούς** (π.χ. πρόστιμο, φυλάκιση) και οι δύο επίμαχες, αυτοτελείς κατ' αρχήν διαδικασίες, στο βαθμό που η μία δεν λαμβάνει υπόψη της την άλλη για την επιμέτρηση της ποινής, θα έχει ως αποτέλεσμα οι δύο διαδικασίες/ δίκες **να καταλήγουν σε διαφορετικό αποτέλεσμα, κατόπιν διαφορετικής εκτίμησης από τον δικαστή (ποινικό ή διοικητικό) της ουσίας της υπόθεσης:**

*«7. Επειδή, σε σχέση με την πρώτη των προαναφερόμενων (βλ. ανωτέρω σκέψη 5) προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ (αναγόμενη στο “bis”), η ευρεία σύνθεση του ΕΔΔΑ, με την από 15.11.2016 απόφασή της στην υπόθεση A and B κατά Νορβηγίας, (α) **έκρινε ότι η εν λόγω διάταξη της ΕΣΔΑ δεν απαγορεύει τη διπλή, ποινική και διοικητική (κατά το εθνικό δίκαιο), διαδικασία επιβολής κυρώσεων για φορολογικές παραβάσεις, εάν οι δύο διαδικασίες συνδέονται αρκούτως στενά μεταξύ τους, τόσο κατ' ουσίαν όσο και κατά χρόνον, ώστε να αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο, καθόσον εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και αντιμετωπίζουν διαφορετικές όψεις/πτυχές της παραβάσεως και, μάλιστα, κατά τρόπο προβλέψιμο και χωρίς να επιβάλλεται δυσανάλογο βάρος στον καθού και (β) θεώρησε ότι **τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για να εξεταστεί ο κατ' ουσίαν σύνδεσμος μεταξύ των δύο διαδικασιών είναι, ιδίως, (i) εάν οι διαδικασίες επιδιώκουν συμπληρωματικούς σκοπούς και, επομένως, αφορούν όχι μόνο in abstracto αλλά και in concreto διαφορετικές όψεις/πτυχές της σχετικής παραβατικής συμπεριφοράς, (ii) εάν η διπλή διαδικασία είναι προβλέψιμη συνέπεια, κατά τον νόμο και στην πράξη, της ίδιας επίμαχης συμπεριφοράς, (iii) εάν οι διαδικασίες διεξάγονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται, κατά το δυνατό, η επανάληψη τόσο της συλλογής όσο και της εκτιμήσεως των αποδείξεων, ιδίως μέσω επαρκούς διάδρασης μεταξύ των αρμόδιων αρχών, προκειμένου η κρίση περί του πραγματικού στη μία διαδικασία να χρησιμοποιηθεί και στην άλλη, και (iv) εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται*****

αμετάκλητα λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη, ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ' ου υπέρμετρου βάρους, πράγμα το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών. Συναφώς, το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, στις υποθέσεις που είχαν κριθεί με τις αποφάσεις του Καπετάνιος και άλλοι κατά Ελλάδα και Σισμανίδης κατά Ελλάδα ως παραδείγματα περιπτώσεων ελλείψεως τέτοιου ουσιαστικού συνδέσμου, σημειώνοντας ότι, στις υποθέσεις αυτές, παρά την αθώωση των προσφευγόντων από τα ποινικά δικαστήρια, τα διοικητικά δικαστήρια τους επέβαλαν βαριά διοικητικά πρόστιμα για την ίδια παραβατική συμπεριφορά. Ειδικότερα, η έλλειψη συνδρομής (αρκούντως) στενού ουσιαστικού συνδέσμου μεταξύ της διοικητικής και της ποινικής διαδικασίας και δίκης επιβολής κυρώσεων για παράβαση λαθρεμπορίας όπως η αποδοθείσα στην αναιρεσείουσα προκύπτει από το ότι (Α) οι δύο επίμαχες διαδικασίες προβλέπονται από την κείμενη νομοθεσία (βλ. ανωτέρω σκέψη 4) ως αυτοτελείς μεταξύ τους (με εξαίρεση, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Κ.Δ.Δ., την περίπτωση, που δεν συντρέχει σε υπόθεση όπως η κρινόμενη, της αμετάκλητης καταδίκης για το ποινικό αδίκημα), με περαιτέρω συνέπεια η κύρωση που τυχόν επιβάλλεται στη μία διαδικασία να μην λαμβάνεται, κατά τον νόμο, υπόψη για την επιμέτρηση της ποινής που καταλογίζεται στην άλλη διαδικασία, (Β) οι δύο επίμαχες διαδικασίες/δίκες καταλήγουν σε διαφορετικό αποτέλεσμα, κατόπιν διαφορετικής εκτιμήσεως από τον ποινικό και από τον διοικητικό δικαστή της ουσίας της υποθέσεως (περί της τελέσεως ή μη της παραβάσεως από το πρόσωπο εναντίον του οποίου έχει κινηθεί εκάστη διαδικασία, όπως συνέβη και εν προκειμένω), (Γ) το άρθρο 100 του Τελωνειακού Κώδικα ορίζει με τον ίδιο τρόπο την τελωνειακή παράβαση της λαθρεμπορίας και το ποινικό αδίκημα της λαθρεμπορίας, το δε πολλαπλό τέλος λαθρεμπορίας (έστω κι αν θεωρηθεί ότι στοχεύει, σε κάποιο βαθμό, και στην κάλυψη των δαπανών στις οποίες προβαίνει το κράτος για τον εντοπισμό των παραβάσεων λαθρεμπορίας: βλ. ΣτΕ Ολομ. 1741/2015) έχει ως βασικό σκοπό, όπως και η αντίστοιχα προβλεπόμενη ποινική κύρωση, τόσο την αποτελεσματική αποτροπή από τη διάπραξη στο μέλλον τέτοιων παραβάσεων (προς εξασφάλιση του δημοσιονομικού συμφέροντος του Κράτους και της τηρήσεως της ισότητας ενώπιον των

φορολογικών βαρών, δια της πληρωμής/εισπράξεως των οικείων δασμών και φόρων) **όσο και τον κολασμό του παραβάτη, ο οποίος μπορεί να είναι μόνο φυσικό (όχι και νομικό) πρόσωπο**, δεδομένου ότι, για την επιβολή του πολλαπλού τέλους, απαιτείται να του καταλογισθεί άμεσος δόλος σε σχέση με τη μη καταβολή των οφειλόμενων φόρων, **τα ανωτέρω δε στοιχεία επιρωννύουν τη θέση ότι οι δύο επίμαχες διαδικασίες επιβολής κυρώσεων επιδιώκουν, κατ' αρχήν, κοινούς σκοπούς και δεν αφορούν σε διαφορετικές όψεις της επίμαχης παραβατικής συμπεριφοράς που αποδίδεται σε ορισμένο πρόσωπο στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας και δίκης** (πρβλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., σκ. 6 και 680/2017 επταμ., σκ. 17). Επιπλέον, σε υπόθεση όπως η κρινόμενη δεν στοιχειοθετείται ούτε αρκούντως στενός χρονικός σύνδεσμος μεταξύ των δύο επίμαχων διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, δεδομένου ότι η ποινική δίκη έχει περατωθεί αμετακλήτως προ δεκαπενταετίας (βλ. κατωτέρω σκέψη 9) και η διοικητική δίκη δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, με την έκδοση αποφάσεως επί της σχετικής αιτήσεως αναιρέσεως (πρβλ., ιδίως, ΕΔΔΑ 30.4.2015, Καπετάνιος και άλλοι κατά Ελλάδος, σκ. 134 και ΕΔΔΑ 9.6.2016, Σισμανίδης κατά Ελλάδος, σκ. 43). **Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, συντρέχει, εν προκειμένω, η ως άνω πρώτη προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Π.Π. της ΕΣΔΑ»⁵⁵.**

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ως προς τον Άρειο Πάγο (Ποινική σύνθεση)

Σύμφωνα με το άρθρο 57 του Κ.Ποιν.Δ. με τίτλο, «Κώλυμα για νέα δίωξη» στην παράγραφο 1 αυτού ορίζεται ότι: «*Αν κάποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει ποινική δίωξη εναντίο του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν έχει δοθεί σ' αυτή διαφορετικός χαρακτήρας*». Η διάταξη αυτή ενσαρκώνει στην ελληνική έννομη τάξη του ποινικού δικαίου την αρχή “*ne bis in idem*”.

Ο βασικός δικαιολογητικός λόγος στην περίπτωση του ποινικού δικονομικού δικαίου είναι ουσιαστικά ο ίδιος με τον διοικητικό (αλλά και αστικό) και εδράζεται στην αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, «*αλλά και στην αποφυγή της*

---

⁵⁵ ΣτΕ (Ολομ) 359/2020 σκ. 7.

ταλαιπωρίας του κατηγορουμένου» διαταράσσοντας την εμπιστοσύνη στο κύρος των δικαστηρίων και της δικαιοσύνης, την ασφάλεια και το κράτος δικαίου.

Οι προϋποθέσεις της εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 57 § 1 του Κ.Π.Δ. είναι ταυτόσημες με εκείνες που αναπτύξαμε και ως προς την εφαρμογή της αμιγούς αρχής “*ne bis in idem*” στην περίπτωση και του διοικητικού δικαίου δηλαδή, ταυτότητα του διωκόμενου προσώπου, ταυτότητα της διωκόμενης αξιόποινης πράξης και της αμετάκλητης ποινικής απόφασης ή αμετάκλητου βουλεύματος (στην τελευταία αυτή περίπτωση το δεδικασμένο λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως).

Από τις αποφάσεις του Αρείου Πάγου (υπό την ποινική του σύνδεση) δεν έχουν δημοσιευθεί πρόσφατα αποφάσεις που αφορούν υποθέσεις ως προς την ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής “*ne bis in idem*”, ως προς το δίκαιο περιβάλλοντος.

Οι παρακάτω παρατιθέμενες όμως αποφάσεις, του ανώτατου ποινικού Δικαστηρίου, κρίνονται ιδιαίτερης σημασίας στο βαθμό που διασταυρώνονται και ταυτίζονται με εκείνες του Συμβουλίου της Επικρατείας, **ως προς την αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης για την δέσμευση δικαστηρίου, από το δεδικασμένο άλλων δικαιοδοτικών κλάδων**, είτε σε αποφάσεις του ουσιαστικού δικαίου, είτε σε διατάξεις της οικείας δικονομίας, όπως είναι η παρακάτω επίκαιρη παρατιθέμενη σε Ολομέλεια [ΑΠ (ΠΟΙΝ) 4/2020].

1. Η αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης ως προς την αποδεικτική δέσμευση δικαστηρίου από την οριστική απόφαση άλλου δικαιοδοτικού δικαστηρίου.

Ως προς την αναγκαιότητα της νομοθετικής ρύθμισης των δύο δικαιοδοτικών διαδικασιών (στη συγκεκριμένη περίπτωση αστικού) το δικαστήριο έκρινε:

«Ειδικότερα, οι διατάξεις των άρθρων 93-96 Συντ. αφενός κατοχυρώνουν τη διάκριση των δικαστηρίων και αφετέρου κατανέμουν μεταξύ τους τη δικαιοδοσία σε διοικητική, πολιτική ή αστική και ποινική, κατ' αντιστοιχία των προβλεπομένων δικαστηρίων και των υπαγόμενων σε αυτά διαφορών ή και υποθέσεων. Η συνταγματική αυτή πρόβλεψη των ως άνω διακριτών δικαιοδοσιών επιτρέπει, εκτός άλλων, και τη δημιουργία αστικών και ποινικών διαφορών από την ίδια συμπεριφορά ή δραστηριότητα, που υπάγονται ακολούθως στις αντίστοιχες δικαιοδοσίες. Βασική

συνέπεια, που αναδεικνύει το ουσιαστικό περιεχόμενο της διακρίσεως των τριών διακριτών δικαιοδοσιών, οι οποίες ενδέχεται να διασταυρώνονται, διατηρώντας όμως την ισοτιμία και την ανεξαρτησία τους, είναι το διακριτό δεδिकाσμένο των αποφάσεων κάθε δικαιοδοτικής λειτουργίας, το οποίο ορίζεται διαφορετικά από τον αντίστοιχο δικονομικό νομοθέτη (άρθρα: 321 επ. Κ.Πολ.Δικ., 57 Κ.Π.Δ., 197 Κ.Δ.Δ.). Οι ρυθμίσεις αυτές επιβάλλουν το δεδिकाσμένο να είναι, κατ' αρχήν, δεσμευτικό μόνον εντός της οικείας δικαιοδοσίας, με αποτέλεσμα οι αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων να μην αποτελούν δεδिकाσμένο για την πολιτική δίκη. Αποδεικτική δέσμευση από δικαστικές αποφάσεις άλλων δικαιοδοτικών κλάδων μπορεί να γίνει ανεκτή μόνον όταν υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη, είτε σε διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου, είτε σε διατάξεις της οικείας δικονομίας (όπως στο άρθρο 5 παρ. 2 Κ.Δ.Δ.)».

2. Το τεκμήριο της αθωότητας δεν αποκλείει την εκδίκαση της υπόθεσης από δικαστήριο άλλου ένομου αγαθού.

Και στη συνέχεια σε σχέση με το **τεκμήριο της αθωότητας** και την απαλλαγή του κατηγορουμένου από ποινική ευθύνη δεν κωλύει τον πολιτικό δικαστή για την εκδίκαση της υπόθεσης.

*«... Ωστόσο, ο σεβασμός του τεκμηρίου αθωότητας δεν αποκλείει τις αστικές διεκδικήσεις. Η απαλλαγή, δηλαδή, από την ποινική ευθύνη δεν συνεπάγεται αυτόματα την απαλλαγή από την αστική ευθύνη, ακόμη και στην περίπτωση της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, ανεξάρτητα, μάλιστα, από το εάν έληξε ή όχι η ποινική διαδικασία με αθώωση ή παύση της ποινικής διώξεως, δοθέντος ότι μόνο το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία της ποινικής διαδικασίας θα χρησιμοποιηθούν στην αστική δίκη, καθώς και ότι βάση της αστικής αξιώσεως για αποζημίωση είναι τα συστατικά στοιχεία του ποινικού αδικήματος, δεν είναι αρκετά για να χαρακτηριστεί η συναφής (πολιτική) δίκη ως (δεύτερη) ποινική διαδικασία, που απαγορεύεται, βάσει της αρχής *ne bis in idem* [Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά .... της 7.2.2012 (αριθμ. προσφυγής .../2004)]. Άλλωστε, όπως δέχεται και το Ε.Δ.Δ.Α., δεν μπορούν να αποκλειστούν οι αξιώσεις αστικής αποζημίωσης των ζημιωθέντων, που προκύπτουν από τα ίδια πραγματικά περιστατικά, που συγκροτούν το ποινικό αδίκημα, με βάση*

όμως "ένα λιγότερο αυστηρό βάρος αποδείξεως" (βλ. ιδίως Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά Τουρκίας της 19.4.2011 (αριθμ. προσφυγής ...../06), Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά .... Ε.Δ.Δ.Α. ... κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 12.7.2013 (αριθμ. προσφυγής .../2009), Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά Τουρκίας της 18.10.2016 (αριθμ. προσφυγής .../2007), Ε.Δ.Δ.Α. ... κατά ... της 27.11.2018 (αριθμ. προσφυγών ...../09 και ...../11), Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά ... της 11.2.2003 (αριθμ. προσφυγής ...../97), Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά Γερμανίας της 3.10.2019 (αριθμ. προσφυγής ...../2012), Ε.Δ.Δ.Α. Υ. κατά ....της 11.2.2003 (αριθμ. προσφυγής ...../00). Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή παραβιάζει το κατοχυρωμένο στην Ε.Σ.Δ.Α. (άρθρο 6 παρ. 1 και άρθρο 13), το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (άρθρο 47) και το Σύνταγμα (άρθρο 20 παρ. 1) δικαίωμα παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και προσβάσεως στο δικαστήριο, συνιστώντας αυθαίρετο και δυσανάλογο περιορισμό του σχετικού δικαιώματος του παθόντος (Ε.Δ.Δ.Α. .... κατά Ρουμανίας, Ε.Δ.Δ.Α. Υ. κατά Νορβηγίας της 11.2.2003 (αριθμ. προσφυγής ...../00) και αποδίδει στο πρόσωπο που τέλεσε την αδικοπραξία ένα αθέμιτο όφελος, καθώς θα απέκλειε κάθε ευθύνη του, παρά το ότι δεν απαιτείται ως προϋπόθεση για την αδικοπραξία, η προηγούμενη ποινική βεβαίωση της ενοχής του κατηγορουμένου...».

Στη συνέχεια με βάση το τεκμήριο της αθωότητας που αποτελούσε και την κύρια αρχή της νομικής ανάλυσης του σκεπτικού του Δικαστηρίου έκρινε ότι, αναφερόμενο και στην απόφαση της «Α & Β κατά Νορβηγίας» του Ε.Δ.Α.Δ. της 15.11.2016 λόγω της μεταστροφής από προηγούμενες αποφάσεις του, ότι δηλαδή το δικαστήριο δεσμεύεται από τις προηγηθείσες αθωωτικές αποφάσεις, **η δέσμευση αυτή δεν ισχύει εφόσον αφορά την προστασία δύο διαφορετικών έννομων αγαθών.**

«...Εξάλλου, το ΕΔΔΑ, ερμηνεύοντας τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, που κατοχυρώνει **το τεκμήριο αθωότητας**, έχει δεχθεί ότι απόφαση διοικητικού δικαστηρίου που έπεται τελικής αθωωτικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου για το ίδιο πρόσωπο δεν πρέπει να την παραβλέπει και να θέτει εν αμφιβάλω την αθώωση, έστω και αν αυτή **εχώρησε λόγω αμφιβολιών**, ως "τελική" δε απόφαση, στο πλαίσιο της προαναφερόμενης νομολογίας, νοείται η αμετάκλητη **απόφαση ποινικού δικαστηρίου**. Ενόψει των ανωτέρω το διοικητικό δικαστήριο **δεν δεσμεύεται από αθωωτική**

ποινική απόφαση ή απαλλακτικό βούλευμα που δεν έχει αμετάκλητο χαρακτήρα, αλλά απλώς οφείλει να τη συνεκτιμήσει, ακόμα και κατά τρόπο γενικό ή και δίχως πανηγυρική εξαγγελία περί τούτου έχοντας σε κάθε περίπτωση τη δυνατότητα να αποστεί από τις σχετικές ουσιαστικές κρίσεις του ποινικού δικαστή (βλ. ΣτΕ 2403/2015, 2503/2016), δοθέντος, άλλωστε, ότι τέτοια ποινική απόφαση δεν παράγει δεδικασμένο, σύμφωνα με το άρθρο 57, παρ. 1 και 3, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (βλ. ΣτΕ 2403/2015, ΣτΕ 1992/20/16). Ακόμα και η τελευταία διαφοροποίηση για την παραπάνω σχέση εκ μέρους του ΕΔΔΑ (απόφαση ΕΔΔΑ 15-11-2016 κατά Νορβηγίας), ότι δηλαδή το διοικητικό δικαστήριο δεσμεύεται από την αθωωτική απόφαση (υποθέσεις Καπετάνιος και Σισμανίδης κατά Ελλάδα, ΣτΕ 167, 980, 2987/2017), δεν σημαίνει ότι η διοικητική διαδικασία επιβολής δασμών, φόρων και πολλαπλών τελών, ανακόπτει ή εμποδίζει την πρόοδο της ποινικής δίκης για λαθρεμπορία, αφού και οι δύο διαδικασίες είναι στενά συνδεδεμένες και αποβλέπουν στον κολασμό της λαθρεμπορίας. Τέλος η επιβολή από την διοίκηση στον κάτοχο λαθραίων εμπορευμάτων πολλαπλών τελών και των αναλογούντων φόρων δασμών και επιβαρύνσεων δεν συνιστά ποινή και δεν αποτελεί δεδικασμένο, σύμφωνα με το άρθρο 57 του ΚΠΔ, για την ποινική δίκη της λαθρεμπορίας επειδή η επιβολή αυτή είναι ανεξάρτητη της ποινικής δίκης και δεν κωλύει την πορεία της ποινικής δίωξης γι' αυτή (ΣτΕ 1018/2017 με παράθεση της σχετικής νομολογίας). Τυχόν αντίθετη άποψη ενέχει τον κίνδυνο η ποινική διαδικασία σε βάρος του υπαιτίου λαθρεμπορίας να εκμηδενιστεί επειδή ο λαθρέμπορος δεν άσκησε κανένα ένδικο κατά των διοικητικών κυρώσεων, που του επιβλήθηκαν και αυτές κατέστησαν αμετάκλητες, και ακόμα δεν κατέβαλε στο Δημόσιο όσα του καταλογίστηκαν. Κατά συνέπεια οι διοικητικές κυρώσεις σε βάρος του υπαιτίου της λαθρεμπορίας δεν εμποδίζουν την πρόοδο της ποινικής δίωξης για λαθρεμπορία ούτε αποτελούν δεδικασμένο γι' αυτή...»⁵⁶.

Σε άλλη του απόφαση ο ΑΠ έκρινε ως προς το διακρατικό εύρος της εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*” ότι «...μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας η αρχή *ne bis in idem* έχει αποκτήσει διακρατική ισχύ στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως...»⁵⁷.

---

⁵⁶ ΑΠ (ΠΟΙΝ) 386/2018

⁵⁷ ΑΠ (ΠΟΙΝ) 1503/2017, σελ. 5

3. Τα διοικητικά πρόστιμα ενέχοντα «ποινικό» χαρακτήρα.

Πρόσθετα απόλυτα αποδεκτή γίνεται και από τον Άρειο Πάγο στις ποινικές του πρόσφατες αποφάσεις, ότι ως «ποινικές» δύναται να θεωρηθούν και σε κυρώσεις (βάσει των κριτηρίων Engel) που επιβάλλονται από τα διοικητικά δικαστήρια.

«...III. Α) Το άρθρο 4 του κυρωθέντος με τον ν. 1705/1987 Έβδομου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (7ου ΠΠ) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ορίζει, στην παράγραφο 1, ότι: "Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους για μια παράβαση για την οποία ήδη αθώωθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με τον νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού". Παρομοίως, το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης ΘΔΕΕ), στο οποίο αποτυπώνεται γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου ορίζει ότι "Κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική [αμετάκλητη] απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο". Κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων της ΕΣΔΑ και του Χάρτη ΘΔΕΕ, οι οποίες έχουν ανάλογο κανονιστικό περιεχόμενο, προκειμένου να ενεργοποιηθεί η προβλεπόμενη σε αυτές απαγόρευση (*ne bis in idem*), απαιτείται, να συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις (α) να υπάρχουν περισσότερες της μίας διακεκριμένες διαδικασίες επιβολής κύρωσης, οι οποίες δεν συνδέονται στενά μεταξύ τους, (β) οι διαδικασίες αυτές πρέπει να είναι "ποινικές" κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, ήτοι βάσει των κριτηρίων Engel, κατ' εφαρμογή των οποίων μπορούν να θεωρηθούν ως "ποινικές" και κυρώσεις που επιβάλλονται από διοικητικά όργανα, εν όψει της φύσης των σχετικών παραβάσεων ή/και του είδους και της βαρύτητας των προβλεπόμενων για αυτές διοικητικών κυρώσεων, (γ) η μία από τις εν λόγω διαδικασίες πρέπει να έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση και (δ) οι διαδικασίες πρέπει να στρέφονται κατά του ίδιου προσώπου και να αφορούν στην ίδια κατ' ουσίαν παραβατική συμπεριφορά (ΣΤΕ 951/2018, ΣΤΕ 1102/2018)...»⁵⁸.

⁵⁸ ΑΠ (ΠΟΙΝ) 357/2019 βλ. και σχετική 130/2016

4. Η δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από αμετάκλητη δικαστική απόφαση ως προς την ενοχή του δράστη και μόνο.

Και ως προς τη δέσμευση του διοικητικού δικαστηρίου από την αμετάκλητη προηγηθείσα του ποινικού ως προς την ενοχή και μόνο του δράστη, την οποία οφείλει και να συνεκτιμήσει κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του (με παραπομπές σε αποφάσεις του ΣτΕ) αποφαίνεται ως εξής:

«...Το διοικητικό δικαστήριο, όταν κρίνει επί υπόθεσης επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω λαθρεμπορίας, δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα σχετική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, εκτός εάν πρόκειται για αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση (οπότε δεσμεύεται ως προς την ενοχή του δράστη), αλλά υποχρεούται να τη συνεκτιμήσει κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του (ΣτΕ 2403/2015, ΣτΕ 2067/2011)....»⁵⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “NE BIS IN IDEM”.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Οι βασικές αρχές και διαπιστώσεις

Ως υποβάθμιση του περιβάλλοντος νοείται η ρύπανση νερού – θάλασσας – εδάφους, αέρος, καθώς και παραβάσεις διαχείρισης στερεών αποβλήτων και της βιοποικιλότητας, στα πλαίσια του ελληνικού Συντάγματος (αρθρ. 24), αλλά και εκείνης της προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων (αρθρ. 117 § 3).

Η υλοποίηση της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 24 § 1 συντελέστηκε με το νόμο – πλαίσιο 1650/1986, αλλά και στη συνέχεια με την έκδοση πληθώρας νόμων⁽⁶⁰⁾ και κανονιστικών πράξεων οι οποίοι όμως παρουσιάζουν σοβαρές

---

⁵⁹ ΑΠ (ΠΟΙΝ) 386/2018

⁽⁶⁰⁾ Σημαντική προσθήκη στα παραπάνω – ήδη προ της νομοθετικής μεταβολής ισχύοντα – επέφερε το άρθρο 6 § 1 του Ν. 4042/2012, με τον οποίο η ελληνική έννομη τάξη εναρμονίστηκε με τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ (Επίσημη Εφημερίδα L 328/28). Με το εν λόγω άρθρο επεκτάθηκε η νομοθετική εξουσιοδότηση για ποινικοποίηση παραβάσεων που προβλέπονται σε άλλους περιβαλλοντικούς νόμους πέραν του Ν. 1650/1986. Ειδικότερα, το άρθρο 6 § 1 Ν. 4042/2012

νομοτεχνικές ατέλειες, αντιφατικότητες και αλληλοαναιρούμενες διατάξεις, δημιουργώντας μία «κανονιστική ρύπανση» επιβολής ποινών διοικητικού μεν δικαίου, πλην όμως ενέχοντας και τιμωρητικό χαρακτήρα ποινικών κυρώσεων και διαστάσεων υπό το καθεστώς του προσθετικού συνδυασμού των δύο φύσεων – ποινών για τα ίδια περιστατικά επί του ιδίου υπαιτίου.

Κατά συνέπεια, η συσχέτιση και η συνεπικουρητικότητα επιβολής ποινών διοικητικού και ποινικού δικαίου, επιτάσσει την ανάγκη της εξέτασης αυτών υπό το καθεστώς της αρχής “*ne bis in idem*”.

1. Η διφυής δικαιοακή νομοθετική ρύθμιση ποινών.

Η διπλή επιβολή ποινικού χαρακτήρα κυρώσεων στο πλαίσιο εφαρμογής τόσο του διοικητικού, όσο και του ποινικού δικαίου για την ίδια όμως παραβατικότητα είναι δεδομένη και εφαρμόζεται στα κράτη μέλη όπως και στην Ελλάδα, όπως εξάλλου συντρέχει νομοθετικά και προς εκείνο του περιβάλλοντος, το οποίο συνδυάζει κυρώσεις Διοικητικού (§§ 1.1.) και Ποινικού Δικαίου (§ 2.1.)

1.1. Το Διοικητικό Δίκαιο Περιβάλλοντος.

Το Κράτος είναι ο βασικός αποδέκτης της υποχρέωσης προστασίας του περιβάλλοντος καθότι καθίσταται **συνταγματικά υπεύθυνο** για τη χάραξη της περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας και της διαφύλαξης των γενικών αρχών του περιβαλλοντικού Δικαίου της «*πρόληψης*» και της «*προφύλαξης*» με την επιβολή υποχρεώσεων, περιορισμών και απαγορεύσεων στους διοικούμενους.

ορίζει ότι τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986 οι παραβάσεις: α) όλων των λοιπών κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 1650/1986, όπως ισχύει, β) των διατάξεων του Ν. 3199/2003, του Ν. 3937/2011 και του Ν. 4014/2011, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησης των νόμων αυτών, γ) των διατάξεων του Ν. 2939/2001, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3854/2010, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του και δ) των διατάξεων του Π.Δ. 148/2009. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι διάταξη που διευρύνει το πεδίο εφαρμογής των ποινικών ρυθμίσεων του Ν. 1650/1986 είναι και αυτή του άρθρου 28 παρ. 10 Ν. 1650/1986, η οποία επεκτείνει την εφαρμογή των ποινικών ρυθμίσεων του άρθρου 28 σε βασικές διατάξεις δύο νομοθετημάτων: του Ν. 1515/1985 και του Ν. 1561/1985, που αποτελούν τα ρυθμιστικά σχέδια και προγράμματα προστασίας περιβάλλοντος των ευρύτερων περιοχών Αθήνας και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα.

Το Διοικητικό Δίκαιο κατέχει συνεπώς την επικυρίαρχη θέση στην προστασία του περιβάλλοντος, θέτοντας το πλαίσιο των υποχρεώσεων για την πρόληψη βλαβών σε αυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προϋπόθεση χορήγησης περιβαλλοντικής αδειοδότησης για την εκπόνηση έργων και δραστηριοτήτων που έχουν επιβλαβείς συνέπειες για το περιβάλλον και ο Ν. 4014/2011⁽⁶¹⁾.

Επιπλέον της προληπτικής δράσης του Κράτους, η δράση των διοικητικών του οργάνων, με την έκδοση Κανονιστικών και Ατομικών διοικητικών πράξεων, επιδρά και στο στάδιο της καταστολής των βλαπτικών, για το περιβάλλον, ενεργειών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη θεωρία, στον κλάδο του Δικαίου Περιβάλλοντος, το Διοικητικό Δίκαιο είναι εκείνο που καθορίζει πρώτιστα τα όρια των επιτρεπτών ή μη συμπεριφορών ενώ οι διατάξεις του Ποινικού Δικαίου τελούν σε άμεση εξάρτηση από το πρώτο. Ιδιαίτερης όμως νομικής προσοχής χρήζει η επισήμανση ότι, στα πλαίσια της αρχής της ενότητας της «Έννομης Τάξης» συμπεριφορές που επιτρέπονται κατά το Διοικητικό Δίκαιο δεν μπορούν να θεωρούνται αξιόποινες.

Στο άρθρο 30 του θεμελιώδους Ν. 1650/ 1986⁽⁶²⁾ προβλέπονται οι διοικητικές κυρώσεις για φυσικά και νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τους όρους της περιβαλλοντικής άδειας που τους έχει χορηγηθεί. Το εν λόγω άρθρο τροποποιήθηκε με το αρθ. 21 του προαναφερθέντος Ν. 4014/2011 το οποίο αύξησε το απειλούμενο διοικητικό πρόστιμο που ανέρχεται σήμερα μέχρι το ποσό των 2.000.000 €.

Επιπλέον των ανωτέρω επαπειλούμενων διοικητικών κυρώσεων, το αρ. 55 του Ν. 4512/2018⁽⁶³⁾ προβλέπει ειδικώς για τους εκμεταλλευτές λατομείων, την επαυξημένη υποχρέωση κατάθεσης εγγυητικής επιστολής στην οικεία αποκεντρωμένη Διοίκηση για την διασφάλιση της εκπλήρωσης της υποχρέωσης αποκατάστασης του περιβάλλοντος λατομείων που απορρέει από τους όρους της Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών όρων (Α.Ε.Π.Ο.).

⁽⁶¹⁾ Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 209/21.9.2011.

⁽⁶²⁾ Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 160/16.10.1986.

⁽⁶³⁾ Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 5/17.1.2018.

Επισημαίνεται εξάλλου ότι η § 3 της σχετικής διάταξης προβλέπει ότι, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του εκμεταλλευτή λατομείου με **την υποχρέωση της αποκατάστασης, πέραν της κατάπτωσης της εγγυητικής επιστολής, επιβάλλονται και οι διοικητικές κυρώσεις του προαναφερθέντος άρθρου 30 του Ν. 1650/1986.**

Πρόσθετα, στην προαναφερόμενη σώρευση τιμωρητικών διοικητικών κυρώσεων και χρηματικών επιπτώσεων, προβλέπεται ότι η μη συμμόρφωση του φορέα έργου ή δραστηριότητας με τους περιβαλλοντικούς όρους αδειοδότησής του ανάγεται σε ποινικά κολάσιμη συμπεριφορά από πλευράς Ποινικού Δικαίου.

1.2. Το Ποινικό Δίκαιο Περιβάλλοντος

Υπό το πρίσμα του Ποινικού Δικαίου⁶⁴ συμπεριφορές που έχουν βλαπτική επίδραση στο περιβάλλον **ανάγονται σε αυτοτελή εγκλήματα.** Χρονολογικά, προηγήθηκε ο Ν. 743/1977⁽⁶⁵⁾ για την προστασία του **θαλάσσιου περιβάλλοντος** ο οποίος στην § 1 του άρθρου 13 προβλέπει την επιβολή ποινικών κυρώσεων για την πρόκληση θαλάσσιας ρύπανσης **από δόλο ή αμέλεια.** Κατόπιν, ο θεμελιώδης **Ν. 1650/1986** για την προστασία του περιβάλλοντος **στο αρ. 28 προβλέπει τις ποινικές κυρώσεις κατά παραβατών περιβαλλοντικών διατάξεων** και συγκεκριμένα για όσους με πράξεις ή παραλείψεις **από δόλο ή αμέλεια** προκαλούν ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ασκούν επιβλαβή για το περιβάλλον δραστηριότητα **ελλείπει της απαιτούμενης άδειας ή καθ' υπέρβαση αυτής.** Επιπλέον στην παρ. 5 της υπό εξέταση διάταξης προβλέπεται η ποινική ευθύνη του επέχοντος **θέση διαχειριστή (ιθύνοντος) νομικού προσώπου για τις σχετικές πράξεις ή παραλείψεις του νομικού προσώπου.**

Το 2012 αποτέλεσε ορόσημο για την εξέλιξη του εθνικού περιβαλλοντικού δικαίου καθώς ολοκληρώθηκε η εναρμόνιση με τις διατάξεις **δύο θεμελιωδών Ευρωπαϊκών Οδηγιών αφενός⁽⁶⁶⁾** της Οδηγίας 2005/35/EK, όπως ισχύει⁽⁶⁷⁾, σχετικά με την ρύπανση από πλοία και αφετέρου της **Οδηγίας 2008/99/EK σχετικά με την**

⁶⁴ Βλ. και γενικά, «Ποινική Προστασία Περιβάλλοντος», Γεώργιος Μπουρμάς, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2020.

⁽⁶⁵⁾ Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 319/17.10.1977.

⁽⁶⁶⁾ Ν. 4042/2012 (Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 24/13.2.2012).

⁽⁶⁷⁾ Τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2009/123/EK.

ποινική προστασία του Περιβάλλοντος. Ο επακόλουθος, της τελευταίας, Ν. 4042/2012⁽⁶⁸⁾ «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον» με το άρθρο 7, τροποποίησε το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 διευρύνοντας το φάσμα των αξιόποινων συμπεριφορών και αυστηροποιώντας τις επαπειλούμενες ποινές.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, η Οδηγία 2008/99/ΕΚ ορίζει την αντικειμενική υπόσταση των ποινικών αδικημάτων χωρίς να προσδιορίζει το είδος και το ύψος των επαπειλούμενων ποινικών κυρώσεων που ανήκει στην κυριαρχική αρμοδιότητα των κρατών μελών⁽⁶⁹⁾.

Με το Ν. 4042/2012 ο Έλληνας νομοθέτης αύξησε σημαντικά το ύψος της απειλούμενης ποινής για το βασικό εκ δόλου πλημμέλημα (άρθρο 28 § 2) που επισείει φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000 έως 60.000 €, ενώ στην § 3 προστέθηκαν διακεκριμένες παραλλαγές και εγκλήματα εκ του αποτελέσματος, που μπορούν να τύχουν εφαρμογής και στην περίπτωση της ρύπανσης από βιομηχανικές ή άλλες εγκαταστάσεις. Περαιτέρω τα Ελληνικά Δικαστήρια αναγνωρίζουν πολύ συχνά⁽⁷⁰⁾ την ύπαρξη κατ' εξακολούθηση εγκλήματος του αρ. 98 του Ποινικού Κώδικα στις περιπτώσεις που η δραστηριότητα εκτείνεται σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

2. Οι τιμωρητικές διατάξεις του ελληνικού δικαίου περιβάλλοντος υπό τον χαρακτήρα της ποινικής δίωξης (σύντομη αναφορά).

2.1. Οι βασικές διατάξεις του ν. 1650/1986, άρθρα 28 & 30 συνοπτικά.

Ο ν. 1650/1986, «Προστασία του Περιβάλλοντος» (Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 160/1986) όπως τροποποιήθηκε, αποτελεί νόμο – πλαίσιο, δεδομένου ότι προβλέπει μεγάλο αριθμό εξουσιοδοτήσεων για την έκδοση Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων για την εφαρμογή του. Στο έβδομο κεφάλαιο («ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ») προβλέπονται στα άρθρα 28 – 32 ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, η αστική ευθύνη των υπευθύνων (νομικών και φυσικών προσώπων) καθώς και η

⁽⁶⁸⁾ Φ.Ε.Κ. τ. Α' αρ. φ. 24/13.2.2012.

⁽⁶⁹⁾ Δ.Ε.Κ. 23.10.2007 Υπόθεση C-440/05.

⁽⁷⁰⁾ Α.Π. 302/2010.

διακοπή της λειτουργίας της επιχείρησης στην περίπτωση ρύπανσης και υποβάθμισης γενικά του περιβάλλοντος:

Επιγραμματικά οι κυρώσεις του νόμου⁽⁷¹⁾:

1. Ποινικές κυρώσεις (αρθ. 28).

1.1. Ρύπανση – υποβάθμιση του περιβάλλοντος:

α. Φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και

β. Χρηματική ποινή 3.000 € έως 60.000 €

1.2. Πρόκληση θανάτου ή σωματικής βλάβης:

α. Κάθειρξη έως 10 χρόνια ή και

β. Χρηματική ποινή 150.000 € έως 500.000 €.

2. Διοικητικές κυρώσεις (αρθ. 30):

α. Πρόστιμα λόγω υποβάθμισης του περιβάλλοντος: 500 € έως 2.000.000 €.

β. Πρόστιμα λόγω μη συμμόρφωσης προς τα υποδεικνύόμενα μέτρα στην περίπτωση της απαγόρευσης της λειτουργίας της επιχείρησης εξαιτίας ενδεχόμενου κινδύνου θανάτου ή βαρείας σωματικής βλάβης ή οικολογικής καταστροφής: 29 € έως 2.900 € για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης⁽⁷²⁾.

2.2. Η υπερτροφία του ποινικού δικαίου έναντι του διοικητικού.

Τα Ελληνικά Δικαστήρια αναγνωρίζουν πολύ συχνά⁽⁷³⁾ την ύπαρξη κατ' εξακολούθηση εγκλήματος του αρ. 98 του Ποινικού Κώδικα στις περιπτώσεις που η δραστηριότητα εκτείνεται σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Ο Έλληνας νομοθέτης, μέσω του συγκεκριμένου των διακλαδικών δικαιοακών διατάξεων προστασίας του περιβάλλοντος (διοικητικού και ποινικού δικαίου) έχει προβεί σε ανεπίτρεπτη διεύρυνση της λειτουργίας του ποινικού δικαίου καθώς καταλήγει να ποινικοποιεί την διοικητική ανυπακοή και όχι την ίδια τη βλάβη του περιβάλλοντος.

⁽⁷¹⁾ Βλ. Γλ. Σιούτη «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Γ έκδοση 2018, σελ. 229 – 234.

⁽⁷²⁾ Βλ. Γλ. Σιούτη, ο.π.

⁽⁷³⁾ Α.Π. 302/2010.

Το ελληνικό φαινόμενο υπερτροφίας του Ποινικού δικαίου έναντι του Διοικητικού στην προστασία του περιβάλλοντος, καταδεικνύει τη διαχρονική έλλειψη υπεύθυνης περιβαλλοντικής πολιτικής ένεκα της οποίας ο νομοθέτης καταφεύγει στην καταστολή των περιβαλλοντικών παραβάσεων αφού **δεν μπορεί να οχυρώσει νομοθετικά την πρόληψή τους.**

Στην περίπτωση ειδικότερα του εκμεταλλευτή λατομείων, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος (κατά παράβαση του Ν. 1650/1986), **είναι πιθανό να επισύρει σωρευτικά τις ποινικές κυρώσεις της § 2 του άρθρου 28, ήτοι φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 3.000 € - 60.000 € και το διοικητικό πρόστιμο της παρ. 1 του αρ. 30 ύψους 500 € έως 2.000.000 €, καθώς και την κατάπτωση της εγγυητικής επιστολής της § 2 του αρ. 55 του Ν. 4512/2018.**

3. Η προβληματική, βάσει των μέχρι σήμερα δεδομένων, της τάσης της εσφαλμένης εφαρμογής των διατάξεων των προστίμων και ποινών του δικαίου περιβάλλοντος ως προς τα επιβαλλόμενα κριτήρια της αρχής “*ne bis in idem*”

Από το σύνολο των αποφάσεων του Ε.Δ.Α.Δ. που εκθέσαμε παραπάνω αλλά και γενικά μέχρι και σήμερα, καμία απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου δεν αφορά ως εισαγόμενη ενώπιόν του, υπόθεση που επιλαμβάνεται **ως θέμα την παραβατικότητα της εφαρμογής των προστίμων και ποινών του δικαίου περιβάλλοντος των Κρατών, ως προς την ορθότητα της εφαρμογής της αρχής «*ne bis in idem*».**

Πρόσθετα μάλιστα, επειδή η Ε.Σ.Α.Δ. δεν κατοχυρώνει ρητά δικαίωμα στο περιβάλλον, η εφαρμογή της αρχής, στο πλαίσιο της εφαρμογής στην έννομη εσωτερική τάξη, καθιστά ακόμη πιο προβληματική την αντιμετώπισή της από την ελληνική δικαιοσύνη.

Ειδικότερα, ως προς το ενδεχόμενο της μη σύννομης εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*”, η προβληματική επιτείνεται λαμβάνοντας υπόψη τρεις υφιστάμενες και δεδομένες νομολογιακές καταστάσεις:

(α) Η δυνατότητα εφαρμογής διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, συνδυαστικά και προσθετικά, για τα ίδια πραγματικά περιστατικά

παραβατικότητας, ενισχύεται από το γεγονός ότι οι δύο αυτές κυρώσεις χαρακτηριζόμενες ως «διοικητικές» και «ποινικές» συνυπάρχουν στο πλαίσιο ενός ενιαίου δίκαιου, εκείνου του Περιβάλλοντος.

(β) Η μέχρι σήμερα εξέταση των ελληνικών υποθέσεων του Ε.Δ.Α.Δ., οι οποίες εισήχθησαν ενώπιόν του, αφορούσαν όπως επισημάνθηκε, **προσθετικές επιβολές ποινών (για τα ίδια πραγματικά περιστατικά) οι ποίες προέρχονταν από αυτοτελή διακεκριμένα δίκαια**, εκείνου του αμιγώς διοικητικού (διοικητικές κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα), και του αμιγώς ποινικού .

(γ) Η βάσει των προαναφερόμενων παραβάσεων της Ελλάδος ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ., **ως προς την εσφαλμένη εφαρμογή της αρχής “ne bis in idem” από το ελληνικό (ανώτατο) δικαστήριο** ως π.χ. το τεκμήριο της αθωότητας, της προσθετικότητας των ποινών διοικητικής και ποινικής φύσης παρά την ύπαρξη ίδιων πραγματικών περιστατικών, την αρχή του δεδουλευμένου, την μη τήρηση της εντός εύλογης προθεσμίας και εκδίκασης της υπόθεσης, την έλλειψη σε προσφεύγοντες επίκλησης και χρήση αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, την μη αναστολή της ποινικής διαδικασίας μέχρι την τελεσίδικη απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου, συγκλίνουν στην ενδυνάμωση μίας τέτοιας προβληματικής τυχόν εσφαλμένης αλλά και μη εφαρμογής της αρχής ως ατομικό δικαίωμα.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗ “NE BIS IN IDEM” ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1. Η μη εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem» εφόσον πρόκειται για δύο διαφορετικά έννομα αγαθά.

Το ΣτΕ σε σχετική του απόφαση έκρινε, ως προς τα διοικητικά πρόστιμα που επιβάλλονται στην περίπτωση παράβασης του **άρθρου 30 του ν. 1650/1986** ότι, η αρχή “ne bis in idem” δεν εφαρμόζεται εφόσον εδράζονται σε δύο διαφορετικά έννομα περιστατικά – αγαθά (κατά την παγία εξάλλου νομολογία του).

«10. Επειδή, με την αίτηση αναιρέσεως προβάλλεται ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία και πλημμελή εφαρμογή του άρθρου 14 παρ.

1.2. της Ε1β. 221/24.02.1965 Υγειονομικής Διάταξης των Υπουργών Εσωτερικών και Υγιεινής σε συνδυασμό με την αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης των διοικουμένων και, σε κάθε περίπτωση, του άρθρου 9 παρ. 5 του ν. 2947/2001 σε συνδυασμό με το άρθρο 79 παρ. 1 στ. α' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (Κ.Δ.Δ. - ν. 2717/1999, Α' 97/1999), περί αυτεπάγγελτου ελέγχου του συνόλου της διοικητικής πράξης. Τούτο δε διότι η αναιρεσείουσα εταιρεία δεν είχε υποχρέωση προς έκδοση άδειας διάθεσης υγρών αποβλήτων, εφόσον ο τρόπος διάθεσης των υγρών αποβλήτων, τα οποία προκύπτουν από την επίμαχη δραστηριότητα, προβλέπεται λεπτομερώς στην οικεία Α.Ε.Π.Ο. της εταιρείας για την επίμαχη δραστηριότητα. Σε κάθε περίπτωση, ο τότε Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ήταν αναρμόδιος προς επιβολή του επίδικου προστίμου, δοθέντος ότι η ανωτέρω έλλειψη δεν στοιχειοθετεί καμία από τις παραβάσεις του άρθρου 30 του ν. 1650/1986, το οποίο παραπέμπει στις διατάξεις του νόμου αυτού και όχι στην Ε1β. 221/24.02.1965 Υγειονομική Διάταξη. Περαιτέρω, με την επιβολή δύο προστίμων, αφενός, για τη δήθεν παράνομη έλλειψη εφοδιασμού της εταιρείας με άδεια διάθεσης υγρών αποβλήτων και, αφετέρου, για δήθεν «ανεξέλεγκτη διάθεση υγρών αποβλήτων», η εταιρεία τιμωρήθηκε για δεύτερη φορά με την επιβολή δεύτερου προστίμου για την ίδια παράβαση κατά παράβαση της αρχής *non bis in idem*.

11. Επειδή, οι διατάξεις του άρθρου 14 της Ε1β. 221/24.02.1965 Υγειονομικής Διάταξης επιβάλλουν τη λήψη άδειας για την διάθεση υγρών αποβλήτων. Περαιτέρω, σύμφωνα με το προαναφερόμενο άρθρο 30 του ν. 1650/1986, πρόστιμο επιβάλλεται όχι μόνον για παραβάσεις του εν λόγω νόμου ή άλλων κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων νομοθετημάτων, αλλά και σε κάθε περίπτωση που φυσικά ή νομικά πρόσωπα προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβιάζουν διατάξεις που έχουν τεθεί για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως εν προκειμένω, με την παράλειψη της αναιρεσείουσας εταιρείας να λάβει την απαιτούμενη από το νόμο άδεια για τη διάθεση υγρών αποβλήτων (πρβλ. ΣτΕ 4368/2015). Τέλος, η διαπιστωθείσα κατά τον έλεγχο ανεξέλεγκτη διάθεση υγρών αποβλήτων, μέσω του δικτύου ομβρίων υδάτων απευθείας σε ανοικτό ρέμα με τελικό αποδέκτη τον Ασωπό ποταμό, συνιστά αυτοτελή πράξη ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος σε σχέση με την ανωτέρω έλλειψη της διοικητικής άδειας διάθεσης

υγρών αποβλήτων. Συνεπώς, οι κρίσεις της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης είναι ορθές και ο ανωτέρω λόγος αναιρέσεως είναι απορριπτέος στο σύνολό του»⁷⁴.

2. Η συμπλήρωση της αιτιολογίας της δικαστικής απόφασης από την Έκθεση Αυτοψίας.

Το δικάσαν Ανώτατο Δικαστήριο⁷⁵ στον ισχυρισμό της αναιρεσείουσας ότι η επιβολή προστίμου ως προς την παράβαση των σχετικών με τη **ρύπανση** του περιβάλλοντος διατάξεων (αρθρ. 30 ν. 1650/1986), από την νομαρχιακή απόφαση **πάσχει αιτιολογίας** δέχθηκε ότι:

«...η αιτιολογία της πράξης επιβολής προστίμου, η οποία εκδίδεται σύμφωνα με τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 30 του ν. 1650/1986, νομίμως συμπληρώνεται από την έκθεση αυτοψίας και τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, ...» (σκ. 7).

• *«...διότι ναι μεν οι ελεγκτές δεν διαπίστωσαν διαρροή αποβλήτων εντός του περιβάλλοντος χώρου του εργοστασίου, πλην αυτό δεν αποδεικνύει τον ισχυρισμό ότι τα απόβλητα προερχόταν από άλλη πηγή...» (σκ. 8).*

• *Παρά τον ισχυρισμό της αναιρεσείουσας ότι, «...γ) δεν έλαβε υπόψη το υπάρχον σύστημα βιολογικού καθαρισμού, ... όπως αναλυτικά είχε περιγραφεί στην προσφυγή...», αλλά και ότι «...δ)... τα απόβλητα προέρχονται από την χωματερή Άνω Λιοσίων ή από εργοστάσιο επεξεργασίας δερμάτων που βρίσκεται στην περιοχή, ...»,*

• *αλλά α) έλαβε υπόψη της την αυτοψία υπαλλήλων της Νομαρχίας Δυτικής Αττικής, η οποία αναφέρεται σε δηλώσεις δήθεν υπευθύνων της αιτούσας (σκ. 8).*

• *Αλλά και ως προς την επιμέτρηση και αιτιολόγηση ως «ευλόγου» του προστίμου, το δικάσαν δικαστήριο δέχθηκε το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης καθότι είναι «...κατ'εκτίμηση του είδους και των συνθηκών τέλεσης της παράβασης, ότι το επίμαχο πρόστιμο ύψους 20.000 ευρώ είναι εύλογο, δέχθηκε, δηλαδή, ότι το πρόστιμο αυτό επιβλήθηκε νομίμως με βάση τις διατάξεις του άρθρου 30 του ν. 1650/1986 και ότι είναι εύλογο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο από*

⁷⁴ ΣτΕ 1351/2016, τμ. Ε', ΣτΕ 2211/2015 τμ. Ε' κ.α.

⁷⁵ ΣτΕ 1390/2016

τον νόμο σκοπό της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων...» (σκ. 9)⁷⁶.

3. Ο προπαρασκευαστικός και μη εκτελεστός χαρακτήρας των Εκθέσεων Ελέγχου και της σχετικής υπηρεσιακής εισήγησης ως προς τις παραβάσεις και την επιβολή προστίμου.

Μόνο η διοικητική πράξη κύρωσης επιβολής προστίμου είναι εκείνη που ελέγχεται ως προς τη νομιμότητά της:

*«...3. Επειδή, οι παραπάνω διατάξεις προβλέπουν διοικητικές κυρώσεις κατά των παραβατών της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, την αρμοδιότητα επιβολής των οποίων κατανέμουν μεταξύ διαφόρων διοικητικών οργάνων ανάλογα με τη βαρύτητά τους. Κατά τις διατάξεις αυτές, **οι εν λόγω κυρώσεις μπορεί να έχουν το χαρακτήρα χρηματικών προστίμων διαφόρου ύψους ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, της προσωρινής ή οριστικής διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης, η οποία υποπίπτει στην παράβαση.** Οι ίδιες, εξ άλλου, διατάξεις προβλέπουν ορισμένη διοικητική διαδικασία για τη διαπίστωση των παραβάσεων, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη σύνταξη έκθεσης για τη διαπιστωθείσα παράβαση (άρθρο 30 παρ. 4) και τη διατύπωση σχετικής εισήγησης από τα προβλεπόμενα στην παρ. 1 όργανα, μεταξύ δε αυτών και την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος [άρθρο 9 του ν. 2947/2001 (Α' 228), βλ. άρθρο 30 παρ. 1 του ν. 1650/1986 και άρθρο 6 παρ. 3 του ίδιου νόμου, όπως η παρ. 3 έχει ήδη αντικατασταθεί με το άρθρο 20 του ν. 4014/2011 (Α' 209)]. Η διαδικασία δε αυτή στην οποία συμμετέχει ο φερόμενος ως παραβάτης, καλούμενος να υποβάλλει τις απόψεις του, προηγείται της επιβολής των ως άνω διοικητικών κυρώσεων, είτε αυτές έχουν το χαρακτήρα προστίμου είτε, εφόσον συντρέχει περίπτωση, προσωρινής ή οριστικής διακοπής λειτουργίας της εγκατάστασης, για την οποία πρόκειται. **Μόνη, τέλος, πράξη επιφέρουσα αυτοτελώς έννομες συνέπειες σε βάρος του παραβάτη της περιβαλλοντικής νομοθεσίας είναι η επιβάλλουσα τη διοικητική κύρωση διοικητική πράξη και όχι η βεβαίωση της παράβασης, η οικεία έκθεση και η σχετική υπηρεσιακή εισήγηση, οι οποίες έχουν***

---

⁷⁶ ΣτΕ 1390/2016

*προπαρασκευαστικό χαρακτήρα και στερούνται εκτελεστότητας (βλ. ΣτΕ 1302/2018, 1896/2017)...*⁷⁷.

4. Η πληρότητα, σαφήνεια και νομιμότητα των κριτηρίων της επιβολής προστίμου, ως προς την αναλογικότητα αυτών κατά το Δίκαιο Περιβάλλοντος.

Ως προς τη νομιμότητα και πληρότητα των κριτηρίων της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας των κυρώσεων κατά το Δίκαιο του Περιβάλλοντος, το ΣτΕ, αναφερόμενο σε ισχυρισμό της αναιρεσείουσας επισήμανε ότι:

«...Ειδικότερα, η αναιρεσείουσα εταιρεία προέβαλε με την προσφυγή της ότι η απόφαση του προστίμου είναι παράνομη και ακυρωτέα, διότι ερείδεται στη διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001 η οποία είναι αντισυνταγματική καθόσον αντίκειται στις αρχές της νομιμότητας της διοικητικής δράσης και της αναλογικότητας. Τούτο δε καθόσον στη διάταξη αυτή αναφέρεται ως μοναδικό κριτήριο ληπτέο υπόψη για την επιβολή του προστίμου η σοβαρότητα της παραβάσεως και καταλείπεται ευρεία διακριτική ευχέρεια στη Διοίκηση ως προς την επιμέτρηση του προστίμου ενώ, κατά τους προβληθέντες με την προσφυγή ισχυρισμούς, ακόμη και αν η Διοίκηση εξειδικεύσει κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας τη σοβαρότητα της παράβασης, δεν διαθέτει καμιά περαιτέρω νομοθετική ένδειξη σχετικά με το προσήκον πρόστιμο, ταυτοχρόνως δε και ο διοικούμενος δεν γνωρίζει τα ληπτέα υπόψη για την επιβολή του προστίμου κριτήρια, έλλειψη που καθιστά ανέφικτη και την κρίση του δικαστηρίου σχετικά με το ύψος του προστίμου...».

Το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, η προβλεπόμενη κλιμάκωση των ποσών των προστίμων, καθώς η καταγραφή των κριτηρίων για την κλιμάκωση όπως προβλέπονται από τις σχετικές διατάξεις των εφαρμοστικών νόμων είναι αρκούντως σαφή ώστε να θέσουν το πλαίσιο της ασκούμενης από τη Διοίκηση διακριτικής ευχέρειας κατά την επιμέτρηση των προστίμων:

«...Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001 λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη διάταξη του άρθρου 30 παρ .1 του ν.

---

⁷⁷ ΣτΕ 2164/2019

1650/1986 κατά την επιβολή και επιμέτρηση προστίμων για τις ως παραβάσεις του άρθρου 30 του ν. 1650/1986. Στην τελευταία αυτή διάταξη, όπως ισχύει, μετά την αντικατάσταση της παραγράφου 1 με το άρθρο 4 του ν. 3010/2002, προβλέπεται η κλιμάκωση των ποσών των προστίμων που επιβάλλονται για την υποβάθμιση και ρύπανση του περιβάλλοντος και περιέχεται πλήρης καταγραφή των κριτηρίων για την κλιμάκωση αυτή και την *in concreto* επιμέτρηση των προστίμων. Τα κριτήρια αυτά είναι, πέραν της σοβαρότητας της παράβασης που προβλέπεται και στην παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001, η συχνότητα, η υποτροπή, το ύψος υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και η παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων. Τα κριτήρια δε αυτά είναι πρόσφορα και αρκούντως σαφή ώστε να θέσουν το πλαίσιο της ασκούμενης από τη Διοίκηση διακριτικής ευχέρειας κατά την επιμέτρηση των προστίμων. Συνεπώς, ο ως άνω λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001 αντίκειται στις αρχές της νομιμότητας και αναλογικότητας είναι απορριπτέος ως αβάσιμος...»⁷⁸.

«...Ειδικότερα, η αναιρεσείουσα εταιρεία προέβαλε με την προσφυγή της ότι η απόφαση του προστίμου είναι παράνομη και ακυρωτέα, διότι ερείδεται στη διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001 η οποία είναι αντισυνταγματική καθόσον αντίκειται στις αρχές της νομιμότητας της διοικητικής δράσης και της αναλογικότητας. Τούτο δε καθόσον στη διάταξη αυτή αναφέρεται ως μοναδικό κριτήριο ληπτέο υπόψη για την επιβολή του προστίμου η σοβαρότητα της παραβάσεως και καταλείπεται ευρεία διακριτική ευχέρεια στη Διοίκηση ως προς την επιμέτρηση του προστίμου ενώ, κατά τους προβληθέντες με την προσφυγή ισχυρισμούς, ακόμη και αν η Διοίκηση εξειδικεύσει κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας τη σοβαρότητα της παράβασης, δεν διαθέτει καμιά περαιτέρω νομοθετική ένδειξη σχετικά με το προσήκον πρόστιμο, ταυτοχρόνως δε και ο διοικούμενος δεν γνωρίζει τα ληπτέα υπόψη για την επιβολή του προστίμου κριτήρια, έλλειψη που καθιστά ανέφικτη και την κρίση του δικαστηρίου σχετικά με το ύψος του προστίμου. Προέβαλε ακόμη ότι η προσβληθείσα απόφαση επιβολής προστίμου δεν έφερε νόμιμη και επαρκή αιτιολογία καθώς και ότι εκδόθηκε κατά παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση απέρριψε ως αβάσιμους τους ανωτέρω λόγους ακυρώσεως με την εξής αιτιολογία: “... η διάταξη της παρ. 5 του

⁷⁸ ΣτΕ 104/2018 σκ. 9 και 7 αντίστοιχα

αρ. 9 του ν. 2947/2001, με την οποία προβλέπεται, ως κύρωση για τις προβλεπόμενες παραβάσεις, η επιβολή προστίμου το ύψος του οποίου συναρτάται προς την σοβαρότητα της παράβασης, **δεν αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας, διότι με αυτή δεν θεσπίζεται μέτρο προδήλως ακατάλληλο, ούτε η προβλεπόμενη κύρωση υπερακοντίζει τον σκοπό του νόμου, ο οποίος αποβλέπει στον κολασμό του παραβάτη και στην αποτροπή από τη διάπραξη στο μέλλον παρόμοιων παραβάσεων. Αντιθέτως, η διάταξη αυτή επιτρέπει επιμέτρηση της κυρώσεως σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αναλόγως της σοβαρότητας της παραβάσεως. Η λήψη δε υπόψη, προς επιβολή της συγκεκριμένης κυρώσεως, των ειδικότερων κριτηρίων που επικαλείται η προσφεύγουσα εταιρεία και αφορούν τη νομιμότητα της διοικητικής δράσης συνάπτεται με την αιτιολογία της διοικητικής πράξεως που ελέγχεται από το Δικαστήριο. Στην προκειμένη περίπτωση η προσβαλλόμενη απόφαση έχει επαρκώς αιτιολογηθεί, δεδομένου ότι η αιτιολογία αυτής συμπληρώνεται τόσο από τις σχετικώς συνταγείσες έκθεση ελέγχου και πράξη βεβαιώσεως της παραβάσεως, στην οποία γίνεται αναλυτική αναφορά των αποδιδόμενων στην προσφεύγουσα παραβάσεων, όσον και από τη εισήγηση επιβολής προστίμου της .., στην οποία γίνεται σαφή αντιστοίχιση της κάθε παράβασης με το εισηγούμενο πρόστιμο. ... Τέλος, ο ισχυρισμός της προσφεύγουσας περί παράβασης της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των διοικουμένων, διότι το επίδικο πρόστιμο είναι δυσανάλογο σε σχέση με διαπιστωθείσες παραβάσεις, καθόσον σε άλλες εταιρίες με πολύ σοβαρότερες και περισσότερες παραβάσεις επιβλήθηκε χαμηλότερο πρόστιμο είναι απορριπτέος ως αόριστος και ανεπίδεκτος δικαστικής εκτιμήσεως, λόγω της αοριστίας με την οποία προβάλλεται, χωρίς οποιαδήποτε αναφορά σε συγκεκριμένες καταλογιστικές πράξεις και εταιρείες ... »⁷⁹.**

5. Η εξειδίκευση των κριτηρίων επιβολής των προστίμων στα πλαίσια του δικαίου περιβάλλοντος στη βάση της αναλογικότητας.

Ως προς τη ρύθμιση εφαρμογής κριτηρίων της αναλογικότητας των κυρώσεων, σε σχέση προς τις παραβάσεις Δικαίου Περιβάλλοντος, καμία απόφαση δικαστηρίου

---

⁷⁹ ΣτΕ 104/2018, σκ. 3

δεν αμφισβήτησε μέχρι σήμερα την πληρότητα και σαφήνεια αυτών, ώστε να δύναται να κριθεί η απόφαση μη βάσιμη και ανατιολόγητη, λόγω έλλειψης νομοθετικής ρύθμισης, χωρίς όμως να αποκλείεται τυχόν μετάλλαξη αυτής με βάση νεότερες νομοθετικές ρυθμίσεις ή ειδικές υποθέσεις που δεν τυγχάνουν πληρότητας κριτηρίων.

Ενδεικτικά παραθέτουμε την καταγραφή ορισμένων κριτηρίων αυτών, όπως προβλέπονται από πράξεις της Διοίκησης και αναφέρονται σε αποφάσεις πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων δικαστηρίων.

Με την Υπ. Απόφ. του Υπ. Ανάπτυξης Φ 15/2005 «Παραβάσεις που επισύρουν επιβολή προστίμου σύμφωνα με το Ν. 3325/2005 (ΦΕΚ τ. Β' αρ. φ. 542/2005) προβλέποντας τις "Κατηγορίες Παραβάσεων" ως προς τη νομιμότητα των αδειών (αρθ. 1), "Κλιμάκωση Προστίμων" σε σχέση προς τα παραβάσεις του αρθ. 1 (αρθρ. 2), η υποχρέωση διενέργειας Αυτοψιών και σύνταξη Αιτιολογικής Έκθεσης ως προς τις διαπιστωθείσες παραβάσεις (αρθρ. 3) "Αναπροσαρμογή προστίμων ανά έτος" βάσει συγκεκριμένου τύπου (αρθρ. 4) καθώς και δύο Παραρτήματα Α και Β από τα οποία προβλέπεται ως προς το Α πίνακα κατά περίπτωση παράβασης συντελεστή και βάσει αυτού, ποσό σε χιλιάδες ευρώ και ως προς τον Β εξίσωση προσδιορισμού του Ύψους. Στο δε ν. 2947/2001 "θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας, Έργων Ολυμπιακής Υποδομής και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ τ. Α αρ. φ. 228/9.11.2001) στο άρθρο 9 "Ειδική Υπηρεσία Επιθεώρησης Περιβάλλοντος" μεταξύ των λεπτομερώς αναφερομένων αρμοδιοτήτων αυτής (αυτοψίες κ.λπ. _ συντάσσει "...αιτιολογημένη πράξη βεβαίωσης ή μη της παράβασης (περ. 4)" καθώς και ότι "...εισηγείται την επιβολή προστίμου, ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης ..." κατά κλιμάκωση ποσού ανάλογα με τη διοικητική αρμοδιότητα του κάθε αρμοδίου οργάνου..." (περ. 5).

Ως προς τις περιπτώσεις εξειδίκευσης παραβάσεων οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αντιστοίχιση προς αυτές της αναλογικότητας των προστίμων το ΣτΕ έκρινε:

«...4. Επειδή, περαιτέρω, με το ν.1650/1986 "Για την προστασία του περιβάλλοντος" (Α` 16) θεσπίζονται θεμελιώδεις κανόνες και **καθιερώνονται κριτήρια και μηχανισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος**, το οποίο, ως θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κυρίως μέσα από το δημοκρατικό προγραμματισμό, βασικοί δε

στόχοι του νόμου αυτού είναι, μεταξύ άλλων, η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων (άρθρο 1). Ακόμη, με το άρθρο 30 του ίδιου νόμου, ορίστηκε ότι... 3. ... 4. Τα πιο πάνω πρόστιμα επιβάλλονται πέραν των οποιωνδήποτε ποινικών, αστικών ή άλλων διοικητικών κυρώσεων που προβλέπονται από άλλες διατάξεις. 5. Με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης καθορίζονται τα κριτήρια και η διαδικασία επιβολής των πιο πάνω κυρώσεων, **καθώς και ο τρόπος κλιμάκωσης των προστίμων των παραγράφων 2 και 3.** Με όμοια απόφαση μπορεί να αναπροσαρμόζεται το ύψος των προστίμων. 6. ...». Κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 5 του ανωτέρω άρθρου, εκδόθηκε η Φ. 15/οικ.7818/618/14-4-2005 (ΦΕΚ Β' 542/2005) απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, με την οποία στο άρθρο 1 με τον τίτλο «ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ» ορίζεται ότι: «1. Ως παραβάσεις που επισύρουν την επιβολή προστίμου σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3325/2005 είναι οι εξής: Α) ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΑΔΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ: α) ... β) ... γ) ... Β) ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΑΔΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ: α) ... β) ... γ) ... δ) ... ε) ... Γ) ... », στο άρθρο 2 ότι: «1. Στους παραβάτες των κατηγοριών Α έως και Γ του άρθρου 1 της παρούσας απόφασης, επιβάλλεται με απόφαση της Αδειοδοτούσας Αρχής, **πρόστιμο** από εκατόν πενήντα ευρώ (150), ως ελάχιστο, μέχρι εβδομήντα πέντε χιλιάδες ευρώ (75.000), ως μέγιστο, που προσδιορίζεται βάσει των κριτηρίων και του μηχανισμού που περιλαμβάνονται στο συνημμένο παράρτημα της παρούσας απόφασης ... » και στο άρθρο 3 ότι: «Προκειμένου να επιβληθούν κυρώσεις στους παραβάτες των διατάξεων του Ν. 3325/2005 διενεργείται αυτοψία και συντάσσεται πλήρως αιτιολογημένη έκθεση στην οποία περιγράφονται αναλυτικά οι διαπιστωθείσες παραβάσεις και αναφέρονται όλα τα στοιχεία που απαιτούνται σύμφωνα με την παρούσα απόφαση ... »⁸⁰.

Αλλά και περαιτέρω πρόσθετα υφίστανται συντελεστές επιμέτρησης της ρύπανσης ως εξής:

«...6. Επειδή, περαιτέρω, στο Παράρτημα της προαναφερόμενης Φ.15/οικ.7818/618/14-4-2005 (ΦΕΚ Β' 542/2005) απόφασης του Υπουργού Ανάπτυξης, ορίζονται τα εξής: Α. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (Τ1 και

---

⁸⁰ ΔεφΑθ 295/2016

T2 σε χιλιάδες ευρώ) 1)... 2)... 3)... 4)... 5)... 6)... 7)... 8) ... Β. ΕΞΙΣΩΣΗ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΥΨΟΥΣ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ: ... δραστηριότητας σύμφωνα με την ΚΥΑ 13727/7249ΦΕΚ 1087 Β/2003 (συντελεστής 1, για υψηλής όχλησης δραστηριότητα). ... του εργοστασίου παραγωγής Χάλυβα και δομικού πλέγματος της ..... που βρίσκεται στο .. χιλιόμετρο της Λεωφόρου Αθηνών - Κορίνθου στο Δήμο ...», ορίζονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: «1... 2. Η άδεια αυτή χορηγείται με την επιφύλαξη της τήρησης των κειμένων διατάξεων που αναφέρονται στο σκεπτικό της απόφασης αυτής και με τους εξής όρους: (α) Να υπάρχουν και να διατηρούνται σε καλή κατάσταση τα αναγκαία μέτρα ασφαλείας για τη ζωή και την υγεία των εργαζομένων (π.χ. τοποθέτηση προστατευτικών περιφραγμάτων στα μέρη των μηχανημάτων που κινούνται επικίνδυνα κλπ ...), (β) Να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε κατά τη λειτουργία του εργοστασίου να μην προκληθούν δυσμενείς επιδράσεις σε βάρος της υγείας, ησυχίας και της ασφάλειας των περιοίκων και των εργαζομένων, να τηρούνται τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις του π.δ. 1180/81 (ΦΕΚ 293 Α), να τηρούνται οι περιβαλλοντικοί όροι που εγκρίθηκαν με την υπ' αρ. πρωτ. 93837/23.9.2002 κοινή απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ ...»⁸¹.

«...2. ... 3. Για την επιβολή προστίμων, μετά από περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις που διεξάγει η ΕΥΕΠ, απαιτείται απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, κατόπιν εισήγησης της ΕΥΕΠ, ανεξαρτήτως του ύψους του προστίμου ...» (όπως η παρ. 1 του άρθρου 30 του ν. 1650/1986 αντικαταστάθηκε από τις ως άνω διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 4014/2011, Α' 209/21.9.2011, δυνάμει της παρ. 9 του άρθρου 31 του νόμου αυτού). ... 4. Η διαδικασία επιβολής των διοικητικών κυρώσεων των προηγούμενων παραγράφων αρχίζει με τη βεβαίωση της παράβασης από το όργανο που τη διαπιστώνει, το οποίο συντάσσει σχετική έκθεση, η οποία κοινοποιείται μαζί με έγγραφη κλήτευση προς τον παραβάτη να υποβάλει τις απόψεις του μέσα σε 5 ημέρες από την κοινοποίηση της κλήτευσης. ...».

4....

5. Επειδή, στα άρθρα 3 και 4 του ν. 1650/1986 (όπως αντικαταστάθηκαν από τις διατάξεις του ν. 4014/2011), ορίζεται ότι με υπουργική απόφαση τα δημόσια και ιδιωτικά έργα και οι δραστηριότητες κατατάσσονται σε κατηγορίες, υποκατηγορίες

---

⁸¹ ΔΕΦΑΘ 295/2016

και ομάδες, κοινές για όλες τις κατηγορίες, ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον, για την προστασία του οποίου τους επιβάλλονται όροι και περιορισμοί, και ορίζεται διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τη σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και την έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ). Δυνάμει της ανωτέρω εξουσιοδότησης, εκδόθηκε η 69269/5387/1990 ΚΥΑ (Β' 678), με την οποία τα έργα και οι δραστηριότητες κατατάχθηκαν σε κατηγορίες Α' και Β' και καθορίστηκαν, μεταξύ άλλων, τα απαιτούμενα στοιχεία και οι προδιαγραφές του περιεχομένου των ΜΠΕ, καθώς και η διαδικασία έκδοσης των ΑΕΠΟ. Ακολούθησε η ΚΥΑ 15393/2332/2002 (Β' 1022), με την οποία τα έργα και οι δραστηριότητες κατατάχθηκαν με κριτήριο τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις σε 10 ομάδες και υποδιαιρέθηκαν σε υποκατηγορίες, καθώς και η 11014/703/Φ.104/14.3.2003 ΚΥΑ (Β' 332), με την οποία προβλέφθηκε η διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (ΠΠΕΑ) και Έγκρισης Περιβαλλοντικών όρων (ΕΠΟ). Οι δε δραστηριότητες της παραγωγής οργανικού εδαφοβελτιωτικού - οργανοχουμικών λιπασμάτων και ανακύκλωσης - αποβουλκάνωσης ελαστικών, τις οποίες αφορά η ένδικη υπόθεση, κατατάσσονται στην 9η Ομάδα, με α/α 113 και 290, κωδ. ΕΣΥΕ 241.5 και 372.0 της ΚΥΑ 15393/2332/2002 (βλ. Παράρτημα Ι), αντίστοιχα.

6. Επειδή, στο άρθρο 8 της ΚΥΑ 50910/2727/2003 (Β' 1909) ορίζεται ότι: «1. Συλλογή και μεταφορά στερεών αποβλήτων ...

7. Επειδή, στο άρθρο 7 της ΚΥΑ 11294/1993 (Β' 264) ορίζεται ότι: «1. Στις βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις που διαθέτουν εγκαταστάσεις καύσης του άρθρου 1, ορίζονται υπεύθυνοι για τη λειτουργία αυτών. Οι υπεύθυνοι των εν λόγω εγκαταστάσεων οφείλουν ...»⁸².

- 6. Η μη υποχρέωση της Διοίκησης αντιστοίχισης επιβολής προστίμου κατά περίπτωση παράβασης, καθότι αρκεί η επιβολή ενιαίου προστίμου υπό την προϋπόθεση της τήρησης της αναλογικότητας.**

---

⁸² ΔΠΡΑΘ 3154/2019

Το δικάσαν Ανώτατο Δικαστήριο (ΣτΕ) έκρινε ότι, για την επιβολή του προστίμου δεν απαιτείται ή για κάθε μία παράβαση αντιστοίχιση επιβολής προστίμου από την Διοίκηση, αλλά αρκεί και η επιβολή ενιαίου προστίμου, κατόπιν της επιμέρους ως προς τον προσδιορισμό αυτού, τη σοβαρότητα της παράβασης, συχνότητα, υποτροπή, ύψος υπέρβασης θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων, η αξιολόγηση των οποίων ανήκει στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης.

«...6. Επειδή, από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτουν τα εξής: Κατόπιν ελέγχου της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ/Τομέας Νοτίου Ελλάδος) στις εγκαταστάσεις της αναιρεσίβλητης στο “.....” ....., επιβλήθηκε με την προσβληθείσα απόφαση σε βάρος της αναιρεσίβλητης, η οποία δραστηριοποιείται στην ηλεκτρολυτική ψευδαργύρωση και στις μεταλλικές κατασκευές, πρόστιμο 54.000 ευρώ συνολικά για 4 παραβάσεις και, ειδικότερα, 8.500 για την 1η, 13.000 για τη 2η, 8.500 για την 3η και 24.000 για την 4η. Η 4η παράβαση αφορούσε α) σε συγκεντρώσεις χρωμίου στις δεξαμενές σταθεροποίησης, που συνηγορούν στην επεξεργασία των μετάλλων με χρώμιο «πράγμα μη σύννομο με την άδεια λειτουργίας», καθώς και σε μη δήλωση του χρωμίου ως πρώτης ύλης, κατά παράβαση των νόμων 1650/1986 και 3010/2002 και β) σε συγκέντρωση ψευδαργύρου στη δεξαμενή εξουδετέρωσης σε ποσοστό 415 mg/l, με ανώτατο νόμιμο όριο το 1 mg/l, κατά παράβαση της Υ.Δ. Α5/2280/1983. Το δικάσαν δικαστήριο έκρινε ότι υπό τα ανωτέρω δεδομένα επρόκειτο για δύο τουλάχιστον αυτοτελείς παραβάσεις με διαφορετική νομική και πραγματική βάση, για κάθε μια από τις οποίες θα έπρεπε να επιβληθεί ιδιαίτερο πρόστιμο. Συνεπώς, η επιβολή ενιαίου προστίμου γι αυτές καθιστά την προσβληθείσα απόφαση, κατά το οικείο μέρος της, νομικώς πλημμελή, η νομική δε αυτή πλημμέλεια εξετάζεται αυτεπάγγελτα από το Δικαστήριο [κατ άρθρο 79 του ΚΔΔ] και καθιστά την απόφαση, κατά το μέρος αυτό, ακυρωτέα και όχι απλώς μεταρρυθμιστέα, αφού ο Νομάρχης δεν άσκησε την ανήκουσα σ’ αυτόν εξουσία επιμετρήσεως του επιβλητέου για κάθε παράβαση προστίμου.

7. Επειδή, το Δημόσιο με την αίτηση αναιρέσεως προβάλλει τους εξής λόγους αναιρέσεως: α) Η κρίση αυτή της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης στερείται νομίμου και επαρκούς αιτιολογίας, για τον λόγο ότι δεν εξέτασε ούτε εξέφρασε δικανική κρίση αν

από το περιεχόμενο των εφαρμοζομένων διατάξεων και ιδίως του άρθρου 30 ν. 1650/1986 προκύπτει ότι απαιτείται η επιβολή περισσότερων προστίμων για κάθε επιμέρους παράβαση, κατ' αποκλεισμό της επιβολής ενιαίου προστίμου για περισσότερες παραβάσεις, εφόσον δεν παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας. β) Με την ως άνω διάταξη, ορίζεται ως μόνος παράγοντας επιβολής και εν συνεχεία επιμέτρησης του προστίμου η σοβαρότητα της παράβασης, χωρίς ουδόλως να αποκλείεται η επιμέτρηση ενός ενιαίου προστίμου για περισσότερες τελούμενες ταυτόχρονα ή διαδοχικά παραβάσεις, όπου βέβαια η σοβαρότητα της παράβασης και το ύψος του προστίμου είναι μεγαλύτερη λόγω της περισσότερης εκπομπής ρυπογόνων ουσιών από τις επιμέρους πράξεις. Από τις παραπάνω διατάξεις με τις οποίες προστατεύεται το ίδιο έννομο αγαθό, δηλαδή το περιβάλλον, προκύπτει ότι, δεν αποκλείεται η επιβολή σε βάρος του παραβάτη ενιαίου προστίμου για το σύνολο των παραβάσεων που διαπράχθησαν από αυτόν, κατά την επιμέτρηση του οποίου το αρμόδιο όργανο συνεκτιμά τη στοιχειοθέτηση των περισσότερων αυτών παραβάσεων, οπότε, κατά τον τρόπο αυτό αποφεύγεται τόσο η άσκοπη επιβάρυνση των αρμοδίων αρχών όσο και τα ανεπιεική αποτελέσματα σε βάρος των υποχρέων. Εξάλλου, από τις παραπάνω διατάξεις προκύπτει ότι τα προσδιοριστικά στοιχεία για την επιβολή ενιαίου προστίμου είναι περισσότερα, μερικά από τα οποία παραπέμπουν σε ταυτόχρονη τέλεση περισσότερων παραβάσεων (συχνότητα υποτροπής, ύψος της υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και την παράβαση περιβαλλοντικών όρων). Το Δημόσιο, εξάλλου, ισχυρίζεται ότι η αίτηση αναίρεσης ασκείται νόμιμα παρότι το ποσό της διαφοράς ανέρχεται στο ποσό των 24.000 ευρώ, δηλαδή δεν υπερβαίνει το όριο των 40.000 ευρώ, που ορίζεται με την διάταξη του άρθρου 53 παρ 3 π.δ. 18/1989, και τούτο διότι το νομικό θέμα το οποίο επιλύεται με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα, δεδομένου ότι αφορά την τήρηση της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, η οποία είναι μεγάλης βαρύτητας, όπως προκύπτει από τα επιβαλλόμενα από τον νομοθέτη πρόστιμα τα οποία δύνανται να ανέλθουν μέχρι και το ποσό των 500.000 ευρώ, και το οποίο επιβάλλεται κυρίως σε επιχειρήσεις, οι οποίες από την λειτουργία τους επιβαρύνουν το περιβάλλον κατ' εξακολούθηση με πολύ σοβαρά και ήδη ορατά αποτελέσματα στην καταστροφή του οικοσυστήματος και της υγείας των πολιτών. Περαιτέρω, η αίτηση αναιρέσεως,

ασκείται παραδεκτός και εκ του γεγονότος ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση επιλύει την διαφορά κατά τρόπο αντίθετο προς την νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα τις 72/1999 και 2513/1999 αποφάσεις του Δικαστηρίου.

8. Επειδή, οι ανωτέρω ισχυρισμοί του Δημοσίου περί συνδρομής σπουδαίου νομικού ζητήματος αναγόμενου στην ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 9 του ν. 2547/2001 και 30 του ν. 1650/1986 και, συγκεκριμένα, του ζητήματος εάν με τις διατάξεις αυτές επιβάλλεται η επιμέτρηση περισσότερων προστίμων για κάθε επιμέρους παράβαση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και αποκλείεται η επιμέτρηση ενιαίου προστίμου για περισσότερες παραβάσεις, είναι, όπως προβάλλονται, συγκεκριμένοι και τεκμηριωμένοι. Συνεπώς, η αίτηση αναιρέσεως ασκείται παραδεκτός, κατά τα οριζόμενα στη διάταξη του άρθρου 53 παρ 3 π.δ. 18/1989, παρέλκει δε ως αλυσιτελής η εξέταση του ισχυρισμού του Δημοσίου ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση επιλύει την διαφορά κατά τρόπο αντίθετο προς τις 72/1999 και 2513/1999 αποφάσεις του Δικαστηρίου. Περαιτέρω, η αίτηση αναιρέσεως είναι βάσιμη, διότι, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, δεν αποκλείεται η επιμέτρηση ενιαίου προστίμου για περισσότερες παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, εφόσον κατά την επιμέτρηση του ενιαίου αυτού προστίμου εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας με τη συνεκτίμηση των προσδιοριστικών και περιοριστικών του ύψους του προστίμου στοιχείων της παρ. 1 του άρθρου 30 του ν.1650/1986 (σοβαρότητα της παράβασης, συχνότητα, υποτροπή, ύψος υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων)...⁸³.

7. Το κριτήριο της αρμοδιότητας του διοικητικού οργάνου επιβολής του προστίμου κρίνεται από το συνολικό ύψος αυτού.

Ως προς την αρμοδιότητα της επιβολής του προστίμου το ΣτΕ έκρινε ότι έστω και εάν οι παραβάσεις που διαπιστώθηκαν με τον έλεγχο είναι περισσότερες, η αρμοδιότητα του διοικητικού οργάνου κρίνεται από το συνολικό ύψος του ποσού στο οποίο ανέρχεται το πρόστιμο.

---

⁸³ ΣτΕ 1393/2016

«...5. Επειδή, με την αίτηση αναιρέσεως προβάλλεται ότι αρμόδιο όργανο για την έκδοση των πράξεων προστίμου στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν ο Νομάρχης, εφόσον, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 30 του ν. 1650/1986 και 9 του ν. 2497/2001, για κάθε μία αυτοτελή παράβαση επιβάλλεται ένα αυτοτελές πρόστιμο, το δε ύψος των προστίμων αυτών δεν υπερβαίνει το εκ του νόμου όριο των 60.000 ευρώ, πλην του προστίμου που επιβλήθηκε για την τέταρτη παράβαση, αρμόδιος για την επιβολή του οποίου ήταν, σύμφωνα με τις ίδιες ως άνω διατάξεις, ο Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Ενόψει δε της αρχής της οικονομίας της διοικητικής δράσης, αρμόδιο για την επιβολή όλων των προστίμων ήταν εκείνο το όργανο το οποίο ήταν αρμόδιο για την επιβολή του υψηλότερου εξ αυτών, ήτοι ο Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Κατά συνέπεια, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έσφαλε είτε διότι δεν έλεγξε αυτεπαγγέλτως την αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., είτε διότι έκρινε ότι αυτός ήταν αρμόδιος θεωρώντας ότι ορθώς επιβλήθηκε ενιαίο πρόστιμο για όλες τις παραβάσεις κατ' εσφαλμένη ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 30 παρ. 1 του ν. 1650/1986 και του άρθρου 9 του ν. 2497/2001, η κύρωση η οποία επιβάλλεται για τη ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατόπιν ελέγχου των οργάνων που αναφέρονται στη σκέψη 3 είναι ενιαία, έστω και εάν οι παραβάσεις που διαπιστώθηκαν με τον έλεγχο είναι περισσότερες. Ως εκ τούτου, η αρμοδιότητα για την επιβολή του προστίμου κρίνεται από το συνολικό ύψος του ποσού στο οποίο ανέρχεται το πρόστιμο και όχι από τα ποσά που επιμετρώνται στις επιμέρους παραβάσεις. Συνεπώς, αρμοδίως επιβλήθηκε το πρόστιμο από τον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και ο περί του αντιθέτου λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος...»⁸⁴.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΈΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “NE BIS IN IDEM” ΣΕ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.

Η παρακάτω εκτιθέμενη περίπτωση αποφάσεων Ποινικού (Συμβουλίου Πλημμελειοδικών) και Διοικητικού Εφετειακού δικαστηρίου που επιλαμβάνονται της ίδιας υπόθεσης, αναδεικνύει με ιδιαίτερη ανησυχία και προβληματισμό την

⁸⁴ ΣτΕ 1351/2016 τμ. Ε', καθώς και αρ. αποφ. 798/2016.

ανακολουθία που ενδέχεται να προκύψει μέχρι την τελεσίδικη ολοκλήρωση των δύο διαδικασιών, ως προς τη μη εφαρμογή της αναλογικότητας των κυρώσεων κατά το μέτρο που, το μεν διοικητικό δικαστήριο κρίνει την πλειοψηφία των ήδη επιβληθέντων προστίμων από την προσβαλλόμενη Διοικητική Υπουργική Πράξη Βεβαίωσης ως μη νόμιμα, το δε Συμβούλιο Πλημμελειοδικών παραπέμπει σε ποινική δίωξη και εκδίκαση των υπαιτίων επί του συνόλου αυτών. Η μη εφαρμογή της νομολογιακής κρίσης του ΣτΕ από τον ποινικό δικαστή ως προς τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*” προδιαγράφει την ανάδειξη μίας μη ενιαίας έννομης τάξης, η διάρρηξη της οποίας – ενιαίας – θα επαπειλείται διαρκώς από διαφορετικές κρίσεις των δικαστηρίων με διαφορετική διαδικασία. Τα παρακάτω εκτιθέμενα βασίζονται στα όσα μέχρι σήμερα διαθέτουμε ως στοιχεία της υπόθεσης.

1. Η απόφαση του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών.

Σε πρόσφατη απόφασή του (2018) το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών σε συνέχεια άσκησης ποινικής δίωξης κατά α) του ... και β) της ... για «...πράξη υποβάθμισης του Περιβάλλοντος η οποία είχε ως αποτέλεσμα σοβαρή υποβάθμιση και η οποία τελέσθηκε από δράστες που ενεργούν κατ' επάγγελμα και το συνολικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000 ευρώ, τελεσθείσα κατ' εξακολούθησης (άρθρα 1, 12, 13στ', 14, 15, 16, 17, 18α' και β', 26 § 1, 27, 51, 52, 53, 57, 60, 61, 63, 79 και 98 Π.Κ., 1, 2 και 28 § 2,3 περ. β και ε' 5.1. και 5.2. του Ν. 1650, ως τροποποιήθηκε με τους ν. ...)» και μετά τη διενέργεια κυρίας ανάκρισης και μετά το σχηματισμό της ανακριτικής δικογραφίας η οποία περατώθηκε νόμιμα το εν λόγω Συμβούλιο Πλημμελειοδικών συνεδρίασε προκειμένου να αποφανθεί επί της πρότασης ποινικής υπόθεσης της Εισαγγελέως Πρωτοδικών.

1.1. Διατάξεις και Διοικητική Πράξη Επιβολής Προστίμου.

Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, πρώτιστα έλαβε υπόψη του τα επικαλούμενα στην Αιτιολογική Έκθεσή της καθώς και τις διατάξεις του άρθρου 28 του ν. 1650/1986, οι οποίες και αποτελούν την κεντρική ποινική διάταξη του ελληνικού δικαίου περιβάλλοντος, καθώς και εκείνες του ν. 4042/2012 με τις οποίες εναρμονίσθηκε το εθνικό δίκαιο προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/99/EK του

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης}.11.2008 «*σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω ποινικού δικαίου*» και τις παραλλαγές του άρθρου 25 §§ 2 και 3 και στις, κατ' αντιστοιχία προς τα συντελούμενα διαβαθμισμένα προς την κάθε περίπτωση υποβάθμισης του περιβάλλοντος, εγκλήματα και τις περιπτώσεις υποκειμενικής υπόστασης αυτών, χρηματικές ποινές, καθώς και εκείνη της στέρησης της ελευθερίας που των κατηγορουμένων.

Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, από το φάκελο της δικογραφίας (Εκθέσεις Ένορκης Εξέτασης, Αιτιολογίες Κατηγορουμένων κατά την προανάκριση και κύρια ανάκριση, έγγραφα και Πράξεις Βεβαίωσης Προστίμων του Σώματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος της Περιφέρειας) παραθέτει, όσα κατά την κρίση του προκύπτουν από την με βάση και τις σχετικές αυτοψίες, διαπιστώσεις:

«Το έργο έχει χωριστεί σε Υποέργα επιμέρους τμήματα της επένδυσης τα οποία μεταξύ τους συνδέονται λειτουργικά αποτελώντας μία ενότητα και δη:...» και καταχωρεί τις επωνυμίες των πέντε συνολικά Υποέργων με την κατά περίπτωση τοπωνυμική του και λειτουργική του μεταλλευτική του εγκατάσταση και παραγωγή.

Αναφέρει δε αναλυτικά, κατά περίπτωση Υποέργου, τα ευρήματα και τις διαπιστώσεις των επιπτώσεων της ρύπανσης στο περιβάλλον, ως προς την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και της κείμενης νομοθεσίας κατά την εκτέλεση των εργασιών στα εν λόγω Υποέργα, σύμφωνα με τις αντίστοιχες Εκθέσεις Ελέγχου της Ειδικής Υπηρεσίας των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος.

Τέλος, σύμφωνα πάντοτε με τα διαλαμβανόμενα από το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, αναφέρει ότι από το Τμήμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος εκδόθηκαν δύο Πράξεις Βεβαίωσης Παράβασης (Π.Β.Π.) που αφορούν την Μεταλλευτική Εταιρεία για δύο Υποέργα μνημονεύοντας στην απόφασή του τις παραβάσεις, κατά περίπτωση Πράξης Βεβαίωσης Προστίμου και Υποέργο.

Παραθέτοντας στη συνέχεια τους νομικούς ισχυρισμούς στο Απολογητικό Υπόμνημα των κατηγορουμένων ως προς τις δύο Π.Β.Π. κατά περίπτωση Υποέργου, αναφέρει: *«... οι κατηγορούμενοι στην απολογία τους ισχυρίζονται ... ότι: α) η υπ' αριθμό ... και ... Π.Β.Π., βάσει των οποίων επιβλήθηκαν στην εταιρία πρόστιμα, ακυρώθηκαν δυνάμει των υπ' αριθμό ... και ... αποφάσεων του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών κι ως εκ τούτου δεν παράγουν αποτελέσματα, πλην όμως, από*

μία ανάγνωση των σχετικών αποφάσεων προκύπτει ότι δεν ακυρώθηκαν οι Π.Β.Π. αλλά οι σχετικές πράξεις του Υπουργού επιβολής προστίμου, ότι η ακύρωση αυτή δεν αποφασίστηκε για λόγους ουσίας (ήτοι για μη διαπίστωση των σχετικών παραβάσεων ή για πραγματική συμμόρφωση της εταιρίας με τους τεθέντες όρους κ.λπ.), αλλά με αιτιολογία της μία σειράς “ένεκα υπέρβασης του χρόνου εντός του οποίου η Διοίκηση όφειλε να ολοκληρώσει την περιβαλλοντική επιθεώρηση” και ότι η επιβολή διοικητικού προστίμου είναι ανεξάρτητη της τυχόν ποινικής ευθύνης, η οποία και εξετάζεται εν προκειμένω. Αλλά και ως προς τους τεχνικούς ισχυρισμούς ότι “Οι κατηγορούμενοι ισχυρίζονται ότι η εταιρία έχει λάβει τα απαραίτητα μέτρα με την ύπαρξη κατάλληλων τεχνικών έργων πλην όμως, το κατάλληλο ή μη ενός έργου κρίνεται εκ του αποτελέσματος ... Επομένως τα υπάρχοντα τεχνικά έργα υπολείπονται».

1.2. Οι κατά περίπτωση Υποέργου παραβάσεις.

Ως προς την περίπτωση Π.Β.Π. του α΄ Υποέργου παραβάσεις το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών παραθέτει τις διαπιστώσεις:

- α)** «Διάθεση μη επαρκώς επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων».
- β)** «Ελλιπής παρακολούθηση των ποιοτικών παραμέτρων υγρών αποβλήτων»
- γ)** [ελλείπει]
- δ)** «Ανεξέλεγκτη διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων (φιλτρόπανων)»
- ε)** «Παραλείψεις στην κατασκευή του χώρου Υγειονομικής Ταφής Επικίνδυνων Αποβλήτων».

Ως προς την περίπτωση της Π.Β.Π. του β΄ Υποέργου παραβάσεις:

- α)** «Διάθεση ανεπαρκώς επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων».
- β)** «Ελλιπής παρακολούθηση των ποιοτικών παραμέτρων των υγρών αποβλήτων»
- γ)** «Αποθήκευση αποβλήτου (υπόλειμμα κατεργασίας) σε μη προβλεπόμενο χώρο»
- δ)** «Μη σύννομη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων»
- ε)** «Ελλιπή μέτρα χειρισμού προϊόντος συμπυκνώματος σιδηροπυριτών».

Στη συνέχεια, στο αιτιολογικό σκεπτικό της απόφασης αναφέρονται οι κατά τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 5 και οι κατά το άρθρο 6 § 2 του Ν. 4042/2012 περί ποινικής ευθύνης φυσικών προσώπων ως αυτουργών, κατεχόντων ιθύνουσα θέση σε νομικό πρόσωπο, οι θέσεις ευθύνης των κατηγορουμένων με την ιδιότητα των «ιθυνόντων» στην εν λόγω εταιρεία και στην κατ' επάγγελμα τέλεση της κακουργηματικής υποβάθμισης του περιβάλλοντος εξαιτίας των οποίων, «... για την πλειοψηφία των παραβάσεων το επιβληθέν πρόστιμο ξεπερνά τις 100.000 € ανά παράβαση...» και τις δύο Αποφάσεις του Υπουργού και Αν. Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, βάσει των οποίων επιβλήθηκαν για την περίπτωση του (α') Υποέργου, πρόστιμο συνολικού ποσού 739.800,00 € και του (β') Υποέργου, πρόστιμο συνολικού ποσού 994.500,00 € και κατ' επίκληση σχετικών διατάξεων.

Το Δικαστήριο Πλημμελειοδικών αποφασίζει για τις αναφερόμενες κατηγορίες ως προς τους δύο κατηγορουμένους, τους οποίους και **«Παραπέμπει στο Ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου... για να δικασθούν ως υπαίτιοι ...[καθότι] με πράξεις και παραλείψεις, που αντιβαίνουν στις διατάξεις του Ν. 1650/1986 και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, είναι δε πρόσωπα που διαπράττουν εγκλήματα του άρθρου 28 Ν. 1650/1986 κατ' επάγγελμα καθόσον...»** αναφέροντας στη συνέχεια τις σχετικές τεχνικές παραβάσεις, **«που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος, ενεργώντας με την κάτωθι αναφερόμενη ιδιότητά τους, με πρόθεση προκάλεσαν υποβάθμιση στο περιβάλλον ως τέτοιου νοούμενου του συνόλου των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες, με πράξεις και παραλείψεις που αντιβαίνουν στις διατάξεις του Ν. 1650/1986 και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, είναι δε πρόσωπα που διαπράττουν εγκλήματα του άρθρου 28 Ν. 1650/1986 κατ' επάγγελμα, καθόσον με τις πράξεις και παραλείψεις τους σκόπευαν να προσπορίσουν στην εταιρία...»** και ότι:

«Εξαιτίας όλων των ανωτέρω ενεργειών κα παραλείψεων αμφοτέρων των κατηγορουμένων, προκλήθηκε σοβαρή ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος και συγκεκριμένα, προκλήθηκε ρύπανση τόσο του εδάφους όσο και των επιφανειακών και υπογείων υδάτων της ευρύτερης περιοχής της ... ενώ συγχρόνως υπήρξαν και

σοβαρές αρνητικές συνέπειες στα θαλάσσια ύδατα με ενδεχόμενο κίνδυνο δυσμενούς επιρροής και στους υδρόβιους οργανισμούς, επιτείνοντας σημαντικά την επιβάρυνση του ήδη επιβαρυσμένου ...».

«ΔΙΑΤΗΡΕΙ σε ισχύ τις υπ' αριθμό .... και .... Διατάξεις του Ανακριτή ... με τις οποίες επιβλήθηκαν στους ως άνω κατηγορουμένους οι περιοριστικοί όροι: ...

ΑΠΟΦΑΣΙΣΘΗΚΕ ... και ΕΚΔΟΘΗΚΕ ...»

2. Η εκ παραλλήλου απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών ως προς το (β') Υπόεργο περί ακυρότητας της πλειοψηφίας των καταλογιζομένων παραβάσεων.

2.1. Στην εκδίκαση της υπόθεσης της ίδιας Μεταλλευτικής εταιρείας ως προς την επιβολή προστίμου σχετική με το **(β') Υπόεργο**, με κοινή απόφαση του Υπουργού και Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2016) συνολικού ποσού **994.500 €** κατ' άρθρο 30 του ν. 1650/1986, **το Διοικητικό Εφετείο** έκρινε (2020), αφού παρέθεσε την εφαρμόζουσα στην περίπτωση (αυτή) νομοθεσία και την κατάταξη στην κατηγορία Α' και στην κατηγορία Α1 του άρθρου 4 της Κ.Υ.Α. 69269/5387/24.10.1990 (Β' 678) (δραστηριότητες που μπορεί να προκαλέσουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον) και τις εξορυκτικές βιομηχανίες μεταλλευμάτων ότι, *«... ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση πρόστιμο από πεντακόσια (500) μέχρι δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ. Τα εν λόγω πρόστιμα επιβάλλονται ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης, τη συχνότητα, την υποτροπή, το ύψος της υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και την παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων και προτύπων περιβαλλοντικών δεσμεύσεων»* κατ' άρθρο 30 § 1 του ν. 1650.

Αφού έλαβε υπόψη την Έκθεση Ελέγχου του Τμήματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος του Υ.Π.Ε.Κ.Α. βάσει της οποίας συντελέστηκαν οκτώ (8) αυτοψίες (και δειγματοληψίες) στο Υπόεργο της επιχείρησης και ελέγχθηκαν τα αναφερόμενα σε αυτές, οι εγκαταστάσεις, χώροι υγειονομικής ταφής επικίνδυνων αποβλήτων, διαχείριση αποβλήτων, άδειες και εγκριτικές αποφάσεις κ.λπ. και μετά τη γραπτή αιτιολογία και το απολογητικό Υπόμνημα της εφεσίβλητης μεταλλευτικής εταιρείας

με το οποίο αρνήθηκε όλες τις παραβάσεις, εκδόθηκε η **Πράξη Βεβαίωσης Προστίμου** με την οποία της καταλογίσθηκαν **δώδεκα (12) παραβάσεις**, βάσει των οποίων της επιβλήθηκε με την προαναφερόμενη Υπουργική Απόφαση, **ενιαίο πρόστιμο συνολικού ποσού 994.500 €**.

Με την προαναφερόμενη **Κοινή Υπουργική Απόφαση** επιβολής προστίμου συνολικού ποσού 994.500 € στη Μεταλλευτική εταιρεία, η αιτιολογία αυτής βασίζεται στις αναφερόμενες κατά περίπτωση παράβασης (12 συνολικά) διαπιστώσεις παρεκκλίσεων από τις διατάξεις της σχετικής διέπουσας τις άδειες και τη λειτουργία της εν λόγω εταιρείας, βάσει των οποίων στο διατακτικό αυτής επιβάλλει το συνολικό πρόστιμο των 994.500 € για το συγκεκριμένο Υποέργο.

Ως προς τις προαναφερόμενες δώδεκα παραβάσεις το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε, αναφέροντας την συνοπτική περιγραφή αυτών ως προς τη νομιμότητά τους ότι:

1. Ως προς την πρώτη παράβαση, «... *μη νόμιμα επιβλήθηκε πρόστιμο...*».
2. Ως προς τη δεύτερη παράβαση, «...*μη νόμιμα επιβλήθηκε πρόστιμο...*».
3. Ως προς την τρίτη παράβαση, «...*ορθώς καταλογίσθηκε η παράβαση αυτή με την προσβαλλόμενη πράξη...*».
4. Ως προς την τέταρτη παράβαση, «...*Η παράβαση αυτή ταυτίζεται με την προαναφερθείσα τρίτη παράβαση, καθόσον είχε το ίδιο αποτέλεσμα με αυτή, ήτοι ... και συνεπώς μη νόμιμα καταλογίσθηκε αυτή ως ξεχωριστή παράβαση με την προσβαλλόμενη πράξη...*».
5. Ως προς την πέμπτη παράβαση, «...*Συνεπώς η ως άνω παράβαση στοιχειοθετείται μόνο ως προς το γ' σκέλος αυτής και συνακόλουθα μόνο ως προς το σκέλος αυτής επιβλήθηκε νομίμως πρόστιμο...*».
- 6, 7 και 8. Ως προς την έκτη, έβδομη και όγδοη παράβαση, «...*μη νόμιμα επιβλήθηκε πρόστιμο...*».
9. Ως προς την ένατη παράβαση, «... *και νομίμως κατ' αρχήν, επιβλήθηκε γι' αυτήν πρόστιμο...*».
10. Ως προς την δέκατη παράβαση, «... *μη νομίμως επιβλήθηκε πρόστιμο...*»
11. Ως προς την ενδέκατη παράβαση, «... *ορθώς κατ' αρχήν επιβλήθηκε για την παράβαση αυτή πρόστιμο...*».

12. Ως προς την δωδέκατη παράβαση, «...μη νόμιμα επιβλήθηκε πρόστιμο...».

Τέλος, στο ακροτελεύτιο σκεπτικό (σκ. 17) το αμέσως επόμενο από τις προαναφερόμενες κρίσεις του «...το **Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να επιβληθεί ένα ενιαίο πρόστιμο για όλες τις επιμέρους παραβάσεις (πβλ ΣτΕ 1104/2016) το οποίο καθορίζεται στο εύλογο ποσό των 150.000 ευρώ...».**

Από τα παραπάνω εκτιθέμενα ως προς την συλλήβδην από την Υπουργική Απόφαση, επιβολή προστίμων, τα οποία κρίθηκαν στην συνέχεια από την οριστική απόφαση του Διοικητικού Εφετείου κατά την πλειοψηφία αυτών ως μη νόμιμα επιβληθέντα, εφόσον δεν ληφθεί υπόψη και συνεκτιμηθεί η Εφετειακή Απόφαση από τον ποινικό δικαστή και πολύ περισσότερο, εφόσον δεν συνέτρεξε αναστολή της ποινικής διαδικασίας μέχρι την έκδοση αυτής του «φυσικού» δικαστή, ως προς την ουσία και τη νομιμότητα των παραβάσεων, θα μπορούσε να εκτιμηθεί ενδεχόμενα ότι η ποινική απόφαση θα εκδοθεί κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας, ανεξαρτήτως της τυχόν τυπικής επίκλησης αυτής ή και όχι πολύ περισσότερο.

2.2. Παρεμπιπτόντως όμως ως προς το αιτιολογικό της εφετειακής αυτής απόφασης και ανεξαρτήτως των κρίσεων της ως προς την νομιμότητα ή μη της επιβολής κατά περίπτωση προστίμου που μας απασχολεί στην παρούσα Μονογραφία, παρατηρούμε τα εξής:

Το ανωτέρω συνολικό ποσό των 994.500 €, αποτελεί το σύνολο, του κατά περίπτωση παράβασης, αναλογούντος ποσού προστίμου, όπως εξάλλου αναφέρεται στο διατακτικό της Υ.Π.Β.Π. όπως αυτά εισηγήθηκαν από την Έκθεση Ελέγχου:

«ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ

Την επιβολή προστίμου ύψους εννιακοσίων ενενήντα τεσσάρων χιλιάδων, πεντακοσίων ευρώ (994.500 €) στην εταιρεία “ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΡΥΣΟΣ Α.Ε.Μ.Β.Χ.”, όπως εκπροσωπείται νόμιμα, που εδρεύει στη Λεωφ. Βασ. Σοφίας 23Α στην Αθήνα, για το Υπόεργο Μαύρων Πετρών και εγκαταστάσεων Μαντέμ Λάκκου των Μεταλλευτικών – Μεταλλουργικών Εγκαταστάσεων Μεταλλείων Κασσάνδρας, που βρίσκεται στο Δήμο Αριστοτέλη στο Νομό Χαλκιδικής, διότι παραβίασε ισχύουσες διατάξεις της κείμενης

περιβαλλοντικής νομοθεσίας και των περιβαλλοντικών όρων, όπως βεβαιώνεται με το (90) σχετικό.

A.Φ.Μ.: 999642840

Δ.Ο.Υ.: Δ' Αθηνών

Το πρόστιμο επιμερίζεται ανά παράβαση ως ακολούθως:

- για την 1^η παράβαση 113.400 €
- για την 2^η παράβαση 21.600 €
- για την 3^η παράβαση 113.400 €
- για την 4^η παράβαση 37.800 €
- για την 5^η παράβαση 100.800 €
- για την 6^η παράβαση 100.800 €
- για την 7^η παράβαση 75.600 €
- για την 8^η παράβαση 113.400 €
- για την 9^η παράβαση 43.200 €
- για την 10^η παράβαση 145.800 €
- για την 11^η παράβαση 115.200 €
- για την 12^η παράβαση 13.500 €

Η είσπραξη του επιβαλλόμενου προστίμου γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων εσόδων...».

Υπογραφές

Στις παραβάσεις ουσιώδους τύπου της Εφετειακής Απόφασης κατά τη διαδικασία εκδίκασης ενώπιον του ΣτΕ, με Αίτηση Αναίρεσης της διαδικασίας κατά τη νομολογία του ίδιου Ανώτατου Δικαστηρίου, όταν δηλαδή από το περιεχόμενο της απόφασης δεν μπορεί να συναχθεί με βεβαιότητα η τήρησή του (ΣτΕ 223/1964) μεταξύ των οκτώ τεκμηρίων μη τήρησης του ουσιώδους τύπου αφορά και την περίπτωση «της έλλειψης και των ελαττωμάτων της αιτιολογίας» (αναιτιολόγητο – Σ. αρθ. 93 § 3).

«Ειδικότερα, υπάρχει πλημμέλεια της αιτιολογίας που συνιστά λόγο αναιρέσεως, όταν η αιτιολογία είναι: i) “γενική” και “αόριστη” ή “ανεπαρκής”, δηλαδή δεν αναφέρει τα πραγματικά δεδομένα, μετά από εκτίμηση των οποίων διαμορφώθηκε

*η κρίση του δικαστηρίου (ΣΕ 35/1979, 21/1987, 287/1989), ii) “ασαφής”, επειδή δεν περιγράφει πλήρως και σαφώς όλα τα πραγματικά περιστατικά της αμφισβήτησης που αποτελεί αντικείμενο της δίκης (ΣΕ 1850/1967) ή αφήνει αμφιβολίες για την κρίση του δικαστηρίου, iii) “απλώς συμπερασματική”, επειδή δεν εκθέτει τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά και τους ειδικούς λόγους, στους οποίους **στηρίζονται συμπερασματικές κρίσεις** (ΣΕ 1524/1978), vi)...»*

και στην υποσημείωση,

*«36. Σε ορισμένες αποφάσεις του ΣΕ αναφέρεται ως ειδικότερη μορφή του ουσιώδους τύπου ή “έλλειψη νόμιμης βάσης” της απόφασης (ΣΕ 13/1982, 3567, 5310/1987 κ.λπ.), η οποία στοιχειοθετείται όταν η απόφαση περιέχει μόνο το συμπέρασμα του δικανικού συλλογισμού, χωρίς να αναφέρει την διαπίστωση της συνδρομής των προϋποθέσεων του εφαρμοζόμενου κανόνα, **δηλαδή χωρίς να αναφέρει την ελάχισσα πρόταση του συλλογισμού**. Ο ειδικότερος αυτός λόγος αναιρέσεως μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά **έλλειψη ή ελάττωμα της αιτιολογίας, η οποία στην περίπτωση αυτή είναι ανεπαρκής ή απλώς συμπερασματική**»⁸⁵.*

Πλην όμως, στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το τελικώς επιβαλλόμενο ενιαίο ποσό προστίμου των 150.000 € δεν συσχετίζεται προς τις κατά περίπτωση κρινόμενες ως «νόμιμες» παραβάσεις ως προς την αντιστοιχία των καταλογιζομένων προς κάθε μία ποινή ώστε να αιτιολογείται ότι «... για όλες τις παραβάσεις το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να επιβληθεί ένα ενιαίο πρόστιμο για όλες τις επιμέρους παραβάσεις (πρβλ ΣτΕ 1104/2016) **το οποίο καθορίζεται στο εύλογο ποσό των 150.000 ευρώ**».

Η παραπάνω ουσιαστική κρίση του δικαστηρίου, ως προς το «εύλογο» και τον προσδιορισμό του ενιαίου ποσού προστίμου, εκτιμούμε ότι ελέγχεται ως ανεπαρκής, καθότι δεν μπορεί να διασταυρωθεί η συσχέτιση της νομιμότητας της κάθε παράβασης προς το αναλογούν σε αυτήν πρόστιμο **ως πραγματικό δεδομένο**, μετά το οποίο διαμορφώθηκε η κρίση και απόφαση του Δικαστηρίου στο «εύλογο» ποσό των 150.000 € αλλά και ως «έλλειψη νόμιμης βάσης» καθότι περιέχει μόνο το συμπέρασμα του δικανικού συλλογισμού χωρίς να παραπέμπει ή και αναφέρει την ελάχισσα πρόταση του συλλογισμού, δηλαδή τα κατά περίπτωση πρόστιμα όχι αναγκαστικά κατά αντιστοιχία προς τις παραβάσεις, αλλά ακόμα και με αυτοτελή

---

⁸⁵ Επ. Στασινόπουλου «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», εκδ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ 2002 § 534.

μνεία αυτών (όπως εξάλλου συνέτρεξε και στην περίπτωση της αντίστοιχης εφετειακής απόφασης ως προς το α΄ Υποέργο), από τα οποία και προφανώς δεν δεσμεύεται (όπως εξάλλου αντίθετα ελήφθησαν υπόψη στην περίπτωση της αντίστοιχης εφετειακής απόφασης ως προς το α΄ Υποέργο).

Κυρίως όμως, η εν λόγω Εφετειακή απόφαση πάσχει αιτιολογίας λόγω έλλειψης μνείας των δεδομένων των επιβληθέντων προστίμων κατά περίπτωση παράβασης, τα οποία θα προσδιόριζαν **με βάση την αρχή της αναλογικότητας** «*το εύλογο*» του τελικών εμφανιζόμενου ως «*επιδικασθέντος*» προστίμου, οριζόμενου στο «*εύλογο*», ποσό των 150.000,00 €.

Εκτιμούμε ότι άλλο ζήτημα αποτελεί «...*η επιμέτρηση ενιαίου προστίμου για περισσότερες παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, εφόσον κατά την επιμέτρηση του ενιαίου αυτού προστίμου εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας με τη συνεκτίμηση των προσδιοριστικών και περιοριστικών του ύψους του προστίμου στοιχείων της παρ. 1 του άρθρου 30 του ν.1650/1986 (σοβαρότητα της παράβασης, συχνότητα, υποτροπή, ύψος υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων)*...»⁸⁶, και άλλο ζήτημα η μη αναφορά της εφετειακής απόφασης στα επιμέρους κατά περίπτωση παράβασης πρόστιμα, τα αναφερόμενα στην Υπουργική Πράξη Βεβαίωσης Προστίμου, τα οποία αποτελούν θέμα ουσίας της κρίσης της Διοίκησης, την οποία ο δικαστής δεν μπορεί να αγνοήσει για τον προσδιορισμό του κατά την κρίση του επιβληθέντος «*εύλογου*» προστίμου.

Εξάλλου, σε κάθε περίπτωση, για την ύπαρξη ειδικής αιτιολογίας απαιτείται η αλληλοσυμπλήρωση του αιτιολογικού με το διατακτικό της απόφασης, που αποτελούν ενιαίο σύνολο στις περιπτώσεις της κρίσης Δικαστηρίου για την ουσία της υπόθεσης, εφόσον όμως το αιτιολογικό είναι σαφές και πλήρες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

Διατρέχοντας, μέσω της παρούσας «*Μονογραφίας*», τη μέχρι σήμερα νομολογία του «*Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*», καθώς και εκείνη των ελληνικών ανώτατων δικαστηρίων, ως προς τις προϋποθέσεις και κριτήρια τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, για τη νόμιμη εφαρμογή της αρχής

---

⁸⁶ ΣτΕ 1393/2016

«*ne bis in idem*» (δεν επιτρέπεται διπλή επιβολή κύρωσης για τα ίδια πραγματικά περιστατικά για αδίκημα σε άτομο το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί τελεσίδικα), καταγράφηκε ουσιαστικά ένα νομικό «εγχειρίδιο» της εξελισσόμενης ευρωπαϊκής και ελληνικής νομολογίας για τη διαμόρφωση μίας έννομης τάξης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κράτους δικαίου και για δίκαιη δίκη του υπαιτίου.

Όσον αφορά τις αποφάσεις της ελληνικής δικαιοσύνης, όπως αυτές εκδικάσθηκαν ενώπιον του «*Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*» (Ε.Δ.Α.Δ.), αδιαμφισβήτητα προκύπτει η μη έννομη εφαρμογή, του ατομικού δικαιώματος της αρχής «*ne bis in idem*» στους προσφεύγοντες από τα διοικητικά δικαστήρια της χώρας.

Η μη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας από την Ελλάδα δηλαδή της επιβολής των διοικητικών ποινικού χαρακτήρα κυρώσεων, προσθετικά σε εκείνες του ποινικού δικαίου, μη λαμβάνοντας υπόψη,

- την ύπαρξη «*ίδιων πραγματικών περιστατικών*» για το «*ίδιο αδίκημα*»,
- την παράλειψη εφαρμογής της «*αρχής του δεδικασμένου*»,
- την επιβολή κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα στο διοικητικό δίκαιο,
- τη μη τήρηση της αρχής της εντός «*εύλογης προθεσμίας*» εκδίκασης μίας υπόθεσης,
- τη μη διασφάλιση της νομοθετικής επιταγής της διάθεσης στον προσφεύγοντα αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος για την υπεράσπισή του,
- τη μη λήψη υπόψη τελεσίδικης αθωωτικής απόφασης (ποινικό) του υπαιτίου στις διοικητικές διαδικασίες,
- τη μη σύγκλιση των δύο διαδικασιών (διοικητική και ποινική), οι οποίες πρέπει να αποσκοπούν σε ισοβαρή προς τον υπαίτιο κύρωση, ώστε υπό τις νόμιμες προϋποθέσεις τήρησης της αρχής να μην υπερβαίνει αυτή τη φύση και το βαθμό βαρύτητας του αδικήματος, **αλλά και κυρίως**,
- τη μη αναστολή της ποινικής δίκης, μέχρι την απόφαση τελεσιδικίας της διοικητικής διαδικασίας ως προς τη νομιμότητα της επιβολής προστίμου,

είναι οι παραλείψεις και στρεβλώσεις που καθιστούν την αρχή «*ne bis in idem*» παραβιασθείσα στην ελληνική έννομη τάξη.

Ως συμπερασματικά συνοπτικά πορίσματα των αποφάσεων του ΣτΕ, σε υποθέσεις που δεν έχουν εισαχθεί ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ., μπορούμε να μνημονεύσουμε, επισκοπώντας το σύνολο των ανωτέρω εκτεθέντων ως προς την νομολογιακή ερμηνεία και τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*”, ότι έχει υιοθετήσει:

- την αρχή “*ne bis in idem*” όπως αυτή έχει προσδιορισθεί από τα ευρωπαϊκά δικαστήρια **ως προς τις τέσσερις προϋποθέσεις** της εφαρμογής της (δύο διακεκριμένες διαδικασίες κατά χρόνο και ουσία – ποινικός χαρακτήρας διοικητικής κύρωσης – αμετάκλητη απόφαση – κατά ίδιου προσώπου για ίδια παραβατική συμπεριφορά).

- Τις προϋποθέσεις του επιτρεπτού της εφαρμογής της διπλής κύρωσης (και πάλι ως προς την ερμηνεία του ευρωπαϊκού δικαστηρίου, αφενός στενή σύνδεση των δύο διαδικασιών – ποινική και διοικητική – εφόσον εξυπηρετούν διαφορετικά έννομα αγαθά, **με κριτήριο την αποφυγή επιβολής δυσανάλογου βάρους στον υπαίτιο** και αφετέρου με ιδιαίτερη υποχρέωση διερεύνησης ως προς τον κατ’ ουσία σύνδεσμο των δύο διαδικασιών, δηλαδή επιδίωξη διαφορετικών σκοπών επιβολής κυρώσεων – προβλεψιμότητα της διπλής διαδικασίας από τον υπαίτιο, αποφυγή επανάληψης, συλλογή και εκτίμηση των αποδείξεων από τις δύο διαδικασίες, λήψη υπόψη του αμετάκλητου της πρώτης απόφασης από τη δεύτερη με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικών καταλογιζομένων ποινών.

- Ειδικότερα μάλιστα το ΣτΕ έκρινε, **ως προς το αμετάκλητο της απόφασης** για το επιτρεπτό της διπλής κύρωσης διοικητικής και ποινικής, ότι το Διοικητικό Δικαστήριο:

- Δεσμεύεται ως προς την «ενοχή» και μόνο του υπαίτιου στις περιπτώσεις ποινικών αποφάσεων.
- Οφείλει να συνεκτιμήσει την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.
- Λαμβάνει υπόψη του αυτεπαγγέλτως το δεδικασμένο από την ποινική απόφαση εφόσον προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας.

- Αλλά περαιτέρω το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο υιοθετώντας τον δικαιοακό χαρακτήρα των Συνταγματικών αρμοδιοτήτων των δύο δικαστηρίων Διοικητικών και Ποινικών αποφάσισε ότι:

- **Το Ποινικό Δικαστήριο, οφείλει να αναστέλλει τη διαδικασία εκδίκασης μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης του διοικητικού Δικαστή επί της νομιμότητας της διοικητικής πράξης, καθότι αποτελεί τον «φυσικό» δικαστή των διαφορών μεταξύ κράτους και διοικούμενων (όπως εξάλλου έκρινε σχετικά και το Ε.Δ.Α.Δ.).**
- **Η παραπάνω επιταγή και δικονομική αναγκαιότητα της αναστολής της ποινικής διαδικασίας της υπόθεσης μέχρι την εκδίκασή της από το διοικητικό δικαστή, απαιτεί (προς διασφάλιση της αρχής της αναλογικότητας των κυρώσεων) τη νομοθετική ρύθμιση της αναστολής αυτής, καθότι συνταγματικώς, δεν θα ήταν ανεκτή ποινική καταδίκη με βάση μία μη νόμιμη διοικητική απόφαση.**

Το ισχύον νομοθετικό μας πλαίσιο δεν περιέχει κανόνες, εκτός εκείνου της δέσμευσης του διοικητικού δικαστηρίου από την αμετάκλητη καταδικαστική ποινική απόφαση ως προς την ενοχή του δράστη, **οι οποίοι να διασφαλίζουν συντονισμό των δύο διαδικασιών προκειμένου να μειωθεί στο απολύτως αναγκαίο η πρόσθετη επιβάρυνση που συνεπάγεται για τον υπαίτιο η σώρευση «ποινικών» διατάξεων και κυρώσεων.**

Η αναγκαιότητα νομοθετικής ρύθμισης αναστολής της ποινικής διαδικασίας μέχρι την τελεσίδικια της απόφασης του διοικητικού δικαστή επιβάλλεται νομολογιακά και από το ανώτερο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά και από το ανώτατο Διοικητικό, το Συμβούλιο της Επικρατείας, αλλά και εκείνο του Αρείου Πάγου, αναδεικνύοντας με «ομοφωνία» την επιτακτικότητα της συμπλήρωσης της νομοθεσίας.

Με δύο καθοριστικές αποφάσεις του «*Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*» (Ε.Δ.Α.Δ.) επί ελληνικών υποθέσεων, «*Υπόθεση Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδας*» (απόφαση 30.4.2015) και «*Υπόθεση Σισμανίδης και Σιταρίδης κατά Ελλάδας*» (απόφαση 9.6.2016) και αρκετές άλλες, αναδείχθηκαν σωρεία παραβάσεων από την Ελλάδα, ως προς τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια της

εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*” μεταξύ των οποίων και η μη νομοθετική πρόβλεψη αναστολής, από το ποινικό δικαστήριο της διαδικασίας διαρκούσης της διοικητικής δίκης, μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης αυτής. Η αναστολή της ποινικής δίκης μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης από τον διοικητικό δικαστή, ως προς τη νομιμότητα της διοικητικής πράξης κυρώσεων, είναι η εύρυθμη και ισοβαρής εφαρμογή της «*αρχής της αναλογικότητας*» των κυρώσεων και της «*δίκαιης δίκης*».

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, στην Ομομελειακή του σύνθεση (αριθμ. 359/2020/ ΟΛΟΜ) έκρινε «...ότι η ποινική διαδικασία περί ... προϋποθέτει, κατ’ αρχήν, την έκδοση σχετικής διοικητικής καταλογιστικής πράξεως, εξοπλισμένης με το τεκμήριο της νομιμότητας το οποίο μπορεί να ανατραπεί εν όλω ή εν μέρει μόνο μέσω της ακυρώσεως ή της τροποποίησεως της από τον διοικητικό δικαστή, που είναι, κατά το Σύνταγμα, ο φυσικός δικαστής του ελέγχου του νόμου και ουσία βασίμου (βλ. ΣτΕ 1887/2018 επταμ., 951/2018 επταμ)» (σκέψη υπ’ αρ. 6).

Σε διαφορετική περίπτωση «... (B) οι δύο επίμαχες διαδικασίες / δίκες καταλήγουν σε διαφορετικό αποτέλεσμα, κατόπιν διαφορετικής εκτιμήσεως από τον ποινικό και από τον διοικητικό δικαστή της ουσίας της υποθέσεως...» (σκέψη υπ’ αρ. 7) και κατά συνέπεια ως προς την αναγκαιότητα ρύθμισης «... (iv) εάν η κύρωση που επιβάλλεται στη διαδικασία που περατώνεται αμετάκλητα λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία που τελειώνει δεύτερη, ώστε να αποτρέπεται η επιβολή στον καθ’ ου υπέρμετρου βάρους, πράγμα το οποίο είναι λιγότερο πιθανό στην περίπτωση που υπάρχει μηχανισμός με σκοπό τη διασφάλιση της αναλογικότητας των συνολικά καταλογιζόμενων ποινών. Συναφώς, το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, στις υποθέσεις που είχαν κριθεί με τις αποφάσεις του Καπετάνιος και άλλοι κατά Ελλάδα και Σισμανίδης κατά Ελλάδα ως παραδείγματα περιπτώσεων ελλείψεως τέτοιου ουσιαστικά συνδέσμου, σημειώνοντας ότι, στις υποθέσεις αυτές, παρά την αθώωση των προσφευγόντων από τα ποινικά δικαστήρια, τα διοικητικά δικαστήρια που επέβαλαν βαριά διοικητικά πρόστιμα για την ίδια παραβατική συμπεριφορά» (σκέψη 7).

Ο Άρειος Πάγος στην ποινική του σύνθεση σε Ομομέλεια με πρόσφατη απόφασή του [ΑΠ (ΠΟΙΝ) 4/2020] έκρινε με απόλυτη σαφήνεια ότι:

«Αποδεικτική δέσμευση από δικαστικές αποφάσεις άλλων δικαιοδοτικών κλάδων μπορεί να γίνει ανεκτή μόνον όταν υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη στις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου, είτε σε διατάξεις της οικζείας δικονομίας (όπως στο άρθρο 5 παρ. 2 Κ.Δ.Δ.)».

Εάν και εφόσον δεν θεμελιωθεί ένα τέτοιο εναρμονισμένο και συντονισμένο θεσμικό σύστημα των δύο διαδικασιών βάσει μίας νομοθετικής ρύθμισης επίσης κατά τις επιταγές και της ευρωπαϊκής νομολογίας, η επιμέτρηση της ποινής στο βαθμό που ως προς τις δύο διαδικασίες, η μία δεν θα λαμβάνει υπόψη της την άλλη και πρώτιστα η ποινική εκείνη της διοικητικής, θα καταλήγουν νομοτελειακά σε διαφορετικό αποτέλεσμα, κατόπιν διαφορετικής εκτίμησης από τον δικαστή (ποινικό ή διοικητικό) της ουσίας της υπόθεσης.

Το ζήτημα τίθεται ειδικότερα ως προς το δίκαιο περιβάλλοντος, κατά το οποίο η δυνατότητα σώρευσης διοικητικής και ποινικής κύρωσης συνιστούν τη βάση της νομοθετικής του προστασίας.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, η εφαρμογή ενός **«αντισταθμιστικού» μηχανισμού που ενέχει την εφαρμογή της «αναλογικής ποινής»**, η οποία αφενός θα διαμορφώνεται από το επιλαμβανον δικαστήριο, στο στάδιο της έκδοσης της τελεσιδικής απόφασης και αφετέρου με τη δυνατότητα της αναστολής από τον ποινικό δικαστή, όπως προβλέπεται και από το Ε.Δ.Α.Δ. «... μετά την έναρξη της διοικητικής διαδικασίας και στη συνέχεια [να] τερματίσει την ποινική δίωξη μετά την οριστική επικύρωση του επίμαχου προστίμου από το Συμβούλιο της Επικρατείας...»⁽⁸⁷⁾ είναι μέτρο θεραπείας για την ορθολογική και σύννομη εφαρμογή της αρχής. Η διαδικασία αυτή «κρίνεται» ως η πλέον πρόσφορη αφενός για τη διασφάλιση της σταθερής εφαρμογής της αρχής “*ne bis in idem*” και αφετέρου για την εφαρμογή του συστήματος της «αναλογικότητας της ποινής» ως προς τη συνεκτίμηση κατά την τελεσιδικία της επιβολής του τυχόν ποινικού προστίμου⁽⁸⁸⁾.

⁽⁸⁷⁾ «Υπόθεση Καπετάνιος», ο.π. σελ. 28 § 72 εδ. 4 και «Υπόθεση Σισμανίδη» ο.π.π.

⁽⁸⁸⁾ «Υπόθεση Καπετάνιος», ο.π.π.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ

Λαμβανομένων υπόψη των παραπάνω νομολογιακών εκτεθέντων, ευρωπαϊκών και ελληνικών αποφάσεων, ως προς την αναγκαιότητα θέσπισης ενός νομοθετικού πλαισίου για υποθέσεις εκδίκασης ενός ίδιου έννομου αγαθού, για την προστασία του οποίου σε περιπτώσεις παράβασης συντρέχουν από κοινού διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, προτείνεται, προς διασφάλιση της αρχής της αναλογικότητας των ποινών, [όπως θα μπορούσε ενδεχόμενα να προβλεφθεί στα πλαίσια (ενδεικτικά) του ν. 4054/2012 «Δίκαιη Δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής» (ΦΕΚ τ. Α΄, αρ. φ. 51/12.3.12)], η ενσωμάτωση τόσο στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, όσο και εκείνο του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι παρακάτω διατάξεις άρθρου με τίτλο:

«Διασφάλιση της αρχής της αναλογικότητας της επιβολής κυρώσεων»:

«Για τη διασφάλιση της αρχής της αναλογικότητας της επιβολής κυρώσεων, σε περιπτώσεις νομοθετικής ρύθμισης, σύμφωνα με την οποία συντρέχουν εκ παραλλήλου υπό την ίδια νομοθεσία στο ίδιο πρόσωπο διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, ως προς την προστασία του αυτού Συνταγματικού έννομου αγαθού και υπό τις προϋποθέσεις της αρχής της αναλογικότητας και της αρχής “ne bis in idem” (“ουχί δις εν τω αυτώ”), η ποινική εκδίκαση της υπόθεσης θα αναστέλλεται, κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερομένου διαδίκου, με την υποβολή στην έδρα σχετικού κατατεθειμένου δικογράφου προσβολής της διοικητικής πράξης. Η απόφαση της αναστολής θα ισχύει μέχρι την τελεσιδικία της απόφασης του διοικητικού δικαστή, ως προς τη νομιμότητα της Διοικητικής Πράξης Επιβολής Προστίμου των επιμέρους περιπτώσεων καταλογισμού. Την τελεσιδικία της απόφασης του Διοικητικού Δικαστηρίου οφείλει να κοινοποιήσει ο διάδικος εντός τριών (3) μηνών από την έκδοσή της στο αρμόδιο Ποινικό Δικαστήριο.

Η έννοια της επιβολής των κυρώσεων στο ίδιο πρόσωπο συντρέχει και στην περίπτωση κατά την οποία η ποινική κύρωση εδράζεται επί διοικητικής πράξης, η οποία ενδέχεται να μην συνδέεται μεν ονομαστικά με τον υπαίτιο, αλλά αποτελεί αιτιατή σχέση, λόγω του διοικητικού και εργασιακού συνδέσμου νομικού και φυσικού προσώπου”.

Στις παραπάνω περιπτώσεις, και μετά την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου, ο ποινικός δικαστής οφείλει να λαμβάνει υπόψη του την τελεσίδικη απόφαση, ως προς την επιβολή ποινών για τη συνολική επιμέτρηση της επιβολής αυτών, ώστε να διασφαλίζεται η αρχή της αναλογικότητας».

Γεώργιος Ναπ. Ξανθούλης
Δρ. Ν. Δικηγόρος

Μαρία Γεωρ. Ξανθούλη
Δικηγόρος